

DANSK STILLÆRE

I

SINE GRUNDTRÆK.

UDARBEJDET

AF

B. T. DAHL.

KØBENHAVN.

FORLAGT AF I. H. SCHUBOTHES BOGHADEL.

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1889.

Deres Excellence,

Udenrigsminister, Kammerherre,

Baron O. D. Rosenørn-Lehn

til

Baronierne Guldborgland og Lehn,

Storkors af Dannebrog, Dannebrogsmænd p. p.

allerærbødigst og taknemmeligst tilegnet

af

B. T. Dahl.

Forord.

Samtidig med, at jeg forelægger Læserne nærværende Fremstilling af «dansk Stillære i sine Grundtræk», skal jeg, idet jeg gaar ud fra, at selve Æmnets Betydning i og for sig er hævet over enhver Tvivl, kortelig gøre Rede for dette lille Arbejdes nærmeste Øjemed, nemlig at tjene som Lærebog ved Dansk-Undervisningen i vore højere Skoler og Dannelsesanstalter. For ikke at forfejle mit Maal har jeg, næst Klarhed i Fremstillingsmaaden, tilstræbt den størst mulige Korthed i Angivelsen af de Krav, der nødvendigvis maa stilles til god Stil, og overalt, hvor det gjordes nødvendigt, anført Exempler, hentede saa vel fra vort Tale- som Skrift-Sprog. De i Anførselstegn indesluttede Exempler ere laante andetsteds fra, saaledes fra Rahbek (R.); de i kritisk Parenthes [ ] indesluttede Jævnførelser med og Exempler fra fremmede — døde eller levende — Sprog, ere nærmest beregnede paa de lærde Skoler, og kunne, uden Skade for Tilegnelsen, overspringes af alle Dem, der ikke maatte være inde i vedkommende Sprog. — For saa vidt som der paavises fejlagtige Udtryksmaader, vil man, af let fattelige Grunde, ikke finde opgivet noget Hjemmelsted; derimod har jeg, hvor det gjaldt om at fremhæve stilistiske Finheder og Skønheder, sædvanlig nævnt Forfatterens Navn.

Under Rubriken «Examensstile» har jeg — i Lighed med andre Lærebøger i Stilistik — nævnt Exempler paa de hos Begyndere almindeligst forekommende Overtrædelser af Reglerne for god Stil, og jeg er fuldt overtydet om, at Nyttens heraf i mer end én Henseende vil findes indlysende.

Af den store Mængde Figurer og Troper, som findes opførte hos de Gamles Veltalenhedslærere, har jeg prøvet paa at gøre et passende Udvalg; de stundum noget afskræmmende Navne har jeg, saa vidt muligt, søgt at gengive ved danske og tilføjet de fremmede i Parenthes, — ligesom deres Ordning er at betragte som et Compromis mellem Stilistikernes for øvrigt indbyrdes særdeles afvigende Inddelinger.

Foruden de i selve Stillæren opførte Bøger, som jeg har brugt under Udarbejdelsen, skal jeg her blandt andre nævne: K. L. Rahbek: Om den danske Stil (Kbh. 1813). — V. A. Borgen: Vejledning til Affattelse af Udarbejdelser i Modersmaalet (Kbh. 1840). — Chr. Dorph: Udsigt over Digtarterne (4de Oplag. Kbh. 1880). — J. Ross: Om troper og figurer med en indledning om fordringerne til den gode stil i almindelighed (Bergen 1879). — G. Landmark: Om stilen i prosa og poesi og navnlig om troper og figurer (Kristiansund 1881). — Sundén och Modin: Svensk Stillära (Stockholm 1876). — Fr. Wyss: Leitfaden der Stilistik für den Schul- und Selbst-Unterricht (5te Aufl. Bern 1883) — C. Tumjirz: Tropen und Figuren, für Mittelschulen und zum Selbstunterricht (2te Aufl. Prag 1883). — L. Gerlach: Theorie der Rhetorik und Stilistik; für die Schule bearbeitet (Dessau 1883). — K. Kappes: Leitfaden für den Unterricht in der deutschen Stilistik, für höhere Lehranstalten entworfen (4te Aufl. Leipzig 1884). — J. Fischer: Lehrbuch der Stilistik, Metrik und Poetik, zum Gebrauche an Mittelschulen und zum Selbstunterrichte (4te Aufl. Langensalza 1888). Men først og sidst maa jeg — uden at glemme Forfatteren til ad C. Herennium libri IV de arte rhetorica — nævne Quintiliani Institut. orat., hvis 8de og 9de Bog ere et næsten udtømmeligt Skatkammer for Enhver, der sysler med stilistiske Arbejder.

For den mig fra den Raben-Levetzau'ske Fond gentagne Gange ydede Hjælp til dette Arbejdes Udarbejdelse og Fuldendelse bringer jeg til Slutning den høje Bestyrelse min ærbødigste Tak.

København, 1ste Maj 1889.

B. T. Dahl,
cand. philol.

Indhold.

	Side
Almindelig Indledning	1—5.
§ 1. Stil og Stillære i Almindelighed	1—2.
§ 2. Subjectiv (særlig) og objectiv (almen) Stil	2—3.
§ 3. Umiddelbar (mundtlig) og middelbar (skriftlig) Meddelelsesmaade	3.
§ 4. Poesiens Forhold til Stillæren	3—5.

Stilens ydre Form (Bygning) eller Tankens sproglige Udtryk.

Capitel I: <i>Udtrykkets Rigtighed</i>	6—13.
§ 1. Sprogrigtighed	6—9.
§ 2. Sprogrenhed	9—13.
Brug af fremmede Ord og Ordforbindelser (S. 9—11.)	
Brug af gammeldags Ord og Vendinger .... (S. 12.)	
Brug af nydannede (selvlavede) Ord	(S. 12.)
Brug af Landbomaals-Ord (Bygdeord)	(S. 13.)
Tillæg: Sprogbrugen	(S. 13.)
Capitel II: <i>Udtrykkets Klarhed</i>	13—26.
§ 1. Tydelighed	13—23.
§ 2. Korthed og Kraft	23—26.
Capitel III: <i>Udtrykkets Skønhed</i>	27—71.
§ 1. Velklang	27—31.
Ord-Velklang (Eufoni)	27—29.
<i>Mislyd</i> (Kakofoni): <i>Selvlyds-Sammenstød</i> (Hiatus)	
— <i>Medlyds-Sammenstød</i> (Position)	
Ordføjnings-Velklang (Eurhythmi)	29—31.
§ 2. Værdighed og Passelighed	31—34.
§ 3. Liv og Afvexling	34.

A. Form-Figurer:

I. Ord-Figurer	35—39.
a) Medlydsrim (Allitteration)	S. 35.
b) Selolydsrim (Assonants)	S. 35.
c) Stavelserim	S. 35.
d) Lyd-Efterligning (Onomatopöji) og Lyd-falds-Efterligning (Harmoni)	S. 35.
e) Flertydigheds-Leg (An[tan]aklasis)	S. 36—37.
f) Lydspil, «Brandere», Gaader, «Kælder-mænd» (Paronomasi, Calembour)	S. 37—39.
II. Ordføjnings- (Sætnings-) Figurer	39—59.

- A) Figurer, der bero paa Sætningsleddenes eller Sætningernes Sammenstilling og Følgeorden: 39—40.
- Usambunden Tale, «Sambaandsløse» (Asyndeton) S. 39.
  - Sambunden Tale, «Sambinding» (Polysyndeton) S. 39—40.
  - Omvendt Ord- eller Sætnings-Følge (Inversion) S. 40.
    - Ords kred (Hyperbaton, verbi transgressio) S. 40.
    - Kryds-Stillings (Chiasmus) S. 40.
- B) Figurer, der tjene til enten at fremhæve og anskueliggøre et enkelt Begreb eller til at forstærke eller svække hele Udtrykket:

(A.) Gentagende Figurer, saasom:

1) Umiddelbar Gentagelse af samme Ord (Epizeuxis)	41.
2) Gentagelse af samme Ord i Begyndelsen af flere efter hverandre følgende Led: «For-Gentagelse» (Anafor, Epanafor)	41.
3) Gentagelse af samme Ord ved Enden af flere efter hverandre følgende Led: «Bag-Gentagelse» (Epifor, Epistrophe)	41—42.
4) Gentagelse af samme Ord i en Sætnings Begyndelse og Ende: «Kreds-Gentagelse» [Kyklos, (Ep)anadiplosis]	42.
5) Gentagelse af den foregaaende Sætnings Slutningsord i den følgende Sætnings Begyndelse: «modsat Gentagelse» [Epanastrofe]	42.
6) Gentagelse af de samme Ord i omvendt Orden: «omvendt Gentagelse» [Antimetabole]	42—43.

7) Gentagelse af samme Ord i forskellig Forholdsform, Casus [Polyptoton]	43.
8) Gentagelse af et Ord i forskellig Betydning: «Flertydigheds-Leg»	43.

(B.) Characteriserende (særtegnende) Figurer, saasom:

a) Pryd-Tillæg, «Prydkending» [Epitheton ornans]. — Tydnings-Tillæg [Epexegeesis]	43—44.
b) Omskrivning (Periphrasis)	44—45.
c) Begrebs-Søndring eller Leddeling [Merismos, Individualisering, Distributio]	45—46.
Stigning [Klimax]. — Dalen [Antiklimax]	46—47.
d) Ligheds-Figurer, saasom:	
1) Sammenligningen [Parabole, similitudo]	47—48.
2) Lignelsen [Homöiosis, imago]	48—50.
3) Hentydning (Allusion)	50.
e) Forskelligheds-Figurer, saasom:	
Antithese («Modstilling») og Contrast («Modsætning») Oxymoron (contradictio in adjecto), «Skrømt-Selvmodsigelsen»	50—51.
Paradoxet, «Skrømt-Meningsløset»	51—54.

- C) Figurer, der ere Udtryk for den Talendes (Skrivendes) Følelsesliv og Sindsrøre, eller som fremgaa af et vist — især tænkt — Vexel-forhold mellem den Talende (Skrivende) og Tilhøreren (Læseren), saasom:

1) Udraab (Ekfonesis, exclamatio)	54.
2) Syner (Vision)	54—55.
3) Tale-Indførelse (Sermocinatio, Prosopopöji)	55.
4) Henvendelse, Tiltale, Paakaldelse (Apostrofe)	55—56.
5) Tale-Afbrydelse, Fortielse (Aposiopesis, Reticentia)	56.
Tillæg: Den rhetoriske og grammatiske Udeladelse (Ellipsis)	56.
6) Det rhetoriske Spørgsmaal (Erotema, Interrogatio)	56—57.
Tillæg: rhetorisk Seer (Apokrisis, responsio)	57—58.
7) Den rhetoriske Samtale (Dialogismos, communicatio)	58—59.
Endelig: Selvrettelse (Epanorthosis, correctio)	59.
Forbigaaelse (Paraleipsis, Præteritio)	59.

B. Indholds-Figurer eller Troper, saasom:

I. Overførelse (Metafora, translatio)	59—63.
<i>Misbrug</i> (Katachresis)	61.
<i>Personification</i>	61—62.
<i>Billed-Kæde</i> eller (<i>Sinul-</i>) <i>Billed-Tale</i> (Allegoria).....	62—63.
II. Navneombytning (Metonymi, denominatio).....	63—65.
III. Medopfattelse (Synekdoche)	66—69.
<i>Ombytning af Fællesnavne og Egennavne: Antonomasi</i> (Navnevexling)	66.
<i>Overdrivelse</i> (Hyperbole). — <i>Formindskelse</i> (Litotes).....	67—69.
<i>Eufemisme</i> («Læmpe-Udtryk»).....	69.
<i>Ironi</i> («Skrømt-Tale»). — <i>Sarkasme</i> («Ordsnert» «Saare- ord»). — <i>Persiflage</i> («Skrømt-Alvor», «Skrømt-Spøg» el. «Skrømt-Ros»).....	69—71.

Almindelig Indledning.

§ 1. Stil og Stillære i Almindelighed.

Ordet og Begrebet Stillære eller Stilistik¹⁾ omfatter i rén Almindelighed: Læren om og Lovene for Fremstillingen og Udarbejdelsen af et givet Æmne. For saa vidt bruges Ordet «Stil» ikke alene om en Tale, — et Skriftværks, Form; men man taler ogsaa om «Stilen» i en Bygning, et Billedhuggerarbejde, Maleri o. s. v. — Imidlertid tænkes dog, efter vor Sprogbrug, ved Stil og Stillære nærmest paa Ordet (det talte, saavel som det skrevne) og dettes Forhold til Æmnet, og Stillære («Maalførelslære», «Maalsæt») kommer da, som Helhed, til at drøfte:

- A. *Æmnets ydre Form og Bygning.* (Stillære i snevrere Betydning), der sysler med de Regler og Love, som gælde for det sproglige Udtryk.
- B. *Æmnets indre Form og Bygning.* (Dispositionslæren), der samler Indholdets enkelte Led og, efter Tænkellærens (Logikens) Love, ordner det Indsamlede til et Hele.

Anm. 1. Først efter Æmnets Tilvejebringelse (inventio) og foreløbige Ordning kan man tænke paa Afhandlingens, eller Opsættets, endelige Form, der vel i det Enkelte retter sig efter Æmnets Art, men dog i sine store Træk falder i følgende Hovedafsnit: a) Indledningen, hvorfra dannes Overgang til b) Fremstillingen eller Drøftelsen af selve Æmnet og e) Slutningen.

¹⁾ af Græsk: *σῦλος*, Latinsk: *stilus*, den Metalstift, med hvis nederste, spidse Ende man i Oldtiden skrev paa Voxtavlen, medens den øverste, brede Ende brugtes til at udslette, rettere udglatte, det i Voxet Skrevne.

Anm. 2. I Modsætning til Stillærer og Stillærere, der drøfte Æmnets «indre Form» før den «ydre», idet de udtale, at man nødvendigvis først maa have Herredømme over hin, der udgør «Byggematerialet og Byggeplanen» for denne, skal lejlighedsvis fremhæves, at, lige saa vist som Tanken og Tankesammenhængen, objectivt, ligger forud for dens sproglige Udtryk, lige saa vist fødes og voxe begge, subjectivt talt, samtidig; men da nu Æmnets «ydre Form» efter sit Væsen er haandgribeligere end den «indre», synes den her brugte Ordning at burde foretrækkes.

§ 2. Den subjective (personlige) og objective Stil.

Af Stillærens to Hovedafsnit: «den ydre Form» og «den indre Form», kan hint, der udelukkende vil blive Gjenstand for efterfølgende Undersøgelse, ses under to Synspunkter: et subjectivt og et objectivt.

Stil i subjectiv Betydning («Sær-Stil» eller «Jeg-Stil»), hvorved forstaaes den af vedkommende Forfatters Aandrigthed, Lune, — mulig Særhed eller Affectation udspringende ejendommelige Fremstillingsmaade af et Æmne, bliver, naar «den storkner til Vane, saa at Forfatteren halv aandsforladt ligesom eftergør sig selv,»¹⁾ til Manér eller maniereret Stil («Vræng-Stil»); der staar Fare for at glemme selve Æmnet over Jeget.²⁾ — Medens den subjective Stil, især Maneren, dør og vel bør dø med vedkommende Forfatter, (den taaler mindst af Alt et Efterliv i Epigoners og aandelige Undermaalers Munde og Penne, der ved en Skæbnens Ironi næsten altid — som skete det ifølge en Slags Naturlov — faa fat i og efterabe de store Aanders stilistiske Vrangsider) og som saadan altsaa væsentlig ligger udenfor Stilistikens Omraade, udgør Stil i objectiv Betydning («Almen-Stil»), hvorved forstaaes den til Æmnet nøje svarende, og om Æmnet sig smidigt føjende, sproglige Udtryksmaade. ret egentlig Stillærens Opland og Omraade. I Modsætning til den subjective Stil, som væsentlig «slider den samme Dragt, skifter den objective,» ved hvilken Æmnet træder i Forgrunden, «stadig Klæder: naar Æmnet er højt og stort, ifører den sig sit Højtidskrud (den høje eller store Stil); den trækker i Hverdagsklæderne, naar Talen er om Livets mangehaande praktiske

¹⁾ s. M. Hammerich: «Fremstillingens Kunst» S. 71.

²⁾ Her kan nævnes Buffons bevingede Ord: «le style est l'homme même», der maa tydes med nødvendigt Forbehold.

Forhold (jævn Mellestil); paa det Latter vækkende Ænnes Bud anlægger den Narredragt, ligesom den paa den anden Side, naar Æmnet, udtrykkelig kun attraar en dødlignende Formel, ifører sig Ligskjorten» (Cancelli-, Forretnings-, Telegram-Stil).

Anm. 1. Det følger af sig selv, at den subjective (særlige) og objective (almene) Stil ikke strengt kunne holdes ude fra hinanden, idet hin lige saa lidt kan undvære et objectivt, som denne et subjectivt Moment: En rént objectivt eller rént subjectivt holdt Drøftelse eller Fremstilling af et Æmne ere, dybest talt, lige utænkelige.

§ 3. Den umiddelbare (mundtlige) og middelbare (skriftlige) Meddelelsesmaade.

Da ethvert Æmne nødvendigvis maa finde sit Udtryk (dette forstaaet baade om den indre og ydre Form) enten umiddelbart (mundtligt) eller middelbart (skriftligt), følger det af sig selv, at Æmnet under begge Meddelelsesformer maa høre ind under Stillærens Omraade. Denne umiddelbart indlysende Sandhed fremgaar alene deraf, at det mundtlig fremsatte Æmne, naar det skal være, kan blive nedskrevet, ligesom — omvendt — det nedskrevne med ikke mindre Lethed kan fremsættes mundtlig (f. Ex. ved at oplæses). Dog kan det ikke nægtes, at «Stil» og «Stillære» fortrinvis bruges om det skriftlig Meddelte.

Anm. Ordet «Stil» lader sig kun delvis gjengive ved «Skrive-maade», der vel væsentlig angaar Sagens Yderside (Ret-skrivning, Stavemaade), hvorimod «Stil», som sagt, baade kan omfatte Tankeindholdet og dettes sproglige Udtryk.

§ 4. Poesiens Forhold til Stillæren (særlig dennes ydre Form).

Af Æmnernes Væsen og forskellige Øjemed fremgaar ganske naturligt Forskellen mellem den poetiske og den prosaiske Stil, hvilken Forskel berør:

a) dels paa Æmnets «ydre Form», der i hin (Poesien) sædvanlig er «bunden» i faste Rhythmers Baand (Versemaal, Versefødder, Rim o. s. v.), medens denne (Prosaen) fremtræder som «ubunden».

Anm. At Prosastilen kaldes «ubunden», maa ikke opfattes saaledes, som var den fri for ethvert «Baand»: ogsaa Prosaen har sin nødvendige «Rhythme», der dog væsentlig angaar Ordenes, Sætningsleddenes og Sæt-

ningernes passende Form, Stilling og indbyrdes Forhold. [I Prosaens Ord, Sætninger og Sætningskæder lader der sig til en vis Grad paavise «Hævning» (Arsis) og «Sænkning» (Thesis)].

- b) dels paa Æmnets «indre Form», der staar i væsentligt Forhold saavel til sit Ophav som til den attraaede Virkning. Medens saaledes Poesien, — rettere det «poetisk» fremstillede Æmne, — selv udsprungen af Fremstillere (Skjaldens) levende Fantasi og Følelses-Inderlighed, væsentlig søger at paavirke Tilhørerens, eller Læsernes, Fantasi, Følelse for og Glæde over det Skønne, taler Prosaen — «Forstandens Sprogform» — især til Erkendelseevnen, idet den søger at vække Reflexionen og at skærpe Dømmekraften. — Fra denne i ren Almindelighed antydede ydre og indre Forskel mellem Poesi og Prosa gives der dog idelig Overgangstilfælde. Saaledes regnes Novellen og Romanen vel efter Indhold til Poesien, men have desuagtet Prosaform. Det Samme gælder om flere Arter af dramatisk Poesi (f. Ex. det borgerlige, satiriske og komiske Drama), hvor de Talendes (Agerendes) Replikker sædvanlig — i hvert Fald nutildags — fremtræde i ubunden Form. Ogsaa i Forholdet mellem Poesiens og Prosaens Væsen og Øjemed gives der Overgangsformer. Saaledes fremtræde Læredigtet og Satiren vel sædvanlig i «bunden» Form, men ere efter deres Væsen Forstandsfostrer, der mer eller mindre umiddelbart gaa ud paa at overtale og belære, hvorimod — den rhetoriske Prosa fortrinsvis taler til Følelsen og søger at ægge Viljeskraften. Imidlertid vil det her, hvor det væsentlig gælder om at paavise Poesiens Forhold til Stillæren, — med Bortsyn fra dybere gaaende Drøftelse af i og for sig interessante Sidespørgsmaal, — være nok (lige over for Stilistikere, der helt have villet udskille den «bundne» Stil eller den poetiske Fremstillingsmaade af Stillæren) at hævde, at, ihvorvel en mere indgaaende Drøftelse af Poesiens Fremtrædelsesmaade og Væsen selvfølgelig tilhører den saakaldte Poetik, der, foruden Verselæren, afhandler de af Æmnets Natur og Væsen fremgaaende forskellige Digtarter og disses indre Bygning, — saa vil det dog være umiddelbart indlysende, at saavel Poesi som Prosa (bortset fra de rhythmiske Særligheder) med Hensyn til Stilens «ydre Form» væsentlig følgte de for det sproglige Udtryk i Almindelighed gældende Regler og Love, ligesom det — her mere lejlighedsvis bemærket — kan fremhæves, at der ogsaa for den «indre Forms» Vedkommende, mellem begge lade sig drage almindelige Paralleler. [Den

poetiske Fortælling (Epos) kan saaledes lige saa lidt som den prosaiske, undvære en vel indledet Fremstilling af et vel ordnet Æmne med en passende Afslutning. Ogsaa i den dramatiske Digtning skelne vi mellem den saakaldte «Expositions-scene», «Knudens» Stramning og dens Løsning i «Katastrofen». Ja, selv indenfor Lyrikens (den mest umiddelbart frembrusende Digtarts) Omraade vil der sædvanlig kunne paavises et vist «Anlæg», der samler Alt harmonisk om den saa kaldte «Pointe»].

Disse almindelige Antydninger ville forhaabentlig hjemle, at den efter følgende Fremstilling af Stilens «ydre Form» indordner saavel Poesi som Prosa (i Form af Exempler, hentede fra begge Udtryksformer) under Sprogets og Tankens almindelige Love.

Stilens ydre Form (Bygning) eller Tankens sproglige Udtryk.

(Stillære i indskrænket Betydning).

Stillære kan, efter sin «ydre Form» bestemmes som Indbegrebet af de Regler og Love, der skulle iagttages, for at den sproglige Udtryksmaade kan stemme saavel med Sprogets som med Æmnets Natur og Væsen.

Med Hensyn til de Grundkrav, der bør stilles til al god Stil, staar det ved Magt, hvad Quintilian, den ypperste Raadgiver i alle Stilen vedrørende Spørgsmaal, nævner som de 3 Fortrin ved en Tale [oratio]: Rigtighed, Klarhed og Skönhed, hvortil svare lige saa mange Fejl. Paa Grundlag heraf vil da efter staaende Undersøgelse som den gode Stils almindelige Egenskaber opstille:

Sprogrigtighed, Sprogrenhed, Tydelighed, Korthed (Kraft), Velklang, Passelighed (Værdighed), Afvexling og Liv.

Capitel I.

Udtrykkets Rigtighed

indbefatter:

Sprogrigtighed og Sprogrenhed.

§ 1.

Sprogrigtighed

kræver Udtrykkets Overensstemmelse med de i det danske Sprog gældende Regler og Love for den fejlfrie Brug af Ordene efter Form og Betydning, for Sætningernes og Sætningsforbindelsernes rigtige Bygning, for Ordstillingen samt for Tegnsætningen.

Skönt der nu med Hensyn til alt Dette kan henvises til den danske Sproglære, af hvilken Stillæren i flere end én Retning maa betragtes som en umiddelbar Fortsættelse, vil det dog være nødvendigt her at anføre nogle af de almindeligst forekommende og mest i Øjne faldende Overtrædelser af Sprogrigtighedens Grundlov.

Med Bortsyn fra de egentlige Stavningsfejl, hvori vel egentlig kun Udannede, Børn og Udlændinge gøre sig skyldige, vil man saavel i Tale som i Skrift kunne træffe paa Ugatsomheder og Fejl, der vedrøre:

a) Ordenes Betoning og Tonehold, f. Ex. Oplysning; Opdragelse; paa en Gång (istedetfor: paa én Gång); förlægge (en Bog) istdf.: förlægge; påkælde. — Theatret (med stødtonet «a»); Præsten vier (stødt. «i») dem o. s. v.

b) Ordenes Bøjning i Tal, Køn, Tid, f. Ex.: Kom (istdf.: kommer) hid, Börn! — Lad (lader) os gaa! — Skyerne er kommen jagende hen derover. — «Man var enige.» — «Flertallet mene» —

«De var for god til at være Bønder. — . . . med Öjnene fæstet paa Papiret. — «Hvide Vare» o. s. v. — . . . Barnet er bleven irettesat, fordi det var uartig. — Sagen er det (istdf. den), at . . . — Budskabet er bleven modtagen med udelt Glæde. — [Fra «Gadesprogets» Verden kan nævnes det ubestemmelige «den» i: «Den (o: det) var værre, kold, rén, pivin . . .» — Derimod rigtigt: «Den (nl. Ballonen) gaar ikke, Granberg!». — . . . Kongen overvar Fugleskydningen. — Grönland havde i ældre Tid lagt under Norge . . . — en Ven ad Christendommen. — Han . . . paalaae || Sønnen at aabne et Skrin kunstigt udskaaet i Guld. — . . . en guillotine, under hvis öx . . . girondisternes hoveder var faldt.

c) Ordenes Betydning, f. Ex.: Du rækker med et velmeent Hierte || Den Hielpeløse tidt din Haand. — «hæderlig Omtale.» — Kongen af Hollands Sundhedstilstand synes at være overmaade ængstelig. — «Cromwell var meget mistænkelig.» — Dette Brystværn skal synkes. — Forholdet er saaledes. — Ved Juleferien var han ildebefindende. — Og saa fortæl, hvordan det gik! [Særlig kan mærkes den bestemte, men langtfra altid ænsede Betydningsforskel mellem: eget og egent; hengive(n)t; stjaale(n)t; slebe(n)t o. s. v.

d) Ordenes Forbindelse (Ordføjningen), f. Ex.: «Jeg tror og tør paastaa.» — Du kan nok begribe, at det ikke er udsøgt behageligt for mig her at skal staa og forklare dig Alting. — Han er jo dog vel et Menneske som os Andre. — Du kan ligesaa godt lade være og tude og skabe Dig. — Det meddeles herved de, der have Tegn til . . . Langelinie, at . . . — «. . . idet hun, da hun kom paa den kvindelige Badeanstalt, blev forklaret, at . . .» — Jeg er bleven lagt paa Huslejen. — Jeg blev kaldt paa midt om Natten. — Uden at tage Hensyn til Omstændighederne blev han dødsdømt. — Ved at dividere paa begge Sider af Lighedstegnet bliver $x = 7$. — Hjemkommen fra en Rejse, skjön og glædelig, || . . . Staar Alting for min Digttersjæl i Rejsens Form.

e) Ordstillingen, f. Ex.: «Disse Tilstande have en vrang Indbildning for deres Tilværelse at takke.» — Du miskjender mig, du gjør. — Han har ikke mer saa megen Begejstring heller at sætte imod Hjerrilds Mismod. — Alle andre Mennesker i baade Varde og Ringkjøbing o. s. v.

f) Tegnsætningen, f. Ex.: Netop her havde han Dage i Træk leget sin bedste Leg, været Indianer, skudt Steppens vilde Böfler med sin Bue, skreget Krigsskrig og sprængt afsted. Eller ligget paa Ryggen og stirret op mod Himlen og drømt Hövdingedrømme. Ligget her, træt af Legen, og spekuleret paa de virkelige Stepper, som Vinden gik hen over i jævn glidende Fart som oppe

under Himlen, uden Susen, bare bølgende Græsset; hvor der var frit og vidt skyggeløst og intet Ekko. — Det var ogsaa mærkeligt som han var, saadan som han lod sig tage af det Sted, han lige var. Og glemte Alt hvad der var fjærnt. Ikke glemte, men fik det saa langt tilbage, lod det begraves af det Nærstående. Som under Bjerge. Man skulde ikke tro han havde Fantasi.

Tillæg I. Det vil selv ved et løseligt Blik paa vor nyere Litteratur med Lethed skønnes, at Optagelsen af Ord og Vendinger, laante fra det levende Talesprog, (baade det, der lyder i Byerne, og det, der høres ude paa Landet) er i jævn Tiltagen. Sligt maa vel væsentlig siges at være et glædeligt Tidernes Tegn. Thi Skriftsproget, der jo selv er en Afbildning af Talen, maa, for ikke at stivne, Tid efter anden «genfødes ved Bad i Talesprogets Ungdomskilde». Dog kan det ikke nægtes, at slige «Laan» ogsaa kunne rumme Farer for Stilen; thi, lige saa vist som den mundtlige Meddelelsesmaade i Sammenligning med Skriftsproget ejer Umiddelbarhedens og Friskkedens store Fortrin, lige saa vist er det, at netop selve dette Fortrin saare let kan give Anledning til, over for Stilens Grundkrav at udvise en Ligegyldighed, som kun lader sig forklare, ikke altid undskyldte af Hensynet til de øjeblikkelige Forhold, hvorunder Talen føres: Enten har nemlig den Talende god Tid og kan brede sig, som han vil; heraf kan da, mer eller mindre bevidst, følge: idelige Selvgentagelser og Dannelse af Sætninger og Sætningskæder med «Hoved uden Hale», muligvis ogsaa med «Hale uden Hoved»; eller han har Hast paa sig og søger, om muligt, at løbe omkap med Tanken; sligt «Kapløb» vil da kunne medføre, at han istedetfor at fremføre sammenhængende Tale indskrænker sig til korte Antydninger, hvis «Tydning» han overlader til Tonefaldet, Miener, Fagter og Lader. Det forstaar sig af sig selv, at det sproglige Udtryk i begge disse modsatte Tilfælde antager en Form, som det turde være højst misligt for Skriftsproget uden videre at gødkende. Om nu vore Forfattere i deres Overførelser af Talesprogets friere Udtryksmaade paa Skriftsproget gennemgaaende have holdt sig inden for eller overskredet Grænserne for det Passelige, kan selvfølgelig ikke besvares med faa Ord: det maa naturligvis prøves paa det enkelte Tilfælde. Her vil det derfor være nok i ren Almindelighed at udtale, at Skriftsprogets Berigelse med Ord og Vendinger, der udelukkende tilhøre Talesproget, kun da kan kaldes et Gode, naar disse, næst efter at stemme med vedkommende Æmnens indre Væsen, ikke gøre Brud paa de for det sproglige Udtryks Rigtighed, Tydelighed og Skønhed gældende Love.

Tillæg II. Skönt bunden Stil (Poesi) vel i ren Alminde-

lighed maa siges at øve en løftende Indflydelse ogsaa paa det sproglige Udtryk som saadant, tør det dog ikke nægtes, at vore Digtere i deres Fød- og Rim-Nød tidt mangelunde have gjort Vold paa Sproget, f. Ex. Jesu Blodestrømme sænker jeg mig i. — Sign du deres Lives Frugt. — Du skjænker os med Glædens Viin. — Min Grav den er kun syv Fødder lang. — Snart Livet gaar til Ende, || Snart Glasset løber af (o: ud) || . . . Grav. — . . . Saa der blev selv midt i Ørke || Skjel imellem Lys og Mørke. — Jeg har mig en Jomfru fæst. — Han dyssedes i Søvnen og sødelig sov hen [o: ind]. — I er hinanden værde || . . . Hovedgjerde. — Tidt har Rim-Nøden ogsaa fremkaldt flove Synonymer, f. Ex.: Ei Noget er saa godt og *rart*, || At det for ham skal blive *spart*.

§ 2.

Sprogrenhed

kræver, at det Sprog, i hvilket et givet Æmne fremsættes, er ægte Dansk og stemmer med de Dannedes Sprogbrug. Som Brud paa Sprogrenhedens Krav kan nævnes: Unødvendig Brug af fremmede Ord og Ordforbindelser (Barbarismer og Solöcismer), gammeltdags Ord og Vendinger (Archaismer), nydannede Ord (Neologismer), Landbomaals-Ord (Provincialismer).

Brug af fremmede Ord og Ordforbindelser.

Medens mange af de fremmede Ord og Begreber, som vort Modersmaal i Tidernes Løb har optaget og *maattet* optage,¹⁾ ere sammenvoxne med Sproget i den Grad, at de ikke alene efter deres Form, men ogsaa for den almindelige Bevidsthed gaa og gælde for oprindeligt danske Ord, (f. Ex. Kirke, Bisp, Provst, Præst, Degn, Foged, Bomuld, Natur, Papir osv.), har dog vel den langt

¹⁾ Et levende Sprog kan — og bør ikke føre et örkesløst Eneboerliv bag en af falsk Nationalfølelse opført «kinesisk Mur»: det maa til en vis Grad lade sig bære af Culturens almindelige Strømninger.

overvejende Del væsentlig beholdt deres fremmede Form og vil i denne for alle Dem, der ej ere hjemme i de Sprog, hvorfra vedkommende Ord ere optagne, staa som et besværligt Paahæng, der hindrer den umiddelbare Forstaaelse, f. Ex. Circulaire, Guirlande, Communiqué, Gêne, Genre, Génie, jaloux, Waterproof, Bourgeoisie, Savoir-vivre osv.¹⁾ Derfor gøre alle de «Højlarde», der ynde at spække Tale og Skrift med Ord, laante fra Græsk (Græcismen), fra Latin (Latinismen), fra Engelsk (Anglicismen), fra Fransk (Gallicismen), fra Tysk (Germanismen) osv., deres ikke slet saa sproglydige Tilhørere (Læsere) kun liden Glæde og Gavn. Selv den virkelig Sproglydige vil føle Mishag ved ethvert overflødig Fremmedord. — Som Exempler paa mer eller mindre undskyldelig Brug af fremmede Ord og Vendinger, man jævnlig kan støde paa endog hos vore bedste Forfattere, — ikke at tale om Dagbladens Hastværks-Sprog, der saare let bliver: Lastværks-Sprog, — kunne her nævnes følgende, der ere laante fra Græsk, Latin eller Fransk: Det *rhetoriske* Foredrag *distraherer* ved at *intimidere Dialektikeren*; den *systematiske Tendents* lover Alt og holder slet Intet. — Nu bleve Tilhørerne *frenetiske*. Det var, som man havde bebudet, en *fænomenal* Sang. Det var, som man kunde vente en *pyramidal Succes*. — *Italiens Smaaastater undertæungne*, vendte de Vaaben mod fremmede Lande. — *Øjnene fyldte med Taarer* kom hun os imøde. — . . . og *det gjort*, || Kom han igjen og satte sig træt. o. s. v.

Særlig aarvaagne maa vi selvfølgelig være ligeoverfor *Tyskagtigheder* (Germanismen), som: Her Extremerne *sig møde*. — En Pige saa *stu* som hun. — Og hver en Lærd vi spørge nu, || Hvem ei Indbildskhed har *forkeert*. — Blodet *quælder* af et Dolkestik || Fra Brystet. — Du har Ret! Jeg *bigter*. o. s. v.

En Særstilling indtager den nutildags højst moderne Brug af Ord og Vendinger som: *Bringe* (= Bryst); *letvindt* (= let); op eller ned *over* (= ad); undres *paa* (= over); være glad *i* (= over) osv. Slige *Norskagtigheder* (Norvegismen) ere kun sunde, for saa vidt som der til vedkommende norske Ord (Udtryk) ikke haves tilsvarende danske.

En gavnlig Modvægt mod «Fremmedords-Sygen» danner den

¹⁾ Vor Tilbøjelighed til at «danisere» Fremmedord lovprises vel af Mange, men burde maaske snarere kaldes en højst farlig Gæstemildhed. Faren herved synes Holberg at have skintet, naar han — i Lighed med Skovrideren — tidt «mærker» de mest i Øjne faldende Fremmedord med romerske Bogstaver.

i vore Dage med den nationale Selvfølelse genopvaagnede Trang til at rense Modersmaalet for fremmede Bestanddele. Denne Sprogrensings-Trang har vel tidt udartet til hensynsløst «*Puristeri*», der kun gør Ondt værre. Saaledes, naar man har prøvet paa at gengive Universitet ved: *Allærdomshøjskole*, *Conditor* ved: *Finlaver*, *Omnibus* ved: *Allemandsvogn*, *Artilleri* ved: *Ildbrunmeri* osv., eller, naar man har skabt «bændelonmagtige» Ord-Utysker som: *Kongehengivenhedssind* (*Loyalitet*), *Fordelstilvindelsesmand* (= *entreprenant Mand*) osv.

Men, naar *Sprogrenseren* med grundigt Kendskab især til de oldnordiske Ordredder forener skarp Tænkeevne, Smag og «lykkelige Indskydelser», vil han kunne udrette — og har alt udrettet særdeles Meget. Dog maa han være rede til med Sprogbrugens «Ildtilbedere» at optage en haard Kamp, i hvilken det nye Ord først da kan siges at have sejret, naar det Fremmedord, der trængte til Afløsning, har faaet et lavere eller halvt komisk «Anstrøg».

Af Ord, der i det 18de Aarhundrede spottedes i Charlotte Biehls «Haarkløveren» (1765), kunne nævnes: *Ærefrygt*, *Omdømme*, *Gjenstand*, *overtreven*, *Vindesyge*, *virksom*, *Lidenskab*, *Bişager*, *Overlæg*, *Duft* o. s. v.

I vore Dage kæmper: *Forbundsfælle* med *Bundsforvandt*, *Jordeførd* (Begravelse), *jordfæste*, *jorde* (begrave), *Tigger* (Betler), *dagtegne* (datere), *Omraade* (Gebet, Felt), *Fødselsdag* (Geburtsdag), *lykønske* (gratulere) osv.

Som Fremmedord, der have mistet en Del af deres Værdighed og derfor «staa paa Springet» eller helt ere gaaede ud af Sproget, kunne nævnes: *gebrækkelig*, *genegen*, *geløffig*, *geleide*, *Gestalt*, *Gespens*, *Gevalt*, *indgetogen*, *immer*, *Livgeding*, *ongefær*, *saa-gar*, *Hydrogen* (Brint), *Oxygen* (Ilt) osv. Men Marken er stor — og de dygtige Arbejdere ere forholdsvis faa.¹⁾

I Sprogrensningens Tjeneste træder tidt Optagelsen af gammel-dags Ord og Vendinger, Nydannelser og Brug af Landbo-maals-Ord, — hvilket Alt, holdt indenfor de af Smagfuldhed afstukne Grænser, kan øve en paa Stilens Liv og Skønhed højst gavnlig Indflydelse.

¹⁾ Af Værker, der danne et nødvendigt Grundlag for al dansk-norsk Sprogrensning, kunne her nævnes: H. Dahl: «Dansk Hjælpeordbog» (Kbh. 1875) og K. Knudsen: «Unorsk og norsk» (Christiania 1881).

Brug af gammeldags Ord og Vendinger.

«Gammeldags Ord», siger Quintilian, «giver Talen en vis tiltrækkende Værdighed; thi baade have de Ældens Myndighed, og da de en Tid have været ude af Brug, give de Udtrykket en yndefuld Nyhed. Dog maa man i Brugen af dem holde Maade, efterdi Intet er modbydeligere end Affectation.» Sandheden af disse Ord stadfæste flere af vore fremragende Skjalde, der med større eller mindre Held have «opgravet af Mulde» gamle Ord, saasom: *Brog* (Bukser), *Drøvelse*, *Fylking*, *Hærklæder* (Uniform), *Knor* (lille Fartøj), *blote* (ofre), *dannis*, *Grande* (Nabo), *Låfting* (høj Skibsbagstav), *jævne* (ved Siden af), *Styresmand* o. s. v.

Ogsaa den højere Prosa kan yderligere «højnes» ved Otagelsen af gamle Ord. Saaledes bruger S. Rördam i sin Oversættelse af det nye Testament Ord som: *Kjending*, *Kongeskrud*, *rød*, *Bygd*, *Hel* (= Helvede), *tævne* (= forstumme) osv. Dog maa man i Brugen af gamle Ord væsentlig indskrænke sig til saadanne, hvis Betydning enten er umiddelbart indlysende eller tydelig fremgaa af Sammenhængen. Derfor er det mindre heldigt, naar man — af i og for sig fuldt hjemlede Pietetshensyn — i «Psalmehogstillæget» har ladet Ordet *Syld* blive staaende, og i «Salmehog for Kirke og Hjem. Et Forslag» Kbh. 1885 har bibeholdt Ordene: *hvege*, *forne*, *henhvøist*, *forstæk*, *tidig*, *lak*, der alle kræve en neden staaende Tydning.

Brug af nydannede (selvlavede) Ord.

Virkelig Trang til sproglige Udtryk for Begreber kan tvinge Forfatteren til at danne nye Ord, der, for saa vidt som de søge at gengive Fremmedord eller at fremdrage gamle Ord, ere omtalte ovenfor. Her skal da kun nævnes nogle Exempler paa Nydannelser, der enten skyldte øjeblikkelig Ord-Nød eller Forfatterens personlige Lune deres Fremkomst. Af saadanne «Lune-Ord», hvis Berettigelse og Levedygtighed dog er mer eller mindre tvivlsom, kunne nævnes: I Fyrster! naar I *fredede*, naar I krige, || Lad Æren staae der, hvor den engang staaer! (Baggesen). — Han (o: H. C. Andersen) er endnu ikke kommen ind under Politikens *fandenivoldske* Passat (Søren Kierkeg.). — Du skal altid have Noget af *vigte* Dig med (C. Møller). — Den danske Gjæstfriheds *Hittepaasomhed* var endnu ikke ud-tømt (Ntd). — De tykke sorte Skovsnegle *mavede* sig velvillig frem (J. P. Jakobsen).

Brug af Landbomaals-Ord (Bygdeord).

Efter at man ogsaa hertilands mer og mer har faaet Øjnene opladte for, at vort Landbomaal (Dialekterne) ejer mange Kærneord og snilde Vendinger, have flere af vore Forfattere optaget Landbomaals-Ord, der, naar de ellers ere let forstaaelige og fremfor Alt udtryksfulde, kunne give Talen en vis Djærvhed. Af Landbomaals-Ord, der mer eller mindre have faaet Borgerret i almindelig Tale og Skrift, kunne nævnes: *retvænt*, *galvænt*, *Huro* (Sindsbevægelse), *omsindet*, *Tæföre*, *bjergsom*, *hamle op med* osv.

Tillæg. Det sproglige Udtryks Rigtighed staaer i nøje Sammenhæng med *Sprogbrugen*, om hvis ubetingede Lovgiver-Myndighed man har talt saa Meget, og har for saa vidt, lige som denne, væsentlig kun Øjeblikkets, o: Samtidens, Ret og Myndighed. Begrebet «Sprogfejl» der vel nærmest maa kaldes mere eller mindre uheldige «Spring» i den sproglige Udvikling, lader sig dog ikke fastslaa med mathematisk Skarphed. Kun saa Meget kan siges i ren Almindelighed, at i et Sprog alt Det, der staaer i Forhold til Tænkningens almindelige Love, mindst er udsat for at ændres i de skiftende Tider.

Capitel II.

Udtrykkets Klarhed

fremtræder som *Tydelighed* og *Bestemthed*, *Korthed* og *Kraft*.

§ 1.

Tydelighed.

For at det *sprogrigtigt* og *sprogrént* fremsatte Æmne skal kunne tilegnes af Tilhører (Læser), maa Fremstillingen frem for Alt være *tydelig*, *klar* og *bestemt*, hvad der naturligvis er særlig nødvendigt ved Æmner, der i og for sig stille Vanskeligheder for Forstaaelsen.

Anm. Forskellen mellem *Klarhed*, *Tydelighed* og *Bestemthed*, der væsentlig ere 3 Sider eller Trin af samme Begreb, har man prøvet paa at angive saaledes: *Klarhed* lader en Ting «ses i sin fulde Form» (Sporon); *Tydelighed*, der «er ej blot det Heles, men ogsaa alle dets Enkeltheds Klarhed» (Sibbern), gør, at Tingen kan adskilles fra andre *uensartede*, hvorimod *Bestemthed*, ved end ikke at oversé det i og for sig Uvæsentlige («Bi-Kendemærkerne»), forebygger Tingens Forvexling med andre *ensartede*. (Man tænke sig f. Ex. en Bygning sét i forskellige Afstande).

En nødvendig Forudsætning for Fremstillingens Tydelighed er det for det Første, at Forfatteren selv er klar over sit Æmne og, som man siger, «véd, hvad han vil»; for det Andet, at han er i Stand til at fremstille Det, han vil sige, saaledes, at Andre — Tilhører eller Læser — kunne opfatte det klart. Glipper den første af disse Forudsætninger, fremkommer ganske af sig selv Det, som Boileau kalder «dobbelte Vrøvl» (galimatias double), hvor hverken Forfatter eller Tilhører (Læser) forstaar Meningen af det Udtalte; glipper den anden Forudsætning, vil «enkelt Vrøvl» (galimatias simple), hvor kun Forfatter, ikke Læser, forstaar, hvad der menes, næppe udeblive.¹⁾

Gaar man nu ud fra, at Forfatteren selv har den rette Forstaaelse af sit Æmne, bliver Spørgsmaalet da, hvad der kræves til *Forstaaelighed*. Denne afhænger væsentlig af Tankernes Ordning og deres Udtryk. Den inderlige Sammenhæng mellem Tanken og dens sproglige Udtryk føles under Udarbejdelsen, ja under selve Nedskrivningen, der føder nye Tanker, ligesom disse skabe nye Sprog-Vendinger.

Saalænge som Tænkningen staar i et harmonisk Forhold til det sproglige Udtryk, bærer Fremstillingen Tydeligheds og Klarheds Præg; ophører denne Harmoni, bliver den utydelig og uklar. — Fremstillingens Utydelighed kan være forsættlig,²⁾ men er vel sæd-

¹⁾ Tegnér's «det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta» indeholder for øvrigt ikke en almen gyldig Sandhed; thi en i og for sig klar Tanke (Tænkeevne) har tidt været gemt under et tilsyneladende, eller virkelig, uklart Ydre.

²⁾ At der til alle Tider have været Dem, der med Vilje udtrykte sig uklart, fremgaar blandt Andet af Holbergs «Trende Epistle» (1745), hvor det S. 261 hedder: «Jo mørkere og uforstaaeligere een taler, jo højere og subtilere Philosophus holdes han for at være. Thi der ere de, som ikke gider læst noget, uden hvad de ikke kand forstaa.»

vanlig ufrivillig og skyldes da enten mangelfuld Begrebsbestemmelse, Definitionsfejl, Uorden i Tankernes Rækkefølge (Hysteron-Proteron) osv., eller søger sin Grund i et upassende Ordvalg, uehjælpelig Bygning af Sætninger og Sætningsforbindelser, mislig Ordstilling, gal Tegnsætning m. M.

Skönt Tænkkelæren (Logiken) naturligvis ganske særlig har at tage Skön over og, om muligt, søge at «læge» de egentlige Tanke-Uklarheder, kunne disse dog ingeniunde siges at være Stillæren uvedkommende, — saa meget mindre, som det vel i de allerfleste Tilfælde vil vise sig, at Tankens Uklarhed staar i et vist Forhold til Mængder ved dens sproglige Udtryk. Disse «Mængder» kunne altsaa hidrøre dels fra Betoningen, dels fra Ordvalget, dels endelig fra Ordføjningen.

Af sproglige Tvetydigheder og Uklarheder, der dog sædvanlig lade sig hæve: i Tale ved rigtig Betonning: i Skrift ved særlige Fremhævelsesmidler, saasom: Understregning, spærret Tryk, stort Begyndelsesbogstav osv., kunne eksempelyvis nævnes: Denne unge Pige er *kun lidt* undselig. Her bliver Meningen, hvis man betoner «kun»: Denne unge Pige kunde gjerne være lidt mindre tilbageholden, hvorimod samme «unge Pige», hvis man lægger Tønen paa «lid(e)t», sigtes for at være paa gode Veje til at kunne kaldes fræk. — Han er *i det mindste* [enten = idetmindste eller = i det Mindste] en tro Tjener. — *Gud véd*, hvad det er godt for. — «Da jeg og *mine lige* [enten: «Mine lige» eller: «mine Lige»] havde afgivet vore Stemmer, brød Uvejret løs». — Han attraar *intet mindre* end en Ministerpost o. s. v.

Af Tvetydigheder og Uklarheder, der væsentlig skyldes Ordvalget, kunne nævnes: Hele Fremstillingen bar Præget af den største *Enfoldighed*. — «N. N. har *opgivet* at ville nedsette sig som Sagfører i Grenaa» — Han viste *sjældent* Mod. — «Den Brig, der skjød Prøvestenen langskibs, gjorde den ikke den *mindste* Skade osv.

Anm. Som en paa Misforstaaelse af et Fremmedord beroende Begrebsforvirring maa det vel opfattes, naar der etsteds avtereres: En sort, fiin svensk Vallak . . . kan erholdes tilkjøbs. *Der gives Garanti for alle Fejl*. Billet, mrk. osv.

Medens Betonings- og Ordvalgs-Tvetydigheder, naar man sér hen til hele Sammenhængen, vel kun i de færreste Tilfælde vanskeliggøre Forstaaelsen, kunne de Tvetydigheder og Uklarheder, der hidrøre fra mislig Ordføjning, Ordstilling eller Tegnsætning stundum være saa store og saa inderlig sammenvoxede med Tanken selv,

at man nødes til at omskrive hele Udtrykket for at gøre sig forståelig.

De almindeligst forekommende Ordføjnings-Tvetydigheder og Uklarheder, der i højere eller ringere Grad hindre den umiddelbare Forstaaelse, kunne blandt Andet skyldes:

1) Tillægsagtige Udvidelser til sammensatte Navneord, f. Ex. en *hollandsk* Lærredsfabrikant (enten = en Lærredsfabr. fra Holland, eller = en F. af hollandsk Lærred). — en *optisk* Instrumentmager. — «en *talrig* (!) Familiefader.» — den *franske* Sprog lærer. — en *nordisk* Gudelære. — Characterskildring af *Romerne*. — Genstands-Ejeformer som: *Fjendens* Forfølgelse (forfulgte eller forfulgtes Fjenderne?) varede til langt ud paa Natten. — Lærerens Betaling var altfor lille. — Mandens Drab gjorde et stærkt Indtryk.

2) Forbindelse af sprogligt eller for Tanken (logisk) uensartede og uforenelige Begreber, f. Ex. *Klaver* og *anden* Flytning. — en *novellistisk* eller *Roman*-Opgave. — Lillehammers *Lærde*- og *Realskole* — *Landsøver*- samt *Hof*- og *Stadsretten*. — Skiltindskrifter som: «Her sælges *suur* og *Vand-Sennop*»; «Udsalg af *Træ*-, *Læder*- og *Kantöfler*.» — «Da *Adskillelsens første Smerte* var forbi, begyndte det *at regne*.» — «Alle *Georgiere* ere *Christne* og *hengione til Drik*.»

3) Mer eller mindre unøjagtig og ubestemmelig Henvisning til noget forud Gaaende, f. Ex.: Da *Feltherrens Utaalmodighed* var for stor, vovede *han* Kampen. — Onkelen er *Fisker* og driver *denne Næringsvej* paa de nær liggende Indsøer. — Den *Lyd*, som høretes, lignede et *Horn*. — Faderen bad Læreren om, at *hans Börn* maatte faa fri om Eftermiddagen. — «De *Engelske* angreb de *Danske* med megen *Haardnakkenhed*; *de* besvarede *dem deres* Ild henved halvfemte Time, indtil *de* endelig bleve trætte, og *deres* fleeste *Kanon*er ubrugelige af den overdrevne *Skyden*» (R.). — Kongen lod flere af sin Tids berømteste *Kunstnere* male *Portraiter* af *sig*. — «Ved *Belejringen* befalede *Pelissier* *Soldaterne* at kaste *sig* [efter *Constructionen*: *Soldaterne*, efter *Meningen*: *Pelissier*] over den lave *Muur*.» — *Feltherren* over det 7de *Armécors*, som endnu ikke havde været i *liden*, ventedes med *Længsel*. — «*Salomo*, *Dauids Søn*, *der (som, hvilken)* var en af *Israels ypperste Konger*.» — *Dronningen* bad *Prindsen* at blive i *sine* *Værelser*.

4) *Fattigdom* paa *Forholdsformer* (Casus), f. Ex. *Folket* elskede ham imidlertid mere end *Adelen*, og hans *Soldater* forguede ham. — *Hvad* beviser *denne Sætning*? — «*Robespierre* dømte det

franske Nationalconcent fra *Livet*.» — *Hvilken Prindsesse* ægtede *Ludvig XV*? — *Intet* er bedre end *Brama-Livselixir*.

5) *Urigtig Sætnings-Indlemmelse*, f. Ex.: *Allevegne modtaget med Begejstring* lignede hans *Rejse* et *Sejrstog*. — Efter *at være bleven* confirmeret, førte *han hende* til *Brudeskamen*. — *Skilt* fra *Dig* er *Verden* død og kold, *hvorhen jeg sér*. — De bortreves imidlertid begge, *smertelig savnede*, af en *tidlig Død*.

6) De enkelte *Leds Form* og *indbyrdes Stilling*. Af ikke ualmindelige *Brud* paa den *Regel*, at *sideordnede Led* helst skulle være *éns byggede*, *over- og under-ordnede Led* have *forskellig Form*, kunne nævnes *Exempler* som: En ung *Gartner*, *med særlig Lyst og Kjendskab til Blomstergartneri* og *hvis Bestemmelse* det er at *begynde en selvstændig Virksomhed*, vil . . . — *Min paa Torvet* *beliggende grundmurede Gaard paa 11 Fag, 2 Etager, med Kjælder, Sidebygninger, Gaardsplads og Have*, og *som egner sig fortrinlig til deri at drive en større Handel . . . ønskes . . . solgt* *underhaanden*. — *Elisa*, en *blond Pige, sin Fader meget liig*, og *som tegnede til at kunne blive ret kjön*. . . . — *Castelli, med hvem jeg sluttede et nøjere Bekjendtskab, og som jeg saa at sige saae hver Dag*. —

Skönt Ord- og Sætnings-Stillingens *Betydning* for *Udtrykkets Klarhed* skulde synes *umiddelbart indlysende*, vil dog (s. o. S. 7 e) *baade Tale og Skrift* endnu den *Dag i Dag* kunne fremvise *Overtrædelser* nok af *Det*, der *udgør Grundlaget* for al *god Ord- og Sætnings-Stilling*, nemlig: *saa vidt muligt, at sammenstille Det*, der efter *Indhold og Form* hører *sammen*, og *fjerne de Led*, der ikke høre *sammen*, fra *hinanden*.

Af *Ordstillinger*, der mer eller mindre *bidrage* til at gøre *Udtrykket tungt, uklart eller tvetydigt*, kunne nævnes følgende:

At Huusmands-Kost sin *Læser byde*, || *Jeg nægter ej, lidt uanstændigt* er. — [*Navnemaadens Adskillelse* fra sit «at» er noget ikke *Ualmindeligt* hos vore *Forfattere* fra *førrige Aarhundrede*, og bruges *almindelig* i *Svensk*, f. Ex. *det föll mig aldrig ett ögonblick in, att genom ett förräderi rådda mig sjelf* (Tegnér)]. — «*Den Vellyst* paa *Jordens højeste* mig *bestigelige Spidse* *at opgive min Aand* foresvævede mig *bestandig*.» — *Tvinge Folk* til at *tænke saa eller saa* og til at *handle stik imod deres Overbevisning ville vi* paa *ingen Maade*. — *Det Idyllisk-Milde*, som de *grønne, uoverskuelige Marskenge* give *Ho* trods det *brusende Havs* og de *fygende Sandklitters Nærhed*, er *Øen Langelig ganske blottet for*. — «*Menalkas drev Kørne brölende igennem den duggede Eng*.» — *Han opsogte mig forladt* af andre *Mennesker*. — *Især* var der en *Kossureff* —

det var en Russer, men forøvrig talte han lige saa godt Tysk, som Fransk og Engelsk, som jeg sluttede mig nærmere til. — *Alle den nye Krigsministers* — General Zach, som efter Nederlaget ved Javor har overtaget Krigsministeriet, medens den forrige Krigsminister har afløst ham ved Hæren — *Anstrengelser* gaae ud paa at forstærke Timokhæren, hvor de tyrkiske Tropper daglig blive talrigere. — . . . Og ægtet *en* — hans Stamtræ har jeg glemt — *Hidalgo*, som . . . — «Vi have i vores Barndom (maaske med Tvang og Modvillie, fordi vore Forældre, eller vore Lærere enten ikke havde Lyst eller ikke Bequemmelighed til i deres Underviisninger at rette sig efter vore Aars Svaghed, og det indskrænkede Maal af vore Kræfter), fattet Religionens første Sandheder i vor Hukommelse, at der gives et evigt, nødvendigt og selvstændigt Væsen, som opholder og regjerer alle Ting, som haver skabt Himmel og Jord og alle dens Beboere, som besidder en udforskkelig Forstand, en uudgrundelig Viisdom, en umaalelig Magt, og en uudsigelig Godhed.» — Som Exempler paa den inderlige Sammenhæng mellem ubehjælpelig eller gal Ordføjning og mangelfuld Tegnsætning samt virkelig Begrebsforvirring kunne nævnes: *Efterlysning*: Min Læredreng Peter Christoffer, der er født paa Stiftelsen af en ubekjendt Moder 14 Aar gammel, har absenteret sig fra sin Lære da han igaar skulde gaa efter Mad til mine Svende, der holde sig selv med Kost uagtet jeg flere Gange har tilbudt dem Kosten for en billig Betaling; men som de har kastet Vrag paa, fordi de hellere vilde have Penge til Sviir og Sværm hvorfor der er saadan Kummer og Elendighed blandt Haandværksklassen nu for Tiden, min Dreng var iført et Par jydsk Hvergarns Buxer, Knæbuxer, Skjorte af godt tykt Lærred, graa Uldstrømper, en tyk islandsk Nattrøje, strikket sort Hue, grønne Kattuns Ærmer ovenpaa Nattrøien samt Vest og Halsklud, paa hans Been havde han Tøfler, dog kan jeg ikke saa ganske præcis opgive om han havde Trækstøvler, da jeg savner et Par Støvler som jeg havde til Reparation fra Hr. *Madsen* Brændeviinsbrænder, men som jeg nok skal godtgjøre hvis de ikke kommer tilveje dette kan jeg forsikre Hr. Madsen, han gik bestandig med en Blikfløite i Munden hvorfor jeg ofte straffede ham naar han gik og peb paa Gaden og forskrækkede gamle Folk. — Skulle nogen antræffe denne Dreng, der er lille af Gevæxt havde store Messingringe i Ørene blaae Øine og hvidt Haar med brak Næse bekommer han for hans Paagribelse en Godtgjørelse (Kbhvn. 18 ⁵/₈ 11) — *Scar paa Ulykkestilfældet af Folkets Avis* Nr. 231 Torsdagen 3die October 1861 hos en Brændeviinsbrænder her i Byen. Det beklagelige Tilfælde, der blev skrevet om i «Folkets Avis» i ovennævnte

Nr. angaaende en Karls utilgivelige Uagtsomhed, som man bliver beskyldt for, for saadan en Piges egen Dumdristighed, der kryber op paa Pandemuren for at hænge et Par Mandsbeenklæder op paa Hatten, som altid er skruet fast til Panden og Ingen saaledes kan komme tilskade der, da der aldrig har existeret noget Laag af Træ; det Sted, hvor hun traadte ned var i Brystlaaget, hvor der ikke var dannet nogen Faldgrube, som aldrig har været forsynet med Trælaag, da der hører et Laag af Kobber til, som ikke kan lægges paa af den Grund, at saalænge vi måske ligger der et Rør som bliver liggende saalænge vi måske. Der blev skrevet i «Folkets Avis» at Vandet var kogende, men det var ikke Tilfældet, ligesaa lidt som det var Tilfældet, at hun strax blev bragt paa Hospitalet, som kan bevises med 3 Mænd; desuden finder jeg at en dumdrstig Pige ikke har Noget at varetage i min Forretning paa den omtalte Pandemuur. Som Bestyrer N. N. — *Bekjendtgjørelse*. Foranlediget af det Uheld og den Sorg, der vederfores mig igaar i Charlottenlund Skov, at et 3 Aars Drengbarn bortkom i Trængslen fra det Bord, hvor jeg med min talrige Familie sad og nød Aftensmad, og under samme var det nævnte Barn ikke til at opsøge uagtet al mulig anvendt Søgen, og maatte jeg og Familie trøstesløse efter 3 Timers Søgen forlade Skoven om Natten i den urolige Tanke, som enhver Fader og Moder med det bedste Hjerte til sine Børn kan have, begive os hjem med et Barn mindre end vi toge ud med et glad Haab, som en saadan Adspredelse giver for mig, som er tvungen ved min Livsvandel forat ernære Kone og 9 Børn. Det var 2den Gang i dette Aar, at jeg var udenfor Porten i et saadant Anliggende. Den nødvendige Anmeldelse blev i Nattens Løb gjort paa de forskjellige Steder og, Gud være lovet og takket, det lille haabefulde kjære Barn blev i Formiddags bragt mig af en meget æret Dame. Da jeg ikke selv var tilstede og saaledes ikke fik Leilighed til at aflægge min hjertelige Tak til den mig ubekjendte Dame, tillader jeg mig herved ad Offentlighedens Vei at bringe hende mit Hjertes Tak for hendes Omsorg. Dernæst tillader jeg mig at bekjendtgjøre, da jeg daglig erfarer, at Mange endnu ere uvidende om mit Opholdssted, at efterat jeg i en Række af 20 Aar boede bag Hovedvagten, hvor de fleste af mine Børn ere fødte, maatte jeg mod min Villie forlade denne Bopæl paa Grund af en skjændig og skammelig Mishandling af en ubarmhjertig og hovmodig Person, som jeg her ikke vil berøre — sidst i 2 Aar boede i Stuen ved Siden af hvor jeg nu boer, Hjørnet af Nygade og Skoubogade, 1ste Sal, ligefor Vimmelskaffet, og har min utrættelige Iver og Flid i dette Tidrum været saaledes, ikke for at rose mig selv, men andre unge Mennesker.

at jeg har arbeidet meest for Studenter, der nu ere i større og anseelige Embedsstillinger, saavel som af alle andre Samfundsklasser med Tilfredshed, som nu paa min højere Alder kommer mig og Mine til gode. Præstekjoler og alle Slags Uniformer saavel som alt Civilt, udføres med største Omhu og Accuratesse. En meget fin Magistratsemdsmands-Uniform med ægte Brodering er paa Grund af Dødsfald billig tilsalg; et stort Udvalg af de fineste Stoffer findes færdigsyet og et stort og smagfuldt Udvalg, hvorefter Maal tages og udføres med Accuratesse. Det bemærkes, at bestemte Priser begjæres og det beregnes med en billig Fortjeneste og lidt tjenes paa det. En saadan Handlemaade vinder i enhver Retning Menneskets Tillid og det skal stedse blive mit Princip. Med dette Forsæt tillader jeg mig at anbefale mig til Alle og Enhver, som ville forunde mig deres Tillid. Kbh. 18 17/6 61. Ærb. L. H.

Men selv om en Sætningskæde (Periode) ikke lider af aabenbare grammatiske Fejl, kan dog netop Det, at den er for lang og derved vanskelig at samle, blive og være en Fejl. Som Exempel paa en besværlig Længde kunne efter følgende fra retsligt Omraade hentede Perioder tjene: *Vold*. Under en ved Kjøge Kjøbstads Politiret efter Klage og Kontraklage anlagt, senere for Overretten indbragt Sag mellem en Værtshusholder og en Gjæstgiver, angaaende forskellige af Parterne eller deres Hustruer mod hinanden udviste Æresførnæmelser eller Voldshandlinger, gik Gjæstgiverens Fremstilling af det ved den paagældende Lejlighed passerede ud paa, at han tredie Paaskedag iaar søgte at faa Værtshusholderens Kone bort fra nogle ham tilhørende Kar med Linned, i hvilke hun havde drysset noget Sort, formentlig Kjörnøg, og at hun da greb ham fat i Skjæget, hvorfor han for at faa hende til at slippe slog hende med flad Haand, og at hun, der gik baglænds og derved satte sig ned i et af Karrene, umiddelbart derefter tog et Vandfad og slog ham i Hovedet, hvorved han fik et Saar i Panden, samt at hendes Mand umiddelbart derefter kom bagfra og med knyttet Haand slog ham paa Siden af Hovedet, ligesom Værtshusholderen og slog hans (Gjæstgiverens) Kone i Hovedet med knyttet Haand, saa at det fremkaldte en øjeblikkelig Hævelse. Værtshusholderens Fremstilling gik derimod ud paa, at hans Hustru ved at afskyllende et Vandfad, hvori der var noget Farve, ved et Uheld kom til at spilde noget Farve i et Gjæstgiveren tilhørende Kar, hvori der var to Stykker Tøj, og at Gjæstgiveren, da hans (Værtshusholderens) Hustru senere kom ud i Gaarden, foer imod hende, greb hende i Nakkehaaret og paa denne Maade trak hende over til Vaskekarrene og der tildelte hende tre voldsomme Slag paa Kinden, og samtidig trængte hende baglænds

over i et Kar, hvor han højede sig over hende, der havde grebet fat i hans Kindskjæg for ikke at falde, vedblev at tildele hende Slag med knyttet Haand i den venstre Tinding, af hvilken Grund hun for at værges sig slog Gjæstgiveren i Hovedet med et Vaskefad, ligesom Værtshusholderen for at befri sin Hustru tildelte Gjæstgiveren et enkelt Slag i Hovedet med Haanden, hvorimod han ikke slog Indstævntes Hustru. Ved de af Gjæstgiveren førte Vidner kunde det nu vel ikke, som Underdommeren havde antaget, anses fuldt bevist, at Værtshusholderen havde slaaet Gjæstgiverens Hustru, men forøvrigt maatte Rigtigheden af Gjæstgiverens Fremstilling anses godtgjort ved Vidneforklaringerne, og da det navnlig herefter maatte antages, at Gjæstgiveren havde havt tilstrækkelig Beføjelse til at slaa Værtshusholderens Hustru, medens Værtshusholderen ikke fandtes at kunne paaberaabe sig Nødværgeretten som Hjemmel til det af ham Gjæstgiveren tildelte Slag, vilde Indstævnte være at frifinde, hvorimod Værtshusholderen blev anset med Straf efter Straffelovens § 200 af en Bøde paa 20 Kroner. Omkostningerne ophævedes saa vel ved Overrets- som Underrettsdommen.

Lige saa stor Betydning som den omsatte Ordfølge (Inversionen) kan have til at fremhæve det for Tanken Væsentlige, f. Ex. at tjene Penge, det er Alvor; at tjene mange Penge, om det saa var ved at sælge Mennesker, det er Alvor . . . (Søren Kierkeg.). — *Fly Dig* vil jeg, *Jfy Dig* strax — for evigt (Ewald). — *Aldrig* glemmer jeg den skønne Nat, || Da hun til mit Telt kom, bly og bange (C. Bagger) o. s. v., ligesaa vist er det, at vore ældre Digtere tidt have trukket vel mange og store Vexler paa den friere Ordstilling, som Poesien hjemler, og derved frembragt mer eller mindre uklare — i hvert Fald ubekvemme — Udtryk som: O, hvilken Skam, at løbe || Fra Gud, som *dyre* lod || Os, Dødens Fanger, *kjæbe*. — . . . Til Jerusalem han higer, || Dreven af en mægtig Længsel, || *Herrens Grav at skue faae* . . .

At Tegnsætning (Interpunction) ikke paa samme Maade som Ordføjning og Ordstilling hører med til Sprogets Væsen, fremgaar alene deraf, at der har været Tider, hvor man brugte ingen eller i alt Fald meget faa Tegn. Desuagtet maa rigtig Tegnsætning, der selv er en umiddelbar Følge af rigtig Forstaaelse, siges at være en nødvendig Forudsætning for Forstaaeligheden af det Nedskevne. Dens Betydning for Udtrykkets Klarhed føles da ogsaa især der, hvor de samme Ord, ved ændret Tegnsætning, give en forskellig Mening, f. Ex.: Han kom, efter at Huset var nedbrændt; men: H. k. efter, at H. var n. — Duellen er ikke foregaaet, saaledes som Rytet fortæller; men: D. er i. f. saaledes, som R. f. — Jeg be-

klager, ikke at have været tilstede; men: J. b. ikke, at have v. t. — Min Fader levede endnu, 4 Aar efter at jeg havde forladt Hovedstaden; men: M. F. l. e. 4 Aar, efter at j. h. f. H. — De sang alle: «Den Gang jeg drog afsted»; men: De sang alle, den G. j. d. a. — Jeg saa «Kjøbmanden i Venedig». — J. saa Kjøbmanden i V. — o. s. v.¹⁾ Men er dette nu saa, da følger det af sig selv, at en urigtig og skødesløs Brug eller Ikke-Brug af Tegnene maa have en skadelig Indflydelse paa det sproglige Udtryk og saare let vil kunne frembringe Uklarheder og Tvetydigheder, som nærme sig til dem, der findes i efter staaende Brev fra Kvæghandler Madsen til Slagter Jensen²⁾: Kære Ven! I Pølsetiden har jeg selv Brug for mine Tarme; men mit Kjød og Blod staar til Tjeneste. Jeg skal hilse dig fra min Kone og mine Börn, Bæsterne vejer 9 Centner, lider ingen Nød. Jeg har længtes efter dig dit Svin, kan du gjerne sende mig i Morgen. Hansen skal faa sit Fidt med det allerførste. Jeg har ellers intet nyt, alt er ved det gamle hos din Madsen. Efterskrift: Du kan ikke vente Brev fra mig for det første, jeg vil ikke have med Faar at gjøre. — ikke at tale om Avertissementer som: «En dygtig Pige, der tør paatage sig daglig at malke 12 Kør og en Avlskarl, kan faa Plads til 1ste Maj.» Som Exempel paa en skæmtende, forsættelig gal Tegnsætning kan nævnes: «Mennesket har ti Fingre paa hver Haand, fem og tyve paa Hænder og Fødder.»]

I «Examensstile» kan man forefinde en rig Blomstersamling af alskens Uklarheder, der strække sig lige fra Boileaus enkelte til hans *dobbelte Galimathias* (Stundum bære dog Lærebøgernes ikke altid fejlfrie Stil Skylden for Kandidaternes uheldige Udtryksmaader) f. Ex.: De brittiske Kul ere de bedste i Verden, og da der *frembringes* $\frac{1}{8}$ af alt Kul, som *frembringes* i Verden, er det rimeligt, at *dette* maa være en Hovedernæringskilde. — Da Storbritannien ligger omgivet af Vand paa alle Sider, har *det* den omtalte Indflydelse paa *dets* Klima. — Saaledes *finder der* mod Syd i Lavlandet en stærkt udviklet Agerdyrkning og Kvægavl *Sted*. — *Befolkningen* ernærer sig næsten *alle sammen* ved Kvægavl. — Shannon, hvis *Løb* mest *bestaar af Søer*. — Storbritannien og Irland ere to store *Øer*, som ligge i det nordlige tempererede Bælte og ere *alene begrænsede af Vand*. — Irland er næsten helt Lavland; men der *strækker sig* dog nogle enkelte *Toppe* langs med Nordvestranden. — Bjergværksdriften er derimod ikke af megen Betydning, *da*

¹⁾ s. K. Lunde-Nielsens Interpunktions-Lære Kbh. 1887.

²⁾ «Sværmere» Nr. 1 (Kbh. 1877) p. 16.

Bjærgene ikke ere synderlig høje, *saa at* der findes kun meget faa Metaller i dem. — Englands Handel er meget stor; *thi* dets Flag vajer paa alle Have. — Allerede *beliggende* som et Midtpunkt for Europas Handel blev *dets* [o: Englands] *Storhed* først nu ret befestet. — Saaledes *var der* overalt *Farer* og paa nogle Steder fuldkommen *umuligt at passere*. — Dette gjorde Mandskabet saa ængstelig, at *de* tilsidst gjorde Mytteri mod Columbus, der dog fik *det* dæmpet. — Indbyggerne vare *kobberrøde*, og *de* nærmede sig *med Frygt*. — . . . men *efter at have bedet* til Gud om at beskyærme sig, *stilledes Stormen*, og han [o: Columbus] naaede lykkelig hjem til Spanien. — Afrika var endnu en Tid lang for en stor Del *ubekjendt*. *Grunden dertil var*, at man troede, det blev bredere, jo længere man sejlede mod Syd, og at Jorden var flad. — Han [o: Columbus] fremkom med den Paastand, at *Jorden var rund*; *thi Havet havde skyllet* Ligene af nogle, ham ubekjendte Mennesker i Land paa Afrikas Vestkyst o. s. v. [I flere svenske og tyske Skoler meddeles der Eleverne en kort Oversigt over Logikens og Psychologiens Grundsætninger].

§ 2.

Korthed og Kraft.

Kun naar Æmnet staar klart for Forfatteren, vil denne være i Stand til at udtale det i Korthed og derved med saa meget større Kraft; thi Korthed og Kraft, eller Fynd, ere i Slægt med hinanden, hvorfor man kan tale om fyndig Korthed. — Den korte og kraftige (fyndige) Udtryksmaade skyr, efter sit Væsen, Alt, hvad der ikke, strængt taget, hører med til Udtrykkets Tydelighed og Forstaaelighed, saasom unødvendig Brug af ens lydende og ens tydige Ord (Homonymer og Synonymer), Omskrivninger (Perifraser), overflødige og selv-gentagende Udtryk og Vendinger (Perissologier, Pleonasmer og Tautologier), Sætninger med vidtløftige Uvidelser og Indskud (Perioder) o. s. v., og staar som Følge deraf i skarp Modsætning til den «brede» Udtryksmaade, endsige til Alt, hvad der ligner «Ordgyderi» og «Marche paa Stedet».

Som Exempler paa mér eller mindre «selvgentagende» Bredde, der helst bør undgaas, kunne nævnes: For at kvæle den (nl. Sammensværgelsen) indrettedes de frygtelige Timandsraad, *der bestod af ti Medlemmer*. — *Bestandig* gaaer den || *Den samme* Kredsgang || *Og gjentager altid*, || *Stedse, bestandigt*: || Forskudt, forsmaaet. — Tyskene, | vdlendige oc kremmere | der sledske | *bedrage* | *swige* | oc *daare* oss aff | det beste oc meste wij haffue (Chr. Pedersen). — Hvi randsage vi Alt? Er det ikke for at prøve det i dets Sandhed? Om det er sandt, om det bærer Sandhedens Præg og Mærke, om det hører Sandhedens Rige til, det ville vi randsage. Dertil er det, vi sigte . . . For at Sandheden og kun den allene kan raade og blive mægtig i os, for at vi ganske kunne høre den og den allene til, for at det Sande nu og maa lyse for os i sin Sandhed — derfor randsage, prøve, ja tvivle vi. — «Skopas havde af pariskt Marmor dannet en Bacchantinde-Statue, eller snarere forvandlet Stenen til en virkelig Bacchantinde; thi, skönt Stenen vedblev at være Sten, aflagde den dog sin Stén-Natur; thi man saa vel kun et Stén-Billede; men Kunsten forstod at mage det saa, at det syntes at være levende. Den haarde Stén blødgjordes til en kvindelig Figur — kun det vilde Udseende var ikke ganske kvindeligt, og saa ubevægelig end Stenen ellers er, syntes den dog her at begynde at rase bacchantisk og i sit Inderste at tone ved Gudens Ankomst. Hvem der betragtede Bacchantindens Aasyn, maatte i stum Forbauselse blive staaende foran det; saa Meget laa der udtrykt deri, af hvad det følte, skönt det ikke følte Noget. Bacchantiskt Raseri fremlyste af Billedet, skönt det ikke var begejstret af Bacchus. Alt, hvormed en Bacchantindes Raseri plejer at vise sig, havde Kunstneren paa en ubegribelig Maade vidst at udtrykke saaledes, at det skinnede frem i alle Træk. Med det opløste Haar legede Vinden; thi Stenen var spaltet i Haar, og, hvad der var det Vidunderligste, i saa tynde Haar, at de syntes at være gjort ganske naturligt i den smidige Sten, og, saa ubevægelige de end vare, virkelig at flagre omkring. Man kunde næsten sige, at Kunsten havde overgaaet Naturen; saa utroligt var Det, som man saa, og saa meget saa man, Hvad der var utroligt.» [Det sidste Exempel, der er et Citat, frit efter Kallistratos, indeholder, trods sin rhetoriske Ordrigdom, kun den ene, i og for sig ikke meget nye Tanke, at Skopas havde forfærdiget en særdeles livfuld Bacchantinde-Statue.]

Anm. 1. Lige saa virkningsfuld og skön som Ophobning af malende Tillægsord og Tillægsmaader *kan* være dér, hvor Indholdet kræver et rigt Farvespil, (f. Ex. Brist nu kun frem, o du knagende, ||

Bragende, knittrende, svovlblaa Biergild! || Og betving med din hvirvlende, || Gnistrende, drøbende || Flamme den dæmrende Sol! || . . . Ha, grønspraglede Slange! jeg seer, || Hvor du børster din eddrede Mos-Ryg. || Slyng dig i slime, || Knugende, qvælende || Bugter om Aukathor! || Opspær fraadende Flab, || Hylende Fenris! || Slug Valfaudur til Utgards Fryd! (Øhl.), lige saa tyngende og mat virker den mer eller mindre forsætlige «Opdyngning», der finder Sted i Tilfælde som: «. . . bred og blaa, som aldrig Himlen er blaa, straaede Vandet under Dagens fulde, mægtige Lysfald; hvidt og lillatonet i det disede Fjærne, sølvstribet kornblaat op under Bjærgskyggen, guldornet glitrende, guldornet myldrende adover Dybet og paa det brede, vide Nære i rig og farvemættet Azurblaaen, vugget i runde kamløse Bølger, glatte som glidende Glas, som Krystal, der svulmer i monløs Klarhed, lysnet af isblankt Lys, skygget af søgrönt Skær — saadan saas Gardasøens Vande . . .» — Ikke en Lyd i de stille, || solbagte, stenede Gader — || kun Husenes stive, hvide, || ængstelig stirrende Rader o. s. v.¹⁾

Anm. 2. Der gives i øvrigt, som Quintilian udtaler, en vis («udmalende») Korthed, som stundum bruger mange Ord, uden derfor at kunne kaldes unødvendig Bredde, f. Ex. Jeg kom ned til Havnen, saa Skibet, forhørte mig om Overfartsprisen; vi kom overens derom; jeg gik ombord, Ankrene lettedes; vi stødte fra Land og sejlede afsted. Her er, siger Q., Intet overflødigt, og dog vilde det være nok at sige: «Jeg sejlede ud af Havnen».

Foruden at Korthed og Kraft, ved at fjærne alle tyngende Overflødheder, fremmer Udtrykkets Tydelighed, kan den ogsaa, saaledes som den fremtræder i Sagastilen, i Ordsprog, Talemaader, Sentenser (Tankesprog), Lakonismer (Fyndtale) o. s. v., i og for sig indeholde Skönheder, der enten aabenbare sig i selve den tankevægtige Form, eller, som man siger, ere at «læse mellem

¹⁾ Med Rette udtaler H. Drachmann i «Med den brede Pensel» p. 290, at de moderne Romaners idelige «Overgreb paa Malerens nærliggende Territorium», og at «al den om sig gribende Detailbeskrivelse, den hjærneforvirrende adjektivistiske og prædikavistiske Stilgymnastik ikke paa nogen Forfatters Papir har frembragt saa megen Anskuelighed, som en blot jævn dygtig Raderers Naal, eller en jævn dygtig Malers Pensel med nogle faa heldige Streger og Strøg kan fremtrylle paa en Kobberplade eller paa et Stykke Lærred.»

Linjerne» dér, hvor man, ved Overspringning af mer eller mindre væsentlige Mellemlid, frembringer en «talende» Taushed. f. Ex. Spé og Spot gör ingen Mand godt. — Gennem Møje til det Høje. — Skriv Fornærmelserne i Sand, Velgerningerne i Marmor. — Køb Sandheden, sælg den ikke! — Kvindetaarer koste Intet, men indbringe Meget. — Han blegnede, da Liget bares ind: Morderen er opdaget. — Man kommer med et Skrig: det er Livet; man gaar bort med et Skrig: det er Døden. — Med rørende Hast skildrer Folkevisen Kong Valdemars hastige Ridt saaledes: «Der Kongen han red af Gurreborg, || hannem fulgte vel hundred Mænd; || men der han kom til Ringsted, || hannem fulgte ikkun Dagmars Dreng. — Der Kongen red ud af Gurreborg, || hannem fulgte vel hundred Svende; || men för han red over Riberbro, || da var den Mand alene.»

Ligesom det korte Udtryk altsaa kan have uimodsigelige Fortrin, saaledes gives der ogsaa en falsk Korthed-Stræben, der, ved forsættlig at indskrænke Udtrykkets Omfang til det mindst Mulige, begynder som Ordkarrighed (Brachylogi, Syntoni) og ender i ligefrem Uklarhed [jfr. Horats A. P. v. 26: brevis esse laboro, || obscurus fio]. Da det nu af løsrevne Exempler ikke kan ses, om Utydelighed i et givet Tilfælde skyldes en uklar Tanke eller Jagen efter Korthed, vil det foreløbig være nok her i ren Almindelighed at antyde, at der hos visse nyere (især norske) Forfattere vil kunne findes Exempler paa søgt Ordknaphed,¹⁾ lige som, at den moderne «Tankestregslitteratur», «flot» Novellestil og «skruet» Skitse-Maner, ved at «henslænge» paa Papiret løst forbundne, korte Sætninger og i og for sig betydningsløse Sætningsbrokker, stundum har prøvet paa at frembringe en «Stil», der mentes at «male» karakteristisk, men som i Virkeligheden lige saa tidt formørkede Billedets Klarhed.

¹⁾ spottet i «Styr» («Sværmer» 1863) saaledes: «Moderen så ofte på Styr med fravente øjne, når han således sat i kammerset . . . Tok hun sig da for en gang at tale rett med ham. «Styr». — «Moder». — «Vil du». — «Visste du». — «Ikke?» — «Å — nej da . . . det var det!» — «Nej,» svarte han. — «Jo,» hviskede hun, «det var vakkert det.» — «Du kan så sige,» svarte Styr hårt og rejste sig, tok panken og drev ut i skogen. Moderen tyktes, hun var nokk ikke bleven stort klokere av den talen, enn hun havde veret tilforn, og gret længe . . .»

Capitel III.

Udtrykkets Skönhed,

der berör paa ydre og indre Samklang mellem Form og Indhold, Ord og Tanke, kræver: *Velklang*, *Passelighed* og *Værdighed*, samt *Afveerling* og *Lit.*

§ 1.

Velklang

er væsentlig en udvortes, musikalsk Egenskab ved Stilen, der gör, at denne ved Æmnets mundtlige Foredragelse indvirker vel görende paa Øret. Denne stilistiske Egenskab fremtræder dels som Ord-Velklang, dels som Ordføjnings-Velklang.

Ord-Velklang (Eufoni),

der fremkommer ved smagfuldt Valg af Bogstaver, Stavelser og Ord, skyr alskens Mislyd (Kakofoni), som kan opstaa ved:

a) Selvlyds-Sammenstød (Hiatus).

Medens de Gamle (Grækere og Romere) vare temmelig strenge Dommere over Hiatus, ere vi Danske langt mindre lydhøre over for Selvlyds-Sammenstød, der endog i Tilfælde, som: et *Freja-Aasyn*; *Bündtægter*; *Du Uovervindelige! O, I Elskelige! Du, o Adam! . . .*; *Thi I indbildske Daarer*; *Vi to, o Olav . . .*; *Det Guld, som jeg ej ejer, kan jeg vinde; . . . en mat lysende Plet, . . . der strækker sig dér forbi i ikke ringe Afstand fra o. s. v., meget svagt føles som Mislyd, idet vi nøjes med at udfylde «Gabet» ved Ansætning mellem hver af de sammen stødende Selvlyd.*

b) Medlyds-Sammenstød (Position), der i langt højere Grad end Hiatus hindrer Talens flydende Ström, kan fremtræde dels i det enkelte Ord, dels ved Ordforbindelser. — Af mér eller mindre tunge, umülige og i hvert Fald ilde lydende Ord kunne nævnes Ejeformer som: *Aristoteles's*; *Sisyfos's*; dette *Glas's* Klang!)

¹⁾ Fr. Dahl hævder i: «Fra det sproglige Hverdagsliv» («Vor Ungdom» 1888 p. 373), at man, istedetfor som Strudsen «at stikke Hovedet i Busken — i Apostrophen,» skal skrive: *Aristoteles's* o. s. v.

min Hests; hin Præsts; enhver Dansks. — Tillægsords-Former som: kritisk*t*; fersk*t*; grisk*t*; knibsk*t*; norsk*t*, — friskest; glubskest; løbskest. — Sammensætninger som: Solstænk*s*vrimmel: solskins-svøbt; dæmringsdiset o. s. v. Fremdeles medlydstyngede Ordforbindelser som: «Hans Falskheds sleedske Sprog han stedse hvislede.» — «Kunsts Forstands og Dyders Ære.» — . . . en Skildvags standsende «Holdt!» — Fyrren . . . luder || udover døde Vandes *Slimgrønts-Dække*. — . . . natteblankt blinkløst Vand.

Anm. Ernst von der Recke skelner i sin «Dansk Verslære» p. 7 mellem en forudgaaende og en efterfølgende Position. Saaledes er i den bekendte Linje: Og en herreløs Hests Trampen e'tet i «Hest» betyngtet ved efterfølgende, a'tet i «Trampen» væsentlig ved forudgaaende Position.»

c) Ophobning af Ord,

1) hvis Stavelser rumme samme eller væsentlig éns klingende Selvlyd (Tvelyd). Skönt vi Danske vel ikke i samme Grad, som f. Ex. Italienerne og Spaniere, have skarpt Øre for, at Selvlydene med deres særlige Klangfarver ere i Stand til at afmale Stemninger, og det egentlige Selvlydsrim (Assonants) derfor kun spiller en underordnet Rolle i vor Poesi,¹⁾ ville vi dog utvivlsomt føle Mislyd i Tilfælde som: «Paa qvindeviis den Qvinde vindes vil.» — «Vel er jeg ej saa morsom som somme; men hvad jeg ei er, det kan kanskee komme.» — Disse Viser Vise hen til Viisdom Og undervise den Uvise, At lære den gode Og forkaste den onde Viis . . . (Peter Syv).

2) hvis Stavelser begynde med samme Medlyd.

I samme Grad som vort Modersmaal har stærkt fremtrædende Tilbøjelighed til Medlydsrim,²⁾ der som «Alliteration» spiller en saa stor Rolle i oldnordisk Poesi, maa man selvfølgelig sky den Overlæsselse, som præger efter følgende Exempler: «. . . den pløjede med sin blinkblanke Od i den sorte Muld. — . . . vugget i runde kamløse Bølger, glatte som glidende Glas, som Krystal,

¹⁾ I flere af vore Talemaader og Ordsprog forefindes dog en Slags Selvlydsrim, f. Ex. staa last og Brast; gennem Møje til det Høje; blanke Møer, skidne Søer; Man skal støvne efter Evne.

²⁾ f. Ex. med Hud og Haar; for Vind og Vejr; over Stok og Sten; i Ny og Næ; — Først faa og siden flaa. — Fagre Ord fryde en Daare. — Hofmands Hest kommer ogsaa til Havnen. — Med faa Ord og fyndige færdes en Sag. — Det donner ikke dert [= meget], der [= hvor] duer danse (o: der er ikke megen Støj, hvor Kvinder færdes).

der svulmer i monløs Klarhed, lysnet af isblankt Lys, skygget af søgrønt Skær — saadan saas Gardasøens Vande. — I løvtætte, slumrende Haver || sænker sig Rosenduftens || som solbøde, sumpstille Vande. [Kun lejlighedsvis og tilfældigt kan man hos de Gamle finde Linjer som: Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum || Concava raucisonoque minantur cornua cantu (Lucretius II, 618). — O Tite, tute, Tati, tibi tanta, tyranne, tulisti (ad Herenn. IV, 12)].

3) hvis Stavelser ende éns:

Hvor stor poetisk Prydelse Enderimet end kan være, vilde dog saa vel Poesi som Prosa skæmmes ved gennemgaaende Ensformighed i Ordenes Udgangs, f. Ex. Hans Hjelm var blinkend, hans Spore var klingend, || Hans Ros var springend, selv var han saa svingend. — Hun kom mig gaaende i Møde, klagende og jamrende, udgydende Taarer og paakaldende Guderne. — Landet indfører aarlig for over to Millioner Kroner Tønder Korn. — De (o: Viserne) ere Listige og Lystige; Ej saa kunstige, som gunstige; Ej syndige som yndige; Ej artige som tartige (Peter Syv). [For de Gamle stod Ensformighed i Ordenes Endelser (Homöoteleuta, similiter desinentia). f. Ex. Vos enim statulistis, vos sententiam dixistis, vos judicastis. — Turpiter audes facere, nequiter studes dicere; vivis invidiose, delinquis studiose, loqueris odiose. — Audacter territas, humiliter placas. — Baccae aereae amonissimæ impendebant — Hominem laudem egentem virtutis, abundantem felicitatis? Unquam quicquam quisquam cuiquam, quod ei conveniat, neget? — Flentes, plorantes lacrimantes, obsecrantes. — Res mihi invisae visae sunt, Brute! — O, fortunatam natam me Consule Romam! o. s. v., som en væsentlig stilistisk Fejl.]

Ordføjnings-Velklang (Eurhythmi).

Det samme almindelige Vellyds-Hensyn, der ved det enkelte Ord kræver et passende Forhold mellem dets Stavelser og skyr saavel Haardhed som Ensformighed [Exempler paa haarde og énsformige Ord og Ordækker findes under «Ord-Velklang»], gør sig ogsaa gældende saa vel ved den enkelte Sætning som ved Sætningskæden (Perioden), hvis Velklang fremmes — henholdsvis — ved Sætningsleddenes og Sætningernes harmoniske Forhold eller «Jævnmaal» (Numerus, Rhythmus), men hæmmes dels ved Mangel paa Ligevægt mellem Leddenes Omfang, dels ved Ordgentagelser og ensformig Sætningsbygning (monoton Symmetri). Som Exempler, der af forskellige — forsætlige eller uforsætlige — Grunde mangle Velklang, kunne nævnes: Indtrædelsen af denne sig enten hurtigt

i en ligesaa forkeert Stagnation fortabende, eller i Retning af ethvert reelt Indhold som fingeret, som blot Marcheren paa Stedet sig yttrende Bevægelighed, er imidlertid saa langt fra at forhindre Tilbagefald, at den tværtimod . . . — Den ved slige Lejligheder [3: Brylluper] ligesaa uundgaelige som for de flestes Vedkommende særdeles velkomne Kaffe var nu serveret. — Theodor brød endelig Taushedens med den om end ikke overraskende, saa dog om en klar Opfattelse af Situationen vidnende Bemærkning: «Det er dog et nederdrægtigt, infamt Vejr!» — Det Forførelseriske ved Nydelsen af Frugten af Kindskabens Træ — i Paradiset — paa Godt og Ondt forlede Adam og Eva til Syndefaldet. — Verdenshandelen fik efter Opdagelsen af Vejen til Ostindien om det gode Haabs Forbjerg ved Vasco de Gama i Aaret 1498 en hel ny Retning. — Haydn var ligesaa elskværdig som Menneske, som han er som Musiker. — At Naboen hævnedes sig paa en egen Maade, fortæller et Øjenvidne paa følgende Maade. — «Stranizky optraadte i Wien som scenisk Reformator, idet han 1708 vovede at opføre et tysk Skuespil og at stille sig mod de den Gang der næsten kun yndede Italienerne.» — Skiondt det var paa en Hundedag || Var Solens Hede dog saa svag, || At skiondt vi paa den kolde Smak || Paa Kjolen havde hver sin Frak || Og over Frakken en Kavaj, || Saa hjalp det dog det Mindste ej. — Den med saa stor Længsel af alle de Tilstedeværende ventede Gjæst, om hvis Komme man, da Tiden var saa stærkt fremrykket, næsten havde opgivet ethvert Haab, indtraadte. — Da de unge Mennesker henimod Middag vare komne til en Klippe, hvorfra de, efter at de havde holdt en kort Rast, naaede hen til en lille Dal, i hvilken en Hjord, der tilhørte den Landmand, hvem de vilde besøge, græssede, bleve de modtagne paa det Hjærteligste o. s. v. (s. s. S. 17/8).

[Anm.]. Det tyske Sprog muliggør Ordføjnings-Utysker som: Der, der den, den 25. August noch stehenden Laternenpfahl ungeworfen hat, kennt, ist ersucht, ihn gehörigen Ortes anzuzeigen. — (Begyndelsen af en Prædiken) Du, der Du Die, die Du die Deinigen nennst, liebste . . . — Der, der den, der die das Verbot enthaltende Tafel, dass nichts ins Wasser geworfen werden darf, ins Wasser geworfen hat, anzeigt, bekommt zehn Thaler preussisch o. s. v.

Tillæg 1. Ophobning enten af meget korte eller alenlange Ord. Medens Mislyd ved ensidig Brug af lutter Enstavelsesord især føles i Poesi (f. Ex. «Hvis du est træt, saa stræk Dig hen ad Jord»), mindre i Prosa, vil paa den anden Side gennem-

gaaende Brug af Ord paa mange Stavelser, f. Ex. Dyrebeskyttelses-selskabet, efterlignelsesværdig, Vedligeholdelsesomkostningerne o. s. v. skæmme al god Prosa og forbyde sig selv i Poesi.

Tillæg II. Brug af rhythmiske og Vers dannende Ordforbindelser stod for de Gamle som en saa grov Synd, at den Rets-Taler, hvis Ord jævnlig føjede sig til Verslinjer, var udsat for Tilhørernes Latter. Vi ere vel ikke slet saa strenge. Dog ville i Prosa Rhythmer som: Og Lyset viste frem hans og hans Ansigts klare Blegthed. — . . . og da det sidste Liv var rundet bort, den sidste svage Blodets Bølge stilnet, saa løfted han den blege Haand til sine Læber o. s. v., hvis de blive til Manér, indvirke foruroligende paa vort Øre, der nødigt vil gækkes ved skuffende Spring fra ubunden til bunden Stil, og omvendt.

I «Examensstile» kan man forefinde et rigt Udvalg af Ord- og Ordføjnings-Mislyd, f. Ex. thi der findes kun faa Toppe oppe imod Nord. — Søen saa saa sort ud under Indflydelse af en uhyre Masse sorte Skyer, som hævede sig sagte fra Vest. — Der findes udmærkede Heste baade Væddeløbsheste (hvoraf navnlig maa mærkes Fuldblodsheste) og Arbejdsheste (navnlig de store, stærke Bryggerheste); der findes ogsaa en Del Metaller navnlig i Bjergene paa Halvoen Cornwall, hvor der findes Kobber og Tin. Der udføres meget Stenkul. — I Birmingham laves Maskiner og Naale, i Sheffield laves alle Slags skærende Sager f. Ex. Knive, Leer og Saxe, og i Glasgow laves Jærn og Staalskibe og Maskiner. Der tillaves Klædevarer i Leeds og Bredford. — Lærred og Læder laves i Dundee; i Nottingham er der Strømpevæverier, og i Derby Silkespinderier; i Stoke upon Trent laves der Fajance.

§ 2.

Værdighed og Passelighed,

der væsentlig er en indre stilistisk Egenskab, berør paa, at det sproglige Udtryk staar i Samklang med Æmnets Natur og Væsen: Vilde man bruge en højtravende Udtryksmaade ved ubetydelige Æmner, en smaaligt affilet ved storslaaede, en munter ved alvorlige, en mild ved barske; vilde man fremføre Trusler dér, hvor man skulde

bönfalde, tale ydmygt, naar det gjaldt om at hidse, voldsomt dér, hvor Öjemedet var at behage, bar man sig, efter Quintilians (IX, 1. 2.) Mening, ad som Den, der vilde pynte Mænd med Halsbaand, Perler og Kvindeklæder og iføre Kvinder den höjtidsfulde Triumfator-Dragt.

Medens Udtrykkets Værdighed fortrinsvis tager Sigte paa Æmnet i og for sig (absolut Værdighed), træder det passende eller passelige Udtryk ogsaa i et vist Forhold til de Modtagendes forskellige Stader (relativ Værdighed). Det vilde saaledes være baade uværdigt og upassende at fortælle Christi Lidelseshistorie i plumpe (banale) Hverdagsudtryk, ligesom det vilde være upassende, ligeoverfor Lægfolk, i et almenfilosofisk Foredrag at bruge videnskabelige Kunstudtryk, der i og for sig kunne være og ere værdige nok, — ikke at tale om hin Dødsanmeldelse, (som en bedrøvet Fader skal have indrykket over sin Sön, der var død ved et Fald ned fra et Kirketaarn), i hvilken der blandt Andet stod: «Hvem der kjender *vort Taarns Höjde*, vil kunne maale *vor Smertes Dybde*.»

Hensynet til Udtrykkets Værdighed og Passelighed frembringer de mangehaande Stilarter, der væsentlig falde i 3 Hovedafdelinger: den høje, den jævne og den lave Stil. Hver af disse Stilarter kan have sin Værdighed og Passelighed. Det er kun ved ubehændig Omgang med eller smagløs Blanding af disse Stilens 3 Grund-Former, at Fremstillingen fra Naturlighed og ædel Simpeltid udarter til Svulst, Ordbram, Bombast, Plathed («Jövnhed»), Plumphet og Raahed.

Brud paa Stilens Værdighed og Passelighed kunne være ufor-sættelige eller forsættelige. Som Exempler paa mér eller mindre ufor-sættelige eller ufrivillige Forsyndelser mod værdig og passelig Stil kunne nævnes: *Tre varme Draaber faldt paa Thoras Been*, || Dybt Kirkeklokken slog og Hanen galte. — Tilgiv os Fader, al vor Skyld || Og *tryk* ei paa den *ømme Byld*, || Naar vore Skyldnere og vi || Vil

lade mildt gaa Ram forbi. — «Korinths Erobring var en *fed Steg* for Romerne.» — Ikke tror du, at du lever i et Land med Kæmpesteen, || Naar du her paa spidse *Gnalling* *slider Saallen* af dit Been. — Niels var blodrød, og idet han höjede sig over disse malhvide *langsomt rundede* Ben og disse lange, smale *Fødder*, der *havde noget af en Haands Intelligents* i deres *fint vuggede* Former, blev han ganske svimmel. — Billederne formed sig idag som aldrig för og brøde frem, et flygtigt Blink som *farvestærke Sole* af en Taage, der var gylden og var *dandsende Guld*. — Den *fosterkrumme Maanekim slaar Lyn* || af Dalsø-Spejlets *Flint*; men öjesløv || jeg gaar, sjælsbitter, viljeveg og tankedøv. — Jeg drömmet om Døden, naar *Soltidsdönet* || *stilner* i Nattens *havbrede* Ro — || *Paa Rygmarvens hvidgraa Stengel skælver* || *min Hjerneblomsts tankefostrende Blade*.

Anm. Upassende Inversion m. M. forefindes i følgende Avertissementer: Lære noget, som man endnu ikke har i Danmark, vil en Mand, formedelst Bortrejse, lære fra sig for en billig Betaling. — «Ikke i mit gamle Logis boer jeg; men til Torvet er jeg flyttet» (R.), o. s. v.

Medens de «ufrivillige» Brud paa Stilens Værdighed og Passelighed kun ere til liden Baade for Forfatter og Tilhörer, eller Læser, kunne de forsættelige være af særdeles stor — især parodisk — Virkning, f. Ex. Tyboe: *Lucilia*, min smukke *Dukke!* || Mit Hiertes Fryd, *Trompet og Herpukke!* || Din Deilighed giort haver mig til Cujon, || Og indtaget med Storm *mit Hiertes Bastion*, || Dine *Øiens Bajonet og Musquet* mig haver saaret || Og mit Sind bedaaet, || Ja giort mig til Nar (Holberg). — Paa mit *Hiertes Skorsten* brænder || En *harpixet Elskovs Brand*, || Som er *tændt i begge Ender*, || Elskovs Gud den tændte an . . . (Wessel). — Vidtløftig Snak om Huggen, Støden, Biden || I *Sælens Mave*, man forsikkre vil, || Især naar den er *ikke vant dertil*, || Skal *ligge* meget *tungt* og *forarsage Vriden*. (Baggesen). — I en stor rund Stue i den østlige Fløj af Borgen sad den skjønne, dydsirede Ragnhild og baldyrede et Par Tøfler til sin Fader . . . Ligeoverfor hende sad hendes Fader, den stränge Hr. Burkesøn, en høj, mager Mand med . . . et Par vældige, rødgule Knebelsbarter, der snoede sig opad, som om de . . . vilde kradse hans smaa, plirende Öjne ud. Efter at han i nogen Tid havde *tygget paa sine Negle*, vendte han sig mod sin Datter og sagde: «I Morgen ved denne Tid kommer han.»

Skjøn Ragnhild svarede intet; men en Taare rullede ned over hendes Kind og *begravede sig i Tøften*. Faderen drejede med en truende Mine paa sine *Øjenkradsere* og tordnede: «Jeg vil (*Dælen regere mig!*) have, at Du tager vel imod ham! . . . Atter *kilede* en Taare *ned i Tøften*. («Sværmer»).

§ 3.

Liv og Afvexling,

der baade er en indvortes og udvortes Egenskab ved Stilen, søger ved Fremstillingens Tankefyldte, Udtryksfuldhed, umiddelbare Friskhed og «Varme» at gøre Æmnet i og for sig anskueligt og levende og at indvirke tiltrækkende, vækkende og fængslende paa Tilhørerens eller Læserens Fantasi og Følelse. Medens Udtrykkets Liv væsentlig afhænger af Fremstillere personlige og naturlig medfødte Evner, berør dets Afvexling, næst efter Æmnets eget Væsen, paa den smagfulde og kunstkyndige Brug af Sproget. — De Midler, der, naar de bruges ret, hjælpe til at gøre Fremstillingen umiddelbar, anskuelig og livlig, kunne være saavel af grammatisk som af retorisk-æsthetisk Art og lade sig — i samme Grad som Udtrykket hæver sig til Kunst — enten henføre under Figurer [*σχήματα*], ved hvilke kun Udtrykkes, ikke selve Forestillingen (Tanken) ændres, eller Troper [*τρόποι*], hvorved saavel Udtryk som Forestilling ændres; thi, skönt Grænsen mellem Figurer og Troper i mange Tilfælde er flydende og ubestemmelig, og skönt begge væsentlig have samme Méd, nemlig at give Fremstillingen Ynde, Afvexling og Liv, ville dog de to Hovedafsnit: A) Form-Figurer og B) Indholds-Figurer, hvori man har inddelt den næsten ubegrænsede Mangfoldighed af de Udtryk og Vendinger, der kunne fremme den sproglige Fremstillings Kunst, paa det Nærmeste forholde sig til hinanden som «Figurer» til «Troper».

A. Form-Figurer

kunne være: I) Ord-Figurer og II) Ordføjnings-(Sætnings-)Figurer, af hvilke hine bero paa Ordenes blotte Lydbeskaftethed, disse paa de enkelte Sætningsleds Forhold eller paa Sætningernes Form.

I. Ord-Figurer.

Af Figurer, der skyldes Ensklang eller Klanglighed mellem enkelte Stavelser eller Ord og en Naturlyd, kunne blandt andre nævnes:

a) *Medlydsrim* (Allitteration), «Medlyds-Ensklang i Forlyden», f. Ex. *Dör opdirker* || *Dristig Tyven*; || *Er Hul i Hulen*, || *Hærjer Musen*. || *Snedig Sövn* || *Sviger ei Loke*: || *Lumsk sig til Lejet* || *Loptur stjeler* (Øhl.). — *Man gaar gerne over Gerdet*, hvor det er lavest (Ordspr.) — *Træet falder ikke for første Hug* (Ordspr.): s. o. S. 28 c) 2).

b) *Selvlydsrim* (Assonants), «Selvlyds-Ensklang i Indlyden», f. Ex. «*Da hvined Pål fra Buen*, || og *Spyd mod Skjolde sang*» (Richardt). — Den i Talemaader og Ordsprog som: paa *Maa* og *Faa*; sætte *Tæring* efter *Næring*; *Raaddent* er snart *braaddent* o. s. v. (s. S. 28 c) 1) forekommende Selvlyds-Ensklang er vel nærmest at henføre under:

c) *Stavelserim*, «Ensklang i Ind- og Ud-Lyd», med sine mangehaande Afarter, f. Ex. *Hun er sød*, || *Hun er blød* . . . (Winther). — *Naar Odin vinker*, || *Naar Sværdet blinker* . . . (Øhl.) — *Stoltelig brusende*, || *Sagtelig susende* (Richardt) o. s. v.

Anm. Lovene for Bogstavrimet (fælles Navn for: Medlyds- og Selvlydsrimet) og Stavelserimmet afhandles i Metriken (Verslæren).

d) *Lyd-Efterligning* (Onomatopöji) og *Lydfalds-Efterligning* (Harmoni), Afbildning af Naturlyd og Virksomheder i Ordenes Klang og Rhythme (Lydfald).

f. Ex. Det *donner under Ros*, de danske Hofmænd der de *udride* (Omkvæd til Folkevisen «Turneringen»). — *Pludselig dundred Kartoverne dumpt* i den *svulmende Havbugt* (Øhl.). — . — *Boer jeg i den grønne Dal*, || *Hvor en Elv løber let gennem skovrige Sletter* . . . , *Hvor det muntre Faar og Lam* || *Tripper om, nipper Løv og hvor Øxnene böge*: || *Leer jeg høit til Modens Kram* (I. N. Brun). — *Her gaaer det rask Bakker op, Bakker ned*, gennem Skov, gennem Engbund (Øhl.).

Anm. 1. Trods den Paastand: «Lyden viser sig paa ethvert Punkt efter sin Natur ligegyldig for Betydningen og kun historisk, factisk og tilfældig knyttet til den,» ejer vort Modersmaal — i Lighed med andre Sprog — en stor Mængde virkelige Ord, der skyldte Lydafbildning deres Ophav, Væsen og Liv, f. Ex. plumpe, plaske, hvin, Bulder, Drøn; surre, snurre, bruse; Hvirvel, Trille, rulle, hyle, tude o. s. v.

[Anm. 2.] Af fremmede Exempler paa, mer eller mindre bevidst, «Harmoni», kunne nævnes Homer Od, II, 598: *ἄνις ἔπειτα πέδονδε κολύδεται λάας ἀναδής*. — ibid. XI, 594: *λάαν βασιτάζοντα πελώριον ἀμποτέηρον*. — Ovid. Met. VI, 376: *quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant* [Efterligning af Frøernes Kvækken]. — Schiller: Und *hohler* und *hohler hørt man's heulen*. — Göthe: Doch *schlurft* es und *schlampft* es aufs beste.

e) *Flertydigheds-Leg* (An[tan]aklasis), Spillen med de forskellige Betydninger, som det samme Ord eller som mér eller mindre stammebeslægtede Ord (Stavelser) kunne have, f. Ex. Lader os *leve* (= nyde Livet), mens vi *leve* (= ere levende). — Der maa sættes en *Pind* for; ellers bliver det en *Pind* til vor Ligkiste (Øhl.). — Roms, Jordens Guder — Alt *forvandler* Nasos Pén; || Til Vederlag Niels Krog *forvandler* (= forvansker) ham igjen (C. Fasting). — *Fint* og fornemt var Alt begyndt; || Men det *fine* Besøg blev for *fint* i Længden. || I alt Fald blev det for tyndt (Prolog ved Kasinos 40 Aars Fest 18²¹/_{II}87). — Danmark, som om Sundhed drømte, || for den bitre *Skaal*, du tømte, || fik Du lutter *Skaaler* kun! (Chr. Richardt). — (Antonius): Hei! Hei! hvad Pokker *bestiller* I? (Herman): Jeg har ikke i Sinde at *bestille* noget; men for at undgaae *Bestilling*, vil jeg hænge mig. (Holberg). — (Gunild): Det er mig kiært, at jeg fandt Apothekeren; jeg vilde gjerne tale med Ham om det *andet*. (Gilbert): Vil hun noget *andet*, Madame, saa er intet bedre, end at Hun tager Sennepsblade (id.). — *Kommer* de (∴ Duerne), saa *kommer* de (∴ Ærterne) ikke; *kommer* de (∴ Duerne) ikke, saa *kommer* de (∴ Ærterne), sagde Manden, han saaede Ærter og saa' efter Duerne. — (Mercutio): . . . . Hvad *stak* dig inat, da du viste saa *afstikkende* en Opførsel? (Romeo): . . . . Hvad var det for en *afstikkende* Opførsel? (M.): Du gjorde pludseligt en *Afstikker*, og lod os i *Stikken*. (R.): Undskyld mig, Mercutio, Anledningen var saa vigtig, at jeg var nødt til at lade Høfligheden i *Stikken* og stole paa, at du ikke blev *stikken*. (M.): Dine Vittigheder lod Du da ikke i *Stikken*, de *stikke* jo ud af dig som Pindene paa et Pindsvin («Romeo og Julie» v. Lembcke). — (Benvolio): *Skudd?* (Romeo): For- (B.):

Forskudd? (R.): *Forskudd* af hende, i hvem jeg er *skudd* (ibid.) — (Menzel): Det var En, der var hidsig paa at *leve* — og saa tilsidst *levede* han sig ganske ihjel (Edv. Brandes). — Denne *Gjeld* gjør vi nu *gjældende* mod Enhver, som vil gjøre sin Mening *gjældende* mod os. (Pal.-Müller). — (Popo): Uhindret har du Verdslighedens *Arm*, || Kun Geistlighedens styrer Erkebispnen. (Harald): Ret saa! *Eenarmet* staaer jeg, det er Tingen; || För havde Danerkongen tvende *Arme* (Øhl.).

For saa vidt som det paagældende flertydige Ord kun nævnes én Gang, kan der fremkomme piquante (drillende) Tvetydigheder som: Hvis mig du vil lyde, || jeg raader dig, ikke || i Haven at gaa; || thi Træerne *skyde*, || Solstraalerne *stikke*, || og Lærkerne *staa* (Chr. Winther: det Farlige). — De tvende *Kurve* vil jeg lade hænge — || Farvel saa længe! (Baggesen). — Alting har en *Ende* saa nær som Pølsen, der har to. — Smaa Gryder har ogsaa *Oren*. — Efter at have *staaet* 3 Aar paa Hjørnet af Nygade og Gammeltorv, har han nu *sat* sig ned i Roskilde. — Jeg *røg* gennem Østergade og *skraaede* over Kongens Nytorv for at *snuse* efter ham.

Anm. 1. Ensklang i flere Ords enkelte Stavelser, (en Slags Echo, «Parechisis»), forefindes i Exempler som: Har Du *givet* og *tilgivet* (Ps. 589.). — Vi har staaet *frivillige* og *villige* . . . der, hvor det gjaldt om ikke at blinke med Øjnene mod Dødsfjenden (Nakskov Dagbl.). — (Harald): Siig, est du aldrig plaget af en Svartalf, || Som man har kaldt *Samvittigheden?* (Skofte): Nej! || Jeg kiender lidt til *Vittigheden*, mindre || *Samvittigheden* (Øhl.). — A: «. . . Hvis det (∴ Privilegiernes Ophævelse) skér, vil Adelen sige Norge *Farvel!*» B: «Og Fjeldene ville svare: *vel, vel!*» jfr. «O, lille, søde Fløjtenist! || Hvo gav Dig disse *Egenskaber?*» || Saa raabte jeg mod Bjerget hist, || Og Echo svarede: — — en *Skaber* (Tullin).

[Anm. 2.] Quum Proculeius quereretur de filio, quod is mortem suam *ex(s)pectaret*, et ille dixisset, se vero non *expectare*; Immo, inquit, rogo *expectes*. — . . . non *emissus* ex urbe sed *immissus* in urbem esse videatur (Cic.). — Cur eam rem tam studiose *curas* (sørger for), quæ tibi multas dabit *curas* (Sorger)? — (Efter Ludvig XVIII's Tilbagekomst 1815 sagde man i Paris:) Nous sommes en état de payer de grandes contributions, parceque nous avons un *gros revenu*. — Ludvig XVI bad Mr. de Bièvre om en Calembour: «Sur quel *sujet* Votre majesté le désire-t-elle?» — Sur moi, sagde Ludvig. «Mais, Sire, un roi n'est pas un *sujet*».

f. *Lydspil*, «Brandere», *Gaader*, «Kældermænd» (Paronomasi, Calembour), spøgende Brug af helt forskellige Ord, der

have en rént tilfældig Ensklang eller Lyd-Lighed, — uden at ens Stavemaade gøres nødvendig, f. Ex. Svenskere! Laaner os *Øre* jeg beder, || Thi denne Vise er møntet paa Eder, || Skjøndt den vel næppe en *Øre* er værd («Sang og Klang»). — «De unge *Russer* [?: nybagte Studenter] kunne sandelig være lige saa farlige for Hjærtfreden, som de mange *Russer(e)* ere det for Verdensfreden.» — (Frands): Dit Forslag er godt nok. Men . . . (Gert): Du kommer altid med dit Men; jeg troer, enten din Faer eller Moer har været *Mennist* (Holberg). — Men jeg kan vel tænke, at den, som ikke er at *rette*, ikke er at *redde* (Hans Gram). — Prøv! De kan finde paa Gader og Pladser || *Masser* af *Madser*, paa hvilke det passer (E. Bøgh). — (Gregor): Pas paa, at *Galden* ikke faar dig til at hænge fast i *Galgen* («Romeo og Julie»). — I sin Tid hed det i København om Linedanserne Overgaard og Hoffmann: «*Overgaaer Hoffmann Overgaard? Nej Overgaard overgaaer Hoffmann! Men Hoffmann gaaer over Overgaard* — paa Linen nemlig.» («Alt er i *Overgang!*») tilføjer V. Korfitsen [«Minder fra «Alhambra»] ret vittigt, . . . «Det er sandt! men — for at slutte med en Pirouette — den *Overgang overgaaer* næsten Hoffmanns *Overgang over Overgaard!*»).

Af alskens Lyd-Spil, der gaa ind under «Brandere», Gaader eller Kældermand, kunne fremdeles nævnes: *Verdi* komponerer stundom *Gade-Musik*, *Gade* sædvanlig *Værdi-Musik*. — Wergelands Ord om *Maalstræverne*: «De *stræver* og *stræver*, men naa aldrig *Maalet*». — Væsentlig paa spøgefuld Betoning berør følgende: *Kærlighed* *begynder* med k. *ender* med e, *sjældent* med s og *aldrig* med a (i Stedet for: «Kjærlighed» *begynder* med k, «ender» [?: *begynder*] med e, «sjældent» [?: *begynder*] med s og «aldrig» [?: *begynder*] med a). — Hvorfor kunne ikke Filosoferne *svømme*? Sv.: Fordi de altid *gaa tilbunds*. — Hvorledes faar man bedst gamle Frøkener til at gaae af? : *Med-gift*. — Onkel Peter følte sig i sit *rette Element*, som Vinhandleren sagde, da han faldt i *Vandet* (C. Møller). — En Lam mødte en Blind. «Hvorledes *gaar det?*» spurgte denne. «Som De *ser*», svarede hin. o. s. v.

[Anm.] Paa spøgende Ensklang eller Klanglighed kunne fra fremmede Sprog nævnes følgende Exempler: *Hunc ævium dulcedo ducit ad ævium*. — *Non tantum tamen curiam diligit, quantum Curiam*. — *Amari* (at elskes) *jucundum est, si curetur, ne quid insit amari* (bittert). — . . . ne *patres conscripti* (forsamlede) *videantur conscripti* (afspærrede). — *Veniam* (jeg vil komme) ad vos, si mihi *senatus det veniam* (Tilladelse). — *Deligere* (vælge) opørtet, *quem velis diligere* (elske). — Si *lenones* (Ruffere)

vitasset tamquam *leones* (Løver), *vitae tradidisset se*. — *Nolo esse laudator, ne videar adulator*. — *Omnis amans amens*. — *ex oratore arator*. — *Obit anus, abit onus*. — *Dives! amici* (= klæd) *pauperes!* — *Nē, nata!* suam. — *Si cum Jesuitis, non cum Jesu itis*. — Salvandy sagde ved V. Hugos Optagelse i Akademiet: *Monsieur, vous avez introduit en France l'art scénique* (l'arsenic). — *Santé n'est pas santé, mais maladie est santé* (?: sans t). — Napoleon I kaldtes i sin Tid: *notre grand Saigneur* (Aarelader), *Blücher: le Plus chér*. — Abraham a Sancta Clara: *Dermalen gilt Argentum* mehr als *Argumentum*. — Friedrich Wilhelm IV sagde om Napoleon I: *Er bürstete die Fürstenkinder und fürstete die Bürstenbinder*. — Rückert: *An Manen glaubt ihr nicht, sonst würden sie euch mahnen; und Ahnen ehrt ihr nicht, sonst würdet ihr dies ahnen*.

II. Ordføjnings-(Sætnings-)Figurer.

A.) Af Figurer, der bero paa Sætningsleddenes eller Sætningernes Sammenstilling og Følgeorden, kunne blandt andre nævnes:

a) *Usambunden Tale*, «*Sambaandsløse*» (Asyndeton): a, b, c, d . . . , ved hvilken sideordnede Led — Ord saa vel som Sætninger — forsættelig opregnes uden Bindemiddel (Bindeord),

f. Ex. «*Himlens, Dydens, vor Veninde*» (Ewald). — Men de glide, smutte, bruse, || fly, storme, lyne bort (Ewald). — Her hænger han, den Skurk, den Giek, den Fleske-Fante, || Den Hunsvot, Slyngel, Nar, den Dosmer og den Gante, || Den Abe, Fæhund, med sin Skriver Peder Ruus . . . (Holberg). — Men det bedrøver, det fornærmer, det harmer mig, at Du saadan sætter din egen Værdighed tilside. (E. Brandes).

b) *Sambunden Tale*, «*Sambinding*» (Polysyndeton): a + b + c + d . . . , ved hvilken sideordnede Led — Ord saa vel som Sætninger — forsættelig forbindes med Bindeord,

f. Ex. Og nu stod Dankonning og saae og beregnet og pønsed. (Øhl.). — Nei, saae De hendes Hals og hendes Nakke, || Og hendes smukke Been og hendes Skridt? || Og saa den lille røde Silkefrakke! || Og saa hvor hendes Skind var fint og hvidt! || Og hendes Øjne, blanke som Emaillé! || Og Kronen paa det Hele — hendes Taille! (Pal-Müller). — (Fanny) Vi dansede en Dans sammen, og saa, da den var færdig, gik vi op, hvor Du og Papa sad, — og saa var I gaaede. Og saa gik vi ned i Salen igjen, og saa begyndte netop Forestillingen, og saa stod vi og saa paa den, og saa, da den var forbi, saa gik vi igjen og og ledte efter Jer, og

saa var I der heller ikke, og saa begyndte Musikken igjen, og saa dansede vi en Dans til, og saa . . . (Benzon: en Skandale).

Anm. Medens den forsættlige Bindeords-Udeladelse («Samhaandsløset») i sin Hast forbi det Uvæsentlige kun medtager de mest i Øjne faldende (prægnante) Led, tjener «Sambindingens» overflødige (pleonastiske) Brug af Bindeord især til at fremhæve hvert enkelt Leds Betydning i og for sig. Dog ere mellem nævnte Figurers Virkning Grænserne i mange givne Tilfælde flydende.

c) *Omvendt Ord- eller Sætnings-Følge* (Inversion), der spiller saa stor en Rolle til Fremhævelse af det for Tanken Væsentlige, (s. o. S. 21) kan, i samme Grad som den er forsættlig, blive en Figur af stor æsthetisk-rhetorisk Virkning,

f. Ex. Løke: Spar dit Mod, min unge Kjæmper! || *Til Fjender* spar det! Hother: *Ikke skal* de savne. (Ewald). — Som en Helt || *Ær* Quindens Villie, som en Konning agt || *Din* Undergivnes Ret, og som en Christen || *Glem* ei det hellige Sagn om Naboths Viingaard. (Øhl.). — «Ja —, skjönt er dette Kald, — herligt og lykkeligt Livet i Skolen, — indholdsrig, betydningsfuld og afgørende Skolegangens Tid.» (H. Nissen). — Ikke i Heide, men i Meldorf, ikke af Fyrster og Riddersmænd, men af Bønder fejredes nu den herammede Fest (Blicher).

Aum. Særlig kan mærkes:

1) *Ords kred* (Hyperbaton, verbi transgressio), en forsættlig afvigende Ordstilling, der tjener til at give et Ord særligt Eftertryk, f. Ex. I et Halvhundredaar jeg Harpen rørte, || *Mig Landsmand* tidt og *Nabo* gjerne hørte (Øhl.). — Kun *Hermod* veed, og *Frigga*, *Helas* Løfter (id.). — Jeg *Ordet* kiækt og *Tanken* taer igjen (Baggesen). — Jeg *takke* dig vil og *tjene* (Ps. 748s). — Med *faa* Ord og *fyndige* færdes en Sag (Ordspr.). —

2) *Kryds-Stilling* (Chiasmus), ved hvilken af 4 Sætningsled det 4de svarer til det 1ste, det 3die til det 2det, f. Ex. Dig lider Thorer Klake, Hakon mig (Øhl.). — Nat jager Dag, Dag Nat paa Flugt (Ps. 174). — Ham vilde I give Jeres Datter, og hende vilde I tage fra mig (Benzon). — . . . de bøde hinanden vexelsidig til Giest: hiin ham paa en kiølig Sorbet, denne hiin paa det gode Maaltid, han havde i sin Vadsæk (Øhl.). — Han døde Kongen, hun sin Beiler tro (Øhl.).

B.) Figurer, der tjene til enten at fremhæve og anskueliggøre et enkelt Begreb eller til at forstærke eller svække hele Udtrykket, kunne være: (A.) **gentagende** eller (B.) **karakteriserende** (særtegnende).

(A.) **Gentagende Figurer**, saasom:

1) *Umiddelbar Gentagelse af samme Ord* (Epizeuxis): x x . . . , f. Ex. *Kommer, kommer*, || Hver sig bøje for den Høje, || Og bekjende: || Herrens Magt er uden Ende. (Ps. 201). — *For Frihed, for Frihed* er denne Skaal udbragt (Vise). — Jeg kun Erindringen har nu tilbage: || Gud, lad mig *aldrig, aldrig* tabe den! (Baggesen). — Harald: *Head vil, hvad vil* min Fjende i min Hal? (Øhl.). — *Penge, Penge*, det er Alvor! (Søren Kierkegaard). — Christi: *Sandelig, sandelig* siger jeg Eder. . . .

2) *Gentagelse af samme Ord i Begyndelsen af flere efter hverandre følgende Led*: «For-Gentagelse» (Anafor, Epanafor): x . . . , x . . . , f. Ex.: *Head* dybest sig i Hjertet rører, || *Head* ingen Tunge nævne kan, || *Head* intet jordisk Øre hører, || *Har* Røst i Sjælens stille Land (Ps. 473s) — *Don Fernando!* det er Løs'net. || *Don Fernando!* hvor han tøver! (Pal-Müller). — *Sødt* i Lyst og *sødt* i Nød, || *Sødt* i Liv og *sødt* i Død, || *Sødt* i Eftermælet (Grundtvig). — *Det er Guds Værk*, hvad om mig skeer, || *Det er Guds Værk*, hvad med mig skeer (Ps. 75s). — *Scipio* ødelagde Numantia, *Scipio* tilintetgjorde Carthago, *Scipio* erhvervede Fred, *Scipio* reddede Staten. — *Dersom* den, der misforstod ham (nemlig den i dybeste Forstand Kjerlige), *dersom* Den, der blev kold mod ham, *dersom* Den, der hadede ham, vender tilbage, han finder ham uforandret, uforandret med den samme Længsel efter det Evige, og med den samme stille Beroligelse i det Timelige (Søren Kjerkeg.). — *Caput* er Kjolen, Vesten, Støvlen, Hatten, || *Caput* er Kjærlighed med hele Klatten. || *Caput* er hver en Sjæl, som du har svoret || Huld, Troskab . . . (Pal-Müller). — «Vi skal ikke overtale, men overbevises» (R.).

3) *Gentagelse af samme Ord ved Enden af flere efter hverandre følgende Led*: «Bag-Gentagelse» (Epifor, Epistrophe): . . . x, . . . x, f. Ex.: Knud: Nu, det var smukt *giort*, det var vel *giort*, godt *giort* (Øhl.). — Justitsraaden smiler og *forsvinder*, Kaptejn, Malermester og Vognlakerer Puf *forsvinder*, Slagtermester og Løjtnant Stolpe *forsvinder* i Bagerens Port; den pludskjævede Malerdreng og Væbner *forsvinder*, Bagerens Frederik er allerede *forvunden*, Tordenskjold, Niels Juel, Peder Skram og Sten Bille *forvinder*, — og Festen er til Ende (Helms). — «Man spottede ham, *han bar det*; man udskældte ham, *han bar det*; man mishandlede ham, *han bar det*; men da man truede med at lægge Haand paa hans Fader, da kunde han ikke længere *bære det*». — Hvis han nægter, *sa'e han*, || saa forcer, *sa'e han*; || thi

han-mægter, *sa'e han*, || ikke mer, *sa'e han*. || Du maa klogtig, *sa'e han*, || sligt forstaa, *sa'e han*, || du maa dygtig, *sa'e han*, || klemme paa (Hejberg). — . . . vor værste Fjende || har vi hos os selv her nede, || ført af kullet Avind an: Her i *Madstræb*, hist i *Magtstræb*, || her i ladt og lystsygt *Pragtstræb*, || Her i raadvild Uforstand (Chr. Richardt). — — Ere de Hebræer? *jeg ogsaa*. Ere de Israeliter? *jeg ogsaa*. Ere de Abrahams Sæd? *jeg ogsaa* (II Cor. 11, 22). — «Hvad er Daarernes højeste Gode? *Penge!* Hvad forlokker selv den Vise? *Penge!* Hvad skriger den hele Verden paa? *Penge!*». — [J'entends parler de *patriotisme*, d'invocation du *patriotisme*, d'élan du *patriotisme*. Ah! ne prostituez pas ces mots de patrie et de *patriotisme* (Mirabeau)].

4) *Gentagelse af samme Ord i en Sætnings Begyndelse og Ende*: «*Kreds-Gentagelse*» [Kyklos, (Ep)anadiplosis]: x . . . x, f. Ex.: *Det Sidste*, vælger jeg *det Sidste*, Olaf! (Øhl.). — *Hellig er Kongen*, hellig er hans Magt, || Naar Skiebnen kalder ham ved Fødselsretten, || Naar Folket ham har valgt, naar ved Misgerning || Han ei vanærer sig, *hellig er Kongen* (Øhl.). — *Jeg veed det nok*: det er din Pligt at sørge || For Støvet, du har eengang trukket paa; || *Jeg veed det nok* (Baggesen). — *Du lyver*, Boler! ja, ved Syn! *du lyver* (Øhl.). — *Jeg kryber under Bordet*, det forsikrer jeg Dem, *jeg kryber under Bordet* («En Egoist»).

5) *Gentagelse af den foregaaende Sætnings Slutningsord i den følgende Sætnings Begyndelse*: «*modsat Gentagelse*» [Epanastrofe]: . . . x, x . . ., f. Ex.: Skal jeg *gaa*, *gaar* jeg helst strax. — Naar man altid *taber*, *taber* man tilsidst Modet. — Og saa sandt han er den Kjerlige, han skal dog *seire*, *seire* ved sin Bliven. . . (Søren Kj.). — Christendommen er *Aand*, *Aand* er *Indertighed*, *Indertighed* er *Subjektivitet*, *Subjektivitet* i sit Væsentlige Lidenskab, i sit Maximum uendelig personligt interesseret Lidenskab for sin evige Salighed (id.).

6) *Gentagelse af de samme Ord i omvendt Orden*: «*omvendt Gentagelse*» [Antimetabole], f. Ex.: Man skal *spise for at leve*, ikke *leve for at spise*. — «Hvad *jeg skrev*, *skrev* jeg.» — Men tvertimod, *jeg elsker Rahbek*, *Manden*, || Og *Rahbek elsker Manden* *Baggesen* (Baggesen). — Systematikerne er kloge Folk, der *lave deres Systemer efter deres Værker*, og ikke *deres Værker efter deres Systemer* (J. P. Jakobsen). — *Gode Gerninger gøre ikke en god Mand*; men *en god Mand gør gode Gerninger* (Luther). — Mærk fremdeles: *Sand Personlighed* — *personlig Sandhed*. — Gudz *streng retferdighed* oc *retferdige strenghed* (Povel Eliæsen). — . . . wd aff een *willig kiertighed* oc een *kierlig willig*

hed (id.). — «Omvendt Gentagelse» i samme Ord-Enhed [Metatyposis], f. Ex. *gudekonger*, *kongeguder* || red hen over seklers vidder (H. Ibsen). — Hysteron-Proteron og: Prothysteron. — et Glas Vand og: et Vandglas. — Øl-Flaske og: Flaske Øl.

Anm. Den «omvendte Gentagelse» kan lidt opfattes som et Særtilfælde af «Kryds-Stilling» (s. S. 40).

7) *Gentagelse af samme Ord i forskellig Forholdsform* (Casus) [Polyptoton], f. Ex.: *Jern skærper Jern*, og *Mand skærper Mands Øje* (Sal.' Ordsp. 27,17). — Giver *Kejseren* det, som *Kejserens* er, og *Gud* det, som *Guds* er (Matth. 21,21). — Lader dem fare! *Blinde* ere *Blindes* Vejledere; men naar en *Blind* leder en *Blind*, da falde de begge i Graven (ibid. 15, 14). — *Øje for Øje* og *Tand for Tand*. — . . . et Sted. . . || hvor *Erindrings Skygger* *Skygger* møde (J. Jørgensen).

8) *Gentagelse af et Ord i forskellig Betydning* s. S. 36 e): «*Flertydigheds-Leg*».

(B.) Characteriserende Figurer saasom:

a) *Pryd-Tillæg*, «*Prydkending*» [Epitheton ornans] følger til et navneagtigt Begreb en anskueliggørende Tillægsbestemmelse eller et *Tydnings-Tillæg* [Epexegesis], hvis Udeladelse dog ikke væsentlig vilde ændre hele Meningen; thi, medens Tillægsordet, i samme Grad som det angiver en særlig, mér eller mindre tilfældig Egenskab, er nødvendigt og uundværligt for Sammenhængen, kan *Pryds-Tillægget*, det «malende Tillægsord», netop fordi det betegner en til alle Tider gældende (fast) Egenskab, der er uadskilleligt forbundet med og tildels udgør en Side af Hovedforestillingens Væsen, ikke kaldes nødvendigt, men maa snarere anses for en overflødig (pleonastisk) *Prydelse*, f. Ex.: Da nejed sig mod Jorden den *tugtige Mø*, || Af *Blussel* og *Angst* var hun nær ved at dø (Chr. Wt.). — «*Storken*, den *kloge* Fugl, forlængst var draget væk, || og de *gule Blade* [det er *Høst*] seiled ned med den *klare* Bæk; || de *skrigende* Krager forfulgte *Bondens* Plov, || *Smaafuglene* sad stumme i den *brogede* Skov» (id.). — «Nu synker *Aftenen* *sagte* ned || med *gylden* Rødme paa *Sø* og *Lier* || og *lydløs* Taushed og *yndig* Fred || til *rolig* Slummer *Naturen* vier. || De *grønne* Strande sig *stille* blande || i *Søens* *Spejl* med de *blanke* Vande, || der fange dem» (Jørgen Moe). — Nu bortkastede liden *Elna* det *sorte* Sørgefior, og iførte sig *hvide* Klæder. Et grønt *Silkebaand* bandt hun om den *smække* Midie, og tog den *gyldne* Strengelig i Haanden, som saa længe havde hængt *forstummet* og *forstenet* paa Væggen. De lange

kastaniebrune Silkelokker Jlagrede frit om de hvide Skuldre i den milde forfriskende Foraarsluftning (Ingemann). — ... et forførdeligt Bælmørke tvang ham til at staa stille. Pludselig stod Himmel og Jord i en *bleg Lue*; en *takket Svovlstraale knittede* over hans Hoved. . . I det samme brast *skyllende Regn* fra Skyerne (Øhl.). [Af oven staaende Exempler ses, at «Prydtillæget» ikke behøver at være udtrykt ved et egentligt Tillægsord].

Anm. 1. For øvrigt er Grænsen mellem «malende» og «ikke-malende» Tillægsbestemmelser flydende og berør for en stor Del paa Navneordet, hvis Betydning kan være saa ubestemt («vandsklar»), at det med Nødvendighed kræver et Tillægsord, der ligesom fylder det med Indhold, f. Ex.: fjendtlig Stemning; vaagen Tilstand.

Anm. 2. Ligesom overdreven Sky for Brug af Prydtillæg i Længden vilde gøre Udtrykket nøgent og upynteligt, saaledes bliver den Tale, der bruger *malende* Tillægsbestemmelser «ikke som Krydderi, men som Føde» og f. Ex. ikke kan nævne «Sved» uden at sige: den *vaade* Sved overlæst [Aristoteles], og er at ligne med «en Hær, der har lige saa meget Tros som Mandskab: Tallet fordobles, men ikke Kraften» [Quintilian]. — [Om visse af vore moderne Forfatteres Hang til ovendreven Brug af — malende eller ikke-malende — Tillægsord er talt S. 24/5 Anm. 1.]

Ved Valget af Tillægsbestemmelser maa man i det Hele, saa vidt muligt, sky saadanne, der ere søgte (f. Ex. et *grødebugnende hegntavlet Land*, *blankblondt Skær*, *muldram Em* o. s. v.), samt de forslidte og mér eller mindre begrebsgentagende (o: tautologiske), f. Ex. den *stille Aften*; *dyb* Taushed; *afskyelig* Udaad; *skændig* Vellyst; den *gamle* Olding o. s. v. — En fremtrædende Rolle spiller Prydtillægget i den episke Poesi, som efter sit Væsen foretrækker livligt særtegnende (karakteriserende) Tillægsord for mere afblegede (abstracte) Betegnelser. Aartusinder gammelt Ry have de homeriske Prydtillæg, der ere blevne mere eller mindre «staaende», f. Ex. den *hvidarmede* Hera; *Skysamleren* Zeus; Athene, den *lysblaaøjede Jomfru* o. s. v.

b) *Omskrivning* (Perifras), der anskueliggør en Forestilling (et Begreb) ved at nævne dens (dets) Egenskaber, Forhold, Virkninger o. s. v., f. Ex. *Den Evige* (o: Gud) har kaldt dem, han, som fælder || De stærke Træer i Livets Skov (Molbech). — Der laa for Anker nu med Reb om Seil || *de tætbefolkede, de hule Masser* (o: Orlogsskibene); || med Selvtillfredshed trindt i Havets Speil || afmalte sig *de gyngende Paladser* (C. Bagger). — Her *Martis Sønner* (Officiererne) Knebelsbarten snurre, || Og med de hvide Tænder yndigt lee (Pal.-Müller). — Ak! føler vi ikke alle, at det er

formeget forlængt af *den bekendte lille Snottede, som skyder Folk med Pile?* (o: Amor) (A. Kjelland). — *Endskjøndt i femten Aar, multiplicere med to, || Han havde vaaget, drukket, spiist og sovet,* || (o: skønt han var 30 Aar gammel) Var han dog ikke gift og ei engang forlovet (Baggesen). — Fremdeles staaende Hverdagsudtryk og Vendinger som: «at ofre til Neptun» (= blive søsyg og kaste op). — Han «er gaaet forkert i Byen» (= har taget Fejl), «har taget sig en Udgangsbillet» (= er død). — Da Betalingsterminen kom, *gjorde de sig usynlige* (o: betalte de ikke) o. s. v.

Anm. 1. Skønt »Omskrivningen» kun nævner Forestillingens (Begrebets) Fgenskaber, Virkninger o. s. v., taber den dog ikke selve Hovedforestillingen af Sigte. Det er saaledes en *Omskrivning*, naar man i Stedet for «Gud» siger: «den Almægtige» [her er Guds Personlighed fastholdt], men en «Navneombytning» (Metonymi), s. n., naar «Gud» kaldes: «Almagten» [her er en Abstraction traadt i Stedet for den personlige Gud].

Anm. 2. I samme Grad som «Omskrivningen» er et naturligt Anskueliggørelses-Middel, synes Faren for dens Misbrug i Retning af gaadelignende Utydelighed eller ørkesløs Vidtløftighed at ligge nær. I hvert Fald har der været Tider, da denne Fjgur fra en virkelig Talepryd sank ned til en tom og død Form. Som Exempler paa mér eller mindre «søgte» (maniererede) *Omskrivninger* kunne nævnes flere af den oldnordiske Skjaldepoesies «Kendinger», saasom: «Maanens Søsters (o: Solens) Vej» (= Himlen). — «Sindets Agern» (= Hjærtet). — «Øjenlaagenes Regn» (= Graad). — «Viljens Byrde» (= Legemet). — «Jettens Fjenders (o: Thors) Moder» (= Jorden) o. s. v. Fremdeles den især i det 17de (og 18de) Aarhundrede raadende Hang til svulstige og smagløse *Omskrivninger* som: «Den himmelske Æggekage» (= Maanen). — «Skinnende Dukater fra Guds Bank» eller «Himlens Tulipaner» el. «de evige Lygter» (= Stjerne-erne). — «Bøddelen, som med sine Straalers Øxe halshugger Mørket» (= Solen) o. s. v. Ikke at tale om «Precieuseerne» (i Hôtel Rambouillet), hvis Sky for at nævne en Ting ved dens rette Navn forledte dem til at kalde et Spejl: «Gratiernes Raadgiver», en Natkappe: «Løgnens uskyldige Medvider», en Lænestol: «en Conversationsbekvemmelighed» o. s. v. Ja, man drev det endog dertil, at man i Stedet for at danse: «beskrev med Fødderne Amors Navnetræk og Elskovs Fangegarn», og at man: «fiskede i Tankens Sø med Hukommelsens Medekrog». — [Slig Unatur parodieres i Holbergs «Barselstue» og i Mollières «Précieuses Ridicules».]

c) *Begrebs-Søndring* eller *Leddelling* [Merismos, Individualisering, Distributio], der opløser (spalter) et sammensat Begreb

i alle dets Dele (Underbegreber) eller i de væsentligste. At slig «Gaaen i det Enkelte», hvad enten Hovedbegrebet nævnes eller ikke, tjener til at gøre samme anskueligt og levende for Fantasi og Tanke, vil fremgaa af følgende Exempler:

Døden vil før eller senere hente os *Alle*: *Unge* og *Gamle*, *Store* og *Smaa*, *Rige* og *Fattige*. — *Saa* bad jeg for *min Fader*, for *min Moder* || Og for *min Søster* og *den hele By* || Og for *ukjendte Konge* og *den Stodder*, || Som gik mig krum og sukkende forbi (Baggesen). — Mellem Engle Mænd nu tælles, || Har i Herren *Alt* tilfælles: *Aand* og *Støv* og *Liv* og *Blod*, || *Troen*, *Haabet*, *Kjærligheden*, || *Lyset*, *Glandsen*, *Glæden*, *Freden* (Ps. 660,s). — Og Jesus . . . sagde til dem: gaar hen og forkynder Johannes *de Ting*, som *I høre* og *se*: *Blinde se* og *Halte gaa*, *Spedalske renses* og *Døve høre*, *Døde staae op*, og *Evangelium prædikes for de Fattige* (Matth. 11,4). — Al Folket monne de krænke; || *Oldingens Afmagt* rørte ei dem, || *De spottet den grædende Enke*; || *Barnet* blev dræbt i *Moderens Skjød*, || *Saa* mildelig det end smilede' (E. Storm). — *Ære*, *Sundhed*, *Fred* og *Lejde*, || *Sygdom*, *Fare*, *Armod*, *Spot*, || *Alting* skal paa mig arbejde . . . (Ps. 34,2). — Hun (o: Karen) *har jo bestandig saa meget før*: . . . *saa* skal hun ud at kjøre, *saa* ud at ride, *saa* spille Krocket, *saa* Klavér, *saa* i Selskab, *saa* selv have Selskab, *saa* læse Romaner, *saa* prøve Kjoler, *saa* synge Vokaliser og *saa* — — (En Egoist) o. s. v.

Anm. Naar de underordnede Begrebers Række voxer eller aftager i Kraft og Betydning, fremkommer henholdsvis en mér eller mindre jævn *Stigning* [Klimax] eller *Dalen* [Antiklimax], der begge — fra modsatte Udgangspunkter — tjene til at forstærke hele Udtrykket, f. Ex. *Formue*, *Sundhed*, *Rolighed*, *Liv*, *Ære* — Alt sætter Du paa Spil. — Ledsaget blidt af Fløjtens Melodie, || Hun *svæver*, *flyver*, *flygter* let forbi (Pal-Müller). — (Neergaard:) Men det *bedrøver*, det *fornærmer*, det *hårmer* mig, at du saadan sætter din egen Værdighed tilside (E. Brandes). — Han er opstanden! Herren brød || *Dit Segl*, o Grav, *din Braad*, o Død, || *Dit Spir*, Du Mørkets Rige (Ps. 231,2). — Det *aander* himmelsk over Støvet, || Det *vifter* hjemlig gennem Løvet, || Det *luffer* liflig under Sky (Ps. 684,3). — *Danmark* har kaldt dem; har en Moder ikke || Ret til at tage, hvad hun gav? || *Æren* har kaldt dem; hvor de Slænge ligge, || Der falder Lys paa hver en Grav! || Den *Evige* har kaldt dem, han, som fælder || De stærke Træer i Livets Skov (Chr. Molbech). — *Saa* gaaer han [Britten] bort; men *Haan* og *Skam* || Og *Hevn* og *Gjengjæld* følger ham, || *Saa* vist som endnu Steen paa Steen || Og Hytten staaer i Gruset (Øhl.). — *Fabriker* en kompakt Majoritet,

pust den op med Støv og Sand, *fyld den* med Blaar og brændbare Ssoffer, *tænd saa Ild paa den*, og *stil Dig selv frem i bengalsk Belysning*, — *saa* er Du en sand Friheds-Mand, og *saa* kæmper Du for Ret og Sandhed, for den Enkelte og for os Alle-sammen! (Ntd.). [*Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare: quid dicam in cruce tollere?* (Cic.) — *Non feram, non patiar, non sinam* (id.). — *Abiit, excessit, evasit, erupit* (id.). . .] — Tabt — svundet — hverte Ord! O, hvad forsvinder || Ei med *hver Dag*, *hver Time*, *hvert Minut!* (Pall-Müller). — «Paa *Thronen*, i *Paladset*, i *Hytten* — overalt kan den Dydige være lykkelig». — «Den (o: Rosen) er mere end *nydelig!*» sagde Kejseren, «den er *peen!*» (H. C. Andersens «Svinedrengen»). — Da Regeringsbygningen i Virginia City brændte, mistede jeg *mit Hjem*, *min Lykke*, *mit Helbred* og *min Koffert* (Mark Twain). [*C'est pire qu'un crime, c'est une faute* (Fouché). — *Un souste, une ombre, un rien*, || *Tout lui donnait la fièvre* (La Fontaine).].

d) *Ligheds-Figurer*, saasom:

1) *Sammenligningen* [Parabole, similitudo] fastholder den egentlige Forestilling (Hoved-Forestillingen), som den anskueliggør ved Tilføjelsen af en billedlig (Billedet).

I en fuldstændig udtrykt Sammenligning som: «Ridderen kæmpede som en Løve» vil man kunne skelne følgende Dele:

a) Sammenligningsæmnet (comparandum): «Ridderen»	} α og β kaldes sædvanlig under Et: Sammenligningsleddene.
β) Billedet (comparatum): «Løve»	
γ) Sammenligningspunktet (tertium comparationis): «Mod»	
δ) Sammenligningsordet (particula comparationis): «som»	

Af disse Led ere «Billedet» og Sammenligningspunktet» vel de væsentligste; det er især paa dem, det berôr, om en Sammenligning skal kaldes Figur eller ikke. Thi ikke enhver Sammenligning er en Figur. Udtryk som: «Han ligner Faderen, hun Moderen», Matematikerens: «a er lig b» o. s. v., høre saaledes til de alleregentligste, fordi deres nærmeste Hensigt er at sammenligne: «En figur bliver sammenligningen kun da, naar den nærmeste hensigt er at sige noget andet, som kun skal belyses og gjøres mere anskueligt ved det tilføjede billede, og hvor altsaa det, man mener, ogsaa *kunde siges uden billedet.*»¹⁾

Af Exempler paa Sammenligninger hidsættes følgende: *Som*

¹⁾ s. Landmark: «Om stilen i prosa og poesi og navnlig om troper og figurer. . .» Kristiansund (Progr.) 1881. S. 42.

Dug paa slagne Enge, || *Saa* falder Livets Ord || paa Christnes Sottesenge, || i Sky da Haabet gror (Grundtvig). — Eders Stifmoders *Sind* er *koldt som Iis* og *haardt som Staalet* (H. Herz). — *Saa* kasted' han omkring sin urolige Hest, || *Bort før* han med sin Skare *som en Efteraarsblæst* (Chr. Winther) — Kjære Fætter, sagde jeg rolig, med slige Grublerier vil du pine dig ligesaa for-gjæves, som om du endevendte din Goliathskrop og forsøgte at spad-sere paa Hovedet med dine lange Ben ivejret (P. Møller). — Hvad *Ammen* er *for Barnet*, er en *Præsident for Samfundet* (Pal. Müller). — Hertil kom: at *hun dandsede som en Alfe, sang som en Engel* og spillede smagfuldt og færdigt paa sit Pianoforte (Blicher) o. s. v.

Anm. Ligesom Sammenligningen tidt fremtræder i forkortet eller tilsløret Skikkelse, saaledes forbinder den sig jævnlig med eller flyder over i andre Slags Figurer og vil i saa Fald være at omtale paa vedkommende Steder, f. Ex. En stille Skygge sidder Du i Hades (Pal.-Müller) [her er δ] udeladt og β] staar i Apposition til α]. — Hvad er Alverdens Lykke? en Skygge [her er δ] udeladt og α] hid sættes som Spørgsmaal, β] som Svar]. — Mit Hjærte er en Knop, som spirer stille, dulgt [her er β] blevet Omsagnord i Sætningen]. — Fremdeles: . . . kort sagt, man stiller en udvortes Garanti for Opfattelsens Rigtighed. man sætter en Sopran-Nøgle foran et Tenor-Parti (Søren Kjerkeg.). — «Man har et Sagn, et Æventyr: || Hvert Musling-Dyr, || Der bygger i den dybe, salte Sø, || Naar det har skabt sin Perle, maa det dø. || *O Kjærlighed! Du blev mit Hjærte givet, || Og Perlen koster Livet*» (H. C. Andersen). [I sidste Exempel kan man maaske anse Billedet som Allegori og den egentlige Tanke som *Udlæggelse* (lig moralen i fabelen)¹⁾]

Medens i Sammenligningen et enkelt — sædvanlig aandeligt (abstract) — Begreb anskueliggøres ved et andet — sædvanlig sanseligt (concret) — enkelt Begreb, er:

2) *Lignelsen* [Homoiosis, imago] en udvidet Sammenligning, der udmalende anskueliggør en Forestilling (Handling eller Tilstand) ved en Række sammen hørende Billeder og sædvanlig rummer flere Sammenligningspunkter. Navnkundige ere de, stundum meget vidtløftige, homeriske Lignelser, der «netop i de mest spændende og mest bevægede Momenter, hvor Liv og Død svæve paa Knivs-eggen», afbryde Fortællingen og væsentlig fremme den episke Ro, f. Ex. Iliaden XI, 414 ff.: Ret som naar blomstrende Knøse med Hundenes Flok mod en Basse || Styrtede sig rask, dybt inde den

¹⁾ s. Landmark a. St. p. 46].

kommer fra Skovenes Tykning, || Hvæssende Tandene saa hvid i de krumtopspilede Kjæver, || Trindtom fare de frem, og Tændernes Gnidse man hører, || Kjækt dog holde tilhobe de Stand mod det farlige Rovdyr; || Saaledes foer nu Troer i Kreds om den Konning Odysseus. [Her sammenlignes en Handling (Troernes Angreb og Odysseus' Forsvar) med en billedlig (Jægerens Angreb, Vildsvinets Forsvar), og Lignelsen rummer følgende Handlingsmomenter: Troernes Fremstorm, Odysseus' koldblodige Tapperhed, det alsidige Angreb, Odysseus' rasende Forsvar, Troernes haardnakkede Udholdenhed. Hvilke ere altsaa Sammenligningspunkterne? Lige saa mange]. — Iliaden VI, 146 ff (Jordlivets Forgængelighed sammenlignes med Løvfald): Bladene strøes af Blæsten paa Jord, men naar Skoven grønnes, || Skyde der friske paa Grenene frem ved Vaarens Igenkomst, || Saaledes Menneskens Slægter, een fødes, en anden forsvinder. — — Andre Exempler paa Lignelser ere: . . . Det er som naar fra et Menneskes Bryst || Langsomt Glæderne drage; || Skjult under Asken bliver til Trøst || Mindet tilbage. Thi Huset ligner en Strengeleg, || Som Sjæl kan faae, naar den røres: || Stuerne tale, den stille Væg || Giver Klang af Livet, der føres (Chr. Molbech). — Som en stille Foraarsregn, || Der rigt befugter Jordens grønne Blomsterbed, || Og bøjer alle stolte Straa mod Jordan ned, || Saa græd Gudinderne (Øhl.). — *Nu er jeg som den fattige Mand*, || der bygger sit Hus paa Is: || Isen smelter bort, og Huset synker ned, || af Skaden saa bliver man viis. — — *Nu er jeg som det eneste Træ*, || der stander paa vildene Hede: || saa langt fra By, saa lidet haver Ly, || der blæser paa Vejren hin vrede. — — *Nu er jeg som den lidende Fugl*, som flyver over vildene Hede: hun veed sig hverken Ly eller Læ, || hvor hun tør bygge sin Rede (Folkevisen: «Klosterjomfruen»).

Da Sammenligningen og Lignelsen flyde over i hinanden ere de almindelige Krav, der bør stilles til begge, væsentlig de samme, nemlig:

- α) «Sammenligningspunktet» — Sammenligningspunkterne — maa være træffende og i Øjne faldende.
- β) «Billedet» maa være anskueligere end Hovedforestillingen, saa at det virkelig kan siges at give denne større Klarhed og Liv; det maa altsaa hverken ligge for fjærnt (søgt Lighed) eller have for stor Lighed med Hovedforestillingen; thi, ret forstaaet, skal enhver Lignelse «halte» (o: der maa altid, ved Siden af Ligheden, være mere eller mindre Forskel).
- γ) Man maa sky Ophobning af uensartede Billeder, der ikke alle kunne være lige betydningsfulde.

δ) Saavel Sammenligning som Lignelse maa være ædel og passende, α: rén i Tanken, uden lave Biforestillinger.

3) *Hentydning* (Allusion), en afkortet Sammenligning, der sigter til noget historisk Kendt (saasom en Personlighed, Begivenhed, Yttring, et Sted, Sagn o. s. v.). Men Sammenligningens egentlige Mening er kun antydnet ufuldstændigt, f. Ex. Bismarckismen nødes vistnok tidligere eller senere til at *gaa til Canossa* [ligesom Kejser Henrik IV i sin Tid maatte ydmyge sig i Kanossa for Paven] for at faa den katholske Kirkes Forhold til Staten endelig ordnet. — «Gak freidig paa de aandelige Baner || og søg at glemme Din *Achilles-Hæl*» (Welhaven). — Ethvert kun nogenlunde aandrigt Menneske maa lide *Tantaluskvaler* ved Livet i en afsides liggende «Ravnekrog», der fornægter al Aand og kun tror paa den ene Gud: Mammon. — Voxer kroget Kongestammen, — || stryges Aaget ej og Skammen || af ved *Grevens Sengestok?* (Richardt). — . . . og «*Buxetrolden*» (α: Det, at han kaldte mig B.) skal jeg nok ham huske (id.). — Min Hensigt var blot at fremstille det første Moment, hvor det blev klart, at det unge Menneske i stor Forstand var *den bedrøvelige Ridder af Erindringens ene lykkelige Kjærlighed* (Søren Kj.).

I Hverdagstalen bruges mange Hentydninger, saasom: at hæve et *Rama-Skrig*; *løbe fra Herodes til Pilatus*; en *Ariadne-traad*; et *Judas-Kys*; et *Tøistens Æble*; *Højre, Venstre og Centrum* (om politiske Partier) o. s. v., der tidt forbindes med eller gaa over til andre Slags Figurer.

e) *Forskelligheds-Figurer*, der indeholde:

enten en virkelig — ydre eller indre — Modsætning saasom: *Antithese* og *Contrast*, eller en Skrømt-Modsætning, saasom: *Oxymoron* (contradictio in adjecto) og *Paradox*.

Medens Antithesen, «Modstillingen», væsentlig er en Sammenstilling af mere eller mindre forskellige, uensartede eller modsatte Forestillinger (Ord, Udtryk og Tanker), søger Contrasten, «Modsætningen», trods den slaaende Forskel mellem de sammenstillede Forestillinger, at finde noget Ensartet (et Sammenligningspunkt). [Begge spille i det sproglige Udtryk samme Rolle som i Maleriet Blandingen af Lys og Skygge].

For saa vidt de sammenstillede Modsætninger væsentlig maa kaldes parallelle eller lige vigtige for Sammenhængen, er Udtrykket i Grunden ganske ligefremt og naturligt: Figurer blive «Modstilling» og «Modsætning», der forøvrigt bestemmes forskelligt og flyde over hinanden, kun for saa vidt som de søge at anskueliggøre en Hoved-

forestilling ved Tilføjelsen af noget Uligt. Derfor har man med Rette kaldt begge: «omvendte Sammenligninger».

Exempler: Du strømmed ind i Verdens Øje, || Og Tanken for sig selv blev klar, || Og Gud for Tanken aabenbar; || De monne sig til Enhed føje, || Lig Bækken med sit Udsprings Elv; || *Thi Tanken opsteg til det Høje*, || *Dengang den nedsteg i sig selv* (Hejberg). — *Vi sidder i det Løve*, || *Vor Frelser over Sol*, || *Vi sidder mellem Grave*, || *Han paa Guds Kongestol* (Ps. 626, s). — Jeg efter mig levned *baad' Øl og Brød*; || Nu mine Børn lide *Hunger og Nød*. — Jeg efter mig levned 'det *fineste Lin*; || Nu ligge mine Børn som *Rævne og Svain*. — Jeg efter mig levned *de Bolstre blaa*; || Nu ligge mine Børn paa *de bare Straa*. — Jeg efter mig levned *de store Voxlys*; || Dog ligge mine Børn i *det mørke Huus*. (Folkev. «Den Dødes Genkomst») — *Ned Dækket gaaer*, men *op gaae alle Munde* || I Løger, i Parterre og Parquet (Pal-Müller). — *Danmark* har sine *Snekker tabt*, || *England* har *tabt sin Ære*. || . . . Skibsplanker groe bag Skovens Læ, || Hvor voxer atter Ærens Træ? || *Danmark* har *nogle Snekker tabt*, || *Britannia* *tabt sin Ære* (Øhl.). — I disse *hellige Skygger* || *Den smukke Dyveke* gik — || Ak! nu en *Eddikebrygger* || *Har der sin sure Butik* («Oldgranskeren») — Thorvald: *Jeg ærer Christendommen, skiøndt en Hedning*; *Popo* er *Christen ei, skiøndt han er døbt* (Øhl.). — *Du sejled imag* på din *store korvet* || *jeg rode min ringe båd*; || *jeg trælled* for mine til døden træ, || *du tog deres brød*, og det faldt dig så let || at håne min bitre gråd. — — *Din rige lady* er lys som en vår, || hendes hånd er som silke fin, — || *min hustrus hånd* den var grov og hård, || men hun var nu alligevel min. || *Dit barn* har guldhår og øjne blå, || som en liden Vorherres gæst; || *min datter* var intet at agte på, || hun var, Gud bedre det, mager og grå, || som fattig folks børn er flest (H. Ibsen). — Guder forvandlede' til Sten mig dengang, da jeg leved'; || i Sten har Praxiteles nu atter mig levende gjort (over Praxiteles' «Niobe»). — Graad smelted hen i Smil, naar Wessels Lune bød, || og Glædens Smil forsvandt i Taarer ved hans Død (Baggesen). — Livet er kort, Kunsten er lang. — Han for op som en Løve, men dalede ned som et Faar. — «Der er meget Godt og meget Nyt i hans Bog; kun Skade, at det Gode ikke er nyt og det Nye ikke er godt». — Alt som Flaskerne bleve tomme, bleve Hovederne fuldere

Paa en mér eller mindre aandfuld Leg med det Ulige eller Modsatte hero Skrømt-Modsætnings-Figurerne

1) *Oxymoron* (contradictio in adjecto), «Skrømt-Selvmodsigel-

sen», der forsættelig og med en vis Kunst forbinder Begreber, som, efter almindelig Sprogbrug, maa siges at være uforenelige, f. Ex. *talende Taushed*, *vis Daare*, *stærk Scaghed* o. s. v. [At slige hinanden udelukkende Modsætninger kunne forbindes til Forestillings-Enhed, er kun muligt, i samme Grad som der i det ene Begreb (sædvanlig Tillægsgrebet) ligesom skimtes en videre (overført) Betydning. Naar man saaledes siger: «talende Taushed», da har «talende» omtrent Betydningen: *virkningsfuld* eller *Desl.*]

Anm. I Landbomaalene kan man høre «Skrømt-Selvmodsigelser» som: «en *fæl* god Sæd»; «hun er *grov* fint klædt, *hæslig* køn»; «Præsten prædikede *uforskammet* kønt» o. s. v.

2) *Paradoxet*, eller «Skrømt-Meningsløset», der til en Tanke (Forestilling) knytter en anden, som er den modsatte af den, man ventede, f. Ex.: Naar man gjør Kur til Broderen, saa mener man altid Søsteren (Benzon). — Muligheden for den «*overraskende*» Forbindelse af to tilsyneladende usammenhørende Forestillinger eller Tanker, er dels at søge deri, at «Paradoxet» rummer en Overdrivelse (Hyperbol), dels deri, at det — ligesom Oxymoron — er grundet paa Humor eller paa Ironi, der siger Et og mener et Andet. [Det er saaledes et spøgende Paradox, naar C. N. Rosenkildes «*fortvivlede Elsker*», efter at han i sin Fortvivlelse over Zefyrette Vims' Troløshed har gjort forskellige Skrømt-Selvmodsigelsesforsøg, «*sværger høit en Ed: || For at drille Jer! . . . jeg — døer af Alder!*»]

Som Exempler paa Oxymoron og Paradox, der begge kunne bruges saavel i alvorlig som i komisk Stil, nævnes:

Lad Hjertet i Sorgen ej synde, || *Ved Døden vi Livet begynde* (Ps. 563). — «Sandheds Sag || *Sejrer kun i Nederlag*» (Wergeland). — «Jeg ønsker — nei, undskylder at jeg tier || *Min Taushed siger meer end mangan Frier*» (Hejberg). — Det er en *offentlig Hemmelighed*. — *Det Dyreste er det Billigste*. — Olaf: *Du christne Hedning!* (o: Grib) kom giv mig din Haand (Øhl.). — Romeo: . . . Nu! — *elskovsfulde Had! splidagtige Elskov!* || *du Alting, som af Intet først blev skabt!* || *tungsindige Letsind!* *alvorsfulde Tant!* || *vanskabte Formløshed af skjøne Former!* || *du Fjer saa tung som Bly!* *du klare Røg!* || *du kolde Flamme!* *syge Sundhed!* || *duaarvaagne Søvn!* du er ei, hvad du er! . . . (Shakspeare). — *Min elskte Ven!* gid længe vi tilsammen || *Da nyde maa den unge Alderdom* (Øhl.). — Naar jeg er *skrøbelig*, da er jeg *mægtig* (2 Cor. 12,10). — Og han [o: Christus] svarede og sagde til dem [o: Farisæerne]: *Jeg siger Eder, at dersom disse [Disciplene] taug, da skulde Stenene raabe* (Lucas 19,40). — Det er en troværdig Tale: Dersom vi ere *døde med ham* [Christus], skulle

vi leve med ham (2 Timoth. 2,11). — Ingen Underværker ere *større* end de *mindste* (Linné). — Jeg har idag *ikke Tid* til at skrive *et kort Brev*, hvorfor Du maa *nøjes med et langt* — [Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus (Horats). — Credo, quia absurdum est (Tertulian). — Summum jus summa injuria. — La propriété c'est le vol (Proudhon). — *Der wahre Bettler ist* || *Doch einzig und allein der wahre König* (Lessing). — Nur der Irrthum ist das Leben || Und das Wissen ist — der Tod (Schiller)]. — Med Ordet skabes gode Kaar || For *Barne-Kæmper* lave (Ps. 685,5). — Stort og stille ligger Landet, *dæmringslyst*, med grønne Flader, || . . . mod Himlens stjernetomme, gyldne Rand, || og de sidste Fodfjed døde i de *nattelyse* Gader (J. Jørgensen). — *Galt gik det, og vel var det*, som det plejer (Baggesen). — *Den strængeste Despot* er just den *største Slæve*. || Tyranniseer — tyranniseret vær: || Det kommer ud paa eet. Saasart man selv vil byde, || Maa man til Vederlag en anden lyde; || Og den, som lyder hist, vil omvendt byde her (id.). — Carlshoved: *Min ædle Herre!* *Thoror Klake loi,* || *Men Alt*, hvad han fortalte dig, *er Sandhed* (Øhl.). — Thi Kamp og Tvedragt er det første Skridt til Fred — || Den vækker af sin Vuggeslummer voxne Barn, || Og lærer det kiækt at udvikle Kræfterne, || At bruge Kløgt, at hæve den halvmodne Siæl || Til store Formaal. Fjenden, som man hadet først, || Man lærer ret at elske, naar man kiender ham; || Thi Hadet dræber kolde Lige-gyldighed. || Den bitter Frugt bliver sød, naar den fuldmoden er; || Saa Siælen, naar den modnes. Men den ældste Tid || Begynde maa med Broderhad og Brodermord, || Og Kain Abel dræbe maa, før Jesu Ord || Kan fattes, lydes: *Elsk din Broder*, som dig selv. (Øhl.). — Jeg hader Bøger; de lære os kun at tale om Det, som vi ikke forstaa (Rousseau). — Der er i Alperne Intet saa uforanderligt, som netop deres Foranderlighed (Saussure). — Vi Republikanere have Meget tilfælles med Profeterne (de falske?), grumme Lidet med Statsmændene; vi have fuldt op af Idealer, men næsten ingen Erfaring; vi stirre op mod Himlen og snuble over den første Hindring, som møder paa vor Vej. Det har altid været Fremskridtets Fjender, som bragte Verden sikkert fremad: Jøden Paulus grundlagde Christendommen, Royalisten Washington oprettede den nordamerikanske Republik, og den republikanske Føderation i Sydamerika var et Værk af Royalisten Rivaderia. Det var ikke Døheren Johannes, der befæstede Kirken, ikke Rousseau, som bragte den franske Revolution til Udførelse. En Profet har aldrig selv gennemført de Reformers, han anbefalede, lige saa lidt som

Moses betraadte det forjættede Land, uagtet han førte sit Folk dertil. . . (Castelar i den spanske Nationalforsamling 18³⁰_{VII}73). Mærk: Virkningen af Oxymoron og Paradox øges — som det fremgaar af oven staaende Exempler — i samme Grad som det Udtryk, der ligesom svævede paa Randen af det Meningsløse, ved nøjere Eftersyn viser sig netop at indeholde en dyb Sandhed.

C) Figurer, der ere Udtryk for den Talendes (Skrivendes) Følelsesliv og Sindsrøre, eller som fremgaa af et vist — især tænkt — Vexelforhold mellem den Talende (Skrivende) og Tilhøreren (Læseren), saasom:

1) *Udraab* (Ekfonesis, exclamatio), der med talerisk (rhetorisk) Kraft afmaler virkelige eller foregivne Sindsrørelser (Glæde, Sorg, Angst, Undring o. s. v.), f. Ex.: O, at jeg havde tusind Tunger || Og alle Toners bedste Klang, || Hvor skulde Sjælens Lyst og Hunger || Til Gud at prise denne Gang || Oprette sig et Paradis || Og mætte sig i Herrens Pris! (Ps. 574.). — (Amtmanden:) Nej, som den Mand fortæller! (Fruen:) Ja, som om vi oplevede det nu! (Amtm.): Ikke sandt, — hvilken Begavelse! (Bjørnson). — «Ingen skamme sig da ved at bo i en hytte, naar den bærer præget af, at menneskeværdige egenskaber bor i den!» (Wergeland). — Aa — for en Mængde af Spir, som Rædselen har strukket op — op for at udlade Syndeskylden for den travle, myrdende Pengekamp! . . . Hvilket Traak over Statestreet-Bridge! — Det er Tusinerne, som vende hjem fra Arbejdet. . . (Kr. Kristofersen).

[Anm.] Lige overfor den Anskuelse [s. Quint. IX, 2.27], at «Udraabet», naar det udtaler en virkelig tilværende Sindsrørelse, ikke er nogen Figur, hvad det først bliver ved Foregivelsen af en saadan, hævder Gerber (die Sprache als Kunst II, 283), at det kun kommer an paa, at Sindsrørelsen — den være sand eller opdigtet — udtrykkes i denne bestemte, i og for sig rhetoriske Form.

2) *Syner*, (Vision), der omtaler noget Forbigangent som nutidigt, eller det Fraværende som nærværende, idet Fremstilleren (Digteren) enten ved sin egen levende Indbildningskraft eller ogsaa ved Hjælp af ydre Sprogmidler, saasom et «Hør!», et «Se!», Brug af fortællende Nutid (historisk Præsens) o. s. v., søger at mane Det, der staar klart for hans *indre Syn*, frem ogsaa for Tilhørernes Bevidsthed, f. Ex.: *Hører I Bifaldets Storm fra det mægtige Amphitheater?* || *Seer I dets Rigdom og Glands, seer I dets Luxus og Pryd?* || *Marmorsæderne høit sig taarne.* . . . (H. P. Holst). —

«Vandreren kaster sig ræd paa Vejen. || *Hør, hvilket Gny!* Det er Asgaardsreien» (Welhaven). — *Ser I de hundrede snekker,* || langskibes rader, som ligger for anker? || *Ser I,* hvor Haarfagres hærklædte rækker || fylder og dækker || tofternes tiljer og æsingers planker? . . . (H. Ibsen). — (En «udvidet» Vision findes i H. Ibsens skønne «Rimbrev til Fru Heiberg», hvor alle dennes Glansroller, som en «Sejlerskare», drage forbi Skjaldens «indre Øje»). — «*Gif plats! Gif plats!* Ty nordens vingud (∴ Bellmanns Aand) nalkas, || och sången svärmer kring hans vigda mund. || *Hør,* hur han skämtar, *se,* hur gladt han skalkas || bland nymferne uti den gröna lund» (Tegnér). — Atter et Billed! Der viser sig bag Jernstængerne en Mand, dødbleg, med langt, filtret Skjæg: «Jeg har gjort en Opfindelse, den største i Aarhunderet!» raaber han, «og man har i meer end tyve Aar holdt mig indespærret her!» — «Hvo er han?» — «En Vanvittig!» siger Galevogteren; «Hvad kan dog ikke et Menneske falde paa! han tror, at man kan bevæge sig fremad ved Damp!» Salomon de Caus er det, Dampkraftens Opdager. . . . (H. C. Andersen).

3) *Tale-Indførelse* (Sermocinatio, Prosopopöji), ved hvilken Forfatteren selv viger Pladsen for at give Ordet til (fraværende eller tænkte) Personer eller personificerede Begreber, hvis Tale da fremføres efter dens foregivne Ordlyd, f. Ex.: Fædrelandet . . . forhandler nu saaledes med Dig, Catilina! og taler paa en Maade i Taushed: «Ingen Misgerning er i en Række af Aar øvet uden ved Dig, ingen Skændselsdaad uden Din Medvirkning. . .» (Cicero). — . . . «Niels!» lød Konningens Ord og hans Haand laae paa Kjæmperens Tinding, || «Gak nu med Gud, min Søn! rust dig og vent paa mit Bud!» . . . (Øhl.). — Omtrent saaledes taledes Filosofien til mig: «Du er i en Misforstaaelse, Dig er det ikke forundt at forstaae mig; dog derfor bør Du ikke vredes paa mig, thi . . . (Søren Kierkegaard).

4) *Henvendelse, Tiltale, Paakaldelse* (Apostrofe), ved hvilken man et Øjeblik afbryder Talen for at tiltale (paakalde) enten Personer (saavel nærværende som fraværende eller tænkte) eller personificerede Ting og Begreber, f. Ex. Hakon: Det er den høie Tid, den høie Tid! || I graane, mine Haar! men, mine hvide Lokker! || I snart skal vorde gule, giver Tid kun! (Øhl.). — . . . O, havde her jeg Clarens Musa blot! || Jeg skulde male Jer den hele Scene (Pal.-Müller). — Snee paa Tage midt i Maj, || ikke langt fra selve Pinse! || *Foraar, skammer du dig ej,* || *vil nu du med Rimfrost glinse?* (Richardt). — Og alle tre || Med hi! hi! ha! ha! he! he! || Sig ned i Dynerne (*sov sødt, I Søde!*) putted (Baggesen). — . . . Men ak!

som Wessel siger || (*Gud glæde ham for alt, hvad han har sagt!*): || «O, christen Siæl! hvad nytter al din Banden || Mod Kiærlighed, mod Skiebne og mod Fanden?» (id.). — Han (nl. Kammerraad Svirum) er død for mange Aar siden!» lod Svaret. Saa jubler nu, I Ænder! og sejler med opløftede Hoveder omkring i den fredelige Sø! . . . . (Blicher).

5) *Tale-Afbrydelse, Fortielse* (Aposiopsis, Reticentia), en brat Stansning midt i Talen, netop der, hvor noget for Tanken Væsentligt skulde indtræde. Denne «Stansning» hidrører eller tænkes at hidrøre fra stærk Sindsrørelse (Harme, Smerte, Angst o. s. v.) hos den Talende, der enten ikke vil, kan eller tør udtale Alt, hvorfør Tilføjelsen af det Manglende overlades til Læserens eller Tilhørerens Skøn. At »Tale-Afbrydelsen» ogsaa paa Tilhørerens tidt över en (rhetorisk) Virkning, der svarer til sit Ophav, vil føles i flere af efter følgende Exempler:

. . . Aviser er for Piger || Som Pest, som Rotte-Krud; dem saa fordærve kan, || At inden stakket Tid — kort sagt det hele Land — (Holberg). — (Grete:) Min Haand jeg skulde give || Til den, jeg før forskiød? den Kaal, jeg spytted' i, || Jeg skulde søbe selv? *Gid før* — — (Mette:) For alting tie! (Wessel). — (Gudrun:) . . . Jeg alt forlængst || var sprunget ned; *men Frygten for at falde*, || *At røbe mig* — (Hakon:) Hvad vilde du da her? (Øhl.). — (Hakon:) Og veedst du, || At jeg med denne Haand, som nu Du trykker, | *Har ha, det smerter mig, at* — (Thora:) Ja jeg veed, || At du har min Broder dræbt i Striden. || (Hakon:) *Og dog* — (Thora:) Er Thora endnu altid Thora (id.). — (Valborg:) Min Axel! || Veedst du, *at Kongen* — (Axel:) Alting, veed jeg, Alting; || Han elsker dig. *Og du* —? (Valborg:) Jeg elsker Axel (id.). — (Mathilde:) Nok, nok, jeg gjør det ikke! (Axel:) Hvorfor ikke? Vær dog i det mindste aaben! || (Mathilde:) *Forði, o fordi* — (gaar) [Bjørnson]. — Jeg tror ikke, det er værdt, jeg gaar derhen at sige Farvel. Gør en Undskyldning, sig at uop-sættelige *Forret* — — (Steenbuch).

Tillæg. I Modsætning til «Tale-Afbrydelsen», ogsaa kaldet den rhetoriske Udeladelse (Ellipsis), udelader den grammatiske (f. Ex. Nu eller aldrig. — Hvad Nyt? — Haand paa Værket! osv.) kun Det, der for Tanken er mere eller mindre selvfølgeligt. Iøvrigt er Grænsen mellem den rhetoriske og den grammatiske Ellipsis flydende.

6) *Det rhetoriske Spørgsmaal* (Erotema, Interrogatio), der tilsyneladende æsker Svar af Tilhørerens (Læserens), men i Virkeligheden tidt ikke kræver, — ja stundum (i samme Grad som det

nærmer sig til at blive et Udraab) end ikke tilsteder et Svar, f. Ex. Palnatoke: . . . Grønskolling! || Du vilst forgribe paa en mandig Helt dig? || Hvo lærte dig (o: Svend), hvo lærte eder alle, || Duunglatte Ynglinger! at bruge Sværdet? || Hvo førte eder seierrigt mod Fienden? || Hvo tugted eder op til Dannekæmper? || Jeg, Palnatoke! Og nu kan I troe, || at . . . — (Øhl.) — Hvo kan nævne, hvo kan mindes Alle, || Som fra denne Tempelhal gik ud? (Hejberg). — Hvo kan tælle de Skrifter, som ere sporløst forsvundne? eller hvo kan beregne, hvad der i dem er gaaet tilgrunde? (H. N. Clausen).

[Anm]. Ikke ethvert Spørgsmaal er en Figur: «figurligt bliver», siger Quintilian (IX, 2.7), «Spørgsmaalet (først da), naar det bruges, ikke for at udsørge ham, men for at *gaa ham paa Klingen*». Det livfuldt fremsatte Spørgsmaal, der enten rettes til bestemte Personer (Spørgeren selv eller Andre) eller fremsættes i rén Almindelighed, kan blandt Andet have Betydning af et Udsagn, en Opfordring eller et Bud [f. Ex. Hvad skal jeg gribe til? (= jeg véd sandelig ikke, hvad jeg sk. gr. t.). — Hvo beundrer ikke Rafaels Pensel? (= Enhver beundrer R.s P.). — Hvi forfølger Du mig? (o: lad dog være med at forfølge mig!). — Hvorfor skulde Du ikke modtage hans Tilbud? (o: modtag dog endelig hans Tilbud!). — Johan siger i «Kiærlighed uden Strømper» V, 7, til Grete ironisk: Vil Du ei kysse ham? vil du ham ei omfavne? (o: kys og omfavne ham dog endelig!) o. s. v.] og glider i sidste Fald jævnt over i Udraabet.

Tillæg. Ogsaa Svaret kan, for saa vidt som det giver Sagen en anden Vending end den ved Spørgsmaalet tilsigtede, svarer paa noget Andet (sædvanlig Mere) end det Omspurgte, være eller nærme sig til at blive en Figur: *rhetorisk Svar* (Apokrisis, responsio). Naar saaledes [s. Quintilian IX, 2.12] et Vidne paa Spørgsmaalet, om han er bleven pryglat af den Anklagede, svarer: «ja, *og det uskyldig*», da tjener Svaret til at øge Beskyldningen, hvorimod det (Svaret) i Tilfælde som: «Har Du dræbt det Menne-ske? Ja, *en Vejrøver*» — «Har Du bemægtiget Dig Godset? *Ja (det var) mit*» o. s. v., nærmest maa kaldes undvigende eller undskyldende. Iøvrigt kan Svaret selv have Form af et Spørgsmaal, der enten mer eller mindre fører bort fra det Omspurgte eller giver et foreløbigt Svar eller delvis gentager og netop derved skærper (pointerer) det egentlige Spørgsmaal, f. Ex. Reinald: Og venter Prindsen? Babli: *Kan det være andet?* (Øhl.). — Odelheim: Og har vi ei hos os en kierlig Moder, || som kan paatvinge Løn? Svend: *Hvor?* Knud: *Hvilken?* Odelheim: *Danmark* (Ewald).

— I har da ei forsøgt at se vort Bund-Garn? Anders: *Forsøg min Datter?* (id.).

7) *Den rhetoriske Samtale* (Dialogismos, communicatio), ved hvilken den samme Person (Forfatteren) overtager den Spørgendes og Svarendes Rolle, kan tænkes ført:

- a) af Forfatteren med en som talende indført Person eller Personification,
- b) indbyrdes mellem som Talende indførte Personer eller Personificationer,
- c) af Forfatteren med sig selv,
- d) af en som Talende indført Person, eller Personification, med sig selv.

Exempler: Sandheden tro døde Birekner. «Hvad var han?» «En redelig Borger». || «Ellers Intet?» «Skribent». «Meer ei?» «Christen og Præst» (Øhl.). — Han stødte til Bøssepipen: || «Hvad vil I, Herre? Siig!» || «— Knegt, hvis Du kjender Vejen, || Saa før os til Lemvigh! —» || «Ih nej, det træffes heldigt, || Der holder selv jeg Rast.» || — «Saa sæt Dig op i Sadlen, || Men rap Dig! vi har Hast; || Og hold Dig ved min Side. . .» (H. Holst.). — Men — Hvad skulde jeg vel ønske Oldingen [Øhl.s Fader], som Alting har? || *Sundhed? Ingen Bonderose* stærkere med Sundhed brænder; || *Kraft? O, der endnu* er Kræfter nok i dine runke Hænder; || *Velstand? Alt, hvad du* behøver, i din Eje vel jeg veed, || Og det Allerbedste, Fader! — en beskeden Nøisomhed. || *Venner? du har ægte* Venner, som . . . (Øhl.). — Quarteret gik; og vips! af Kabinettet || Mama kom ud igien, og som en Vind || Fløi Frieren [Kr. King] i hendes Sted derind, || At see, hvad Tanker havde der udrettet: || «Nu! vil De have mig? saa skynd Dem!» — «Nej!» || — «Alvorlig?» — «Virkelig!» — «De vil det ei?» || — «Min Herre!» — «Hvad?» — «Min Herre!» — «Vil De?» — «Nej!» || «Ja, ja! saa rider jeg min Vej» (Baggesen). — «*Hvad er en Dame?*» Du spørger med Suk || Og med en tankefuld Mine. — || *En Dame, det er et Spørgsmaalstegn* || . . . Midt i en Krinoline. || Og Krinolinen er Sandsebedrag, || Kun Blæst paa udspændte Fjere, || Og Spørgsmaalstegnet, min kære Ven. || Er meget hyppigt ei mere.» (Bergsøe). — Og bort han [o: Hr. King] fløj, || Men mumled, uden et Minut at tie: || «Marie — || Marie — hyp! Marie — hop! — Marie! || Tak skee dig, lykkelige lille Høi!» (Baggesen). — Saa antager jeg det Modsatte, at det er lykkedes Fjenderne at bevise om Skriften, hvad de ønske, saa vist, at det overgaar den arrigste Fjendes hidsigste Ønske — *hvad saa? Har Fjenden dermed afskaffet Christendommen? Ingenlunde. Har han skadet*

den Troende? Ingenlunde, ikke det Allermindste. Har han vundet Hævd paa at fritage sig selv fra det Ansvar ikke at være en Troende? Ingenlunde. (Søren Kj.).

Af andre rhetoriske Figurer kunne endelig nævnes:

Selvrettelse (Epanorthosis, correctio), ved hvilken den Talende tager et brugt Udtryk tilbage og erstatter det med et mere passende (træffende), f. Ex. Naar jeg bli'r stor, || saa vil jeg bo, hvor Rasmus bor! || lige tæt ved Svinestien, || saa jeg bestandig kan kige i'en — . . . Sóm Rasmus? Nej! || Næ, jeg vil heller være Lakej! (Richardt). — Først sent — dog, hvad siger jeg sént? Nej først igaar eller iforgaars er han bleven baade Athenai'er og Taler . . . (Demosth.). [Massillon (Sur l'aumône): alors le succès de vos entreprises sera l'affaire de Dieu même; et il préservera, que dis-je? il bénira, il multipliera des biens etc].

Forbigaaelse (Paraleipsis, Præteritio), der omtaler og fremhæver Noget under Skin af at lade det unævnt, f. Ex. Antonius: Jeg taler ej for at gjendrive Brutus; || men jeg skal tale her alt hvad jeg veed [Shaksp.]. — Jeg siger ikke, at Du har faaet Penge af Forbundsfællerne; jeg tænker ikke paa, at Du har plyndret Stater, Riger og alle Huse; jeg vil ikke tale om alle Dine Tyverier og Roverier . . . — Men er der da ingen Mangler ved det kristelige Liv i Danmark? Jo desværre. Jeg vil ikke dvæle ved Livet blandt de Ikke-Troende . . . ; jeg vil ikke dvæle ved den paa mange Steder store Usædelighed. . . Men der er mange Mangler ved vort kristelige Liv. . . (Ntd.). — o. s. v.

Anm. Herhid hører det underfundige «havde jeg nær sagt» i Tilfælde som: Forfatteren har, *havde jeg nær sagt*, gjort sig skyldig i et grovt Plagiat.

B. Indholds-Figurer el. Troper.

Saasom:

I. Overførelse (Metafora, translatio),

der ombytter en Forestilling (et Begreb) med en anden (et andet) mer eller mindre lignende. Da slig «Ombytning» væsentlig tilsigter Klarhed og Anskuelighed, er det vel sædvanlig noget Sanseligt, saasom et Persons- eller Tings-Navn (Concretum), der træder i Stedet for noget Usanseligt, en Tanketing (Abstractum). Dog kan ogsaa det Omvendte finde Sted, — som da og noget Sanseligt kan sættes i Stedet for og tjene til yderligere at anskueliggøre noget andet Sanseligt.

Som Exempler paa «Overførelse», hvis forskellige Arter — altsaa: 1) *Sanseligt* (Synsting, Særligt) i Stedet for *Usanseligt* (Tanketing, Alment), 2) *Sanseligt* i Stedet for *Sanseligt*, 3) *Usanseligt* i Stedet for *Usanseligt* og 4) *Usanseligt* i Stedet for *Sanseligt* — snart ligge i Navneord, snart i Tillægsord (Biord), snart i Udsagnsord, kunne nævnes:

Løft din Troes *vaade Øje* || Op til Jesum, Livsens *Træ* (Ps. 588,_s). — Lad kun Tivlens *Rimfrost* glinse, || der vil komme dog en Pinse! (Richardt). — Gak frem med Bøn for Himlens Port, || *Bank paa med Hjertesukket* (Ps. 477,_s). — Grib: Nu *smelter* I min Stolthed med Jer Godhed (Øhl.). — Du, som gav os Tankens *Værksted*, || Viljens *Hammer*, Haandens *Magt*, || Dig, vor store *Arbejdsherre* || — selv fra ringest Arbejds-Kærre || Være Tak og Lovsang bragt! (Udstillings-Cantaten 1888). — Sindets lyst og sindets veer, || sorg, som på mit hoved *sner*, || harm, som *lyner*, || fyldigst liv jeg friest skænker || just i versets *lænker* (H. Ibsen). — Saa tænkte jeg i Maj en Dag || Og reiste strax til hine Enge, || Hvor Flora *reder Blomstersenge* || For Knoppen under *Stjernetag* (Tullin). — Solen var i sin Nedgang. Havet var *fyldende Ild*; Sandbjergene vare *glødende Emmer*. Vindene *stumrede*; kun Dønningens dæmpede Susen paa Strandbredden mindede om *deres sidste Kamp med Bølgerne* . . . Nordsøens grumme Behersker kom snart anstigende, *indsvøbt i skumle Taager* (Blicher). — Et *Styrtebad* af Latter og Vittigheder *væltede* sig ned over os (Ntd.). — Denne brutale Kammeratlighed *faldt* mig lovlig stærkt for *Bryttet* (Ntd.). — . . . den sikre Selvbegrænsning, hvormed han *trak sit Talent sammen om sig* (I. P. Jakobsen). — Baade Provstinden og hendes Frøken Søster er det mig aldeles umuligt at *trække op* (en «Egoist»). — August trak sig atter ind i sit *Stilfærdigheds Skilderhus* (C. Møller). — Vi ville paa ingen Maade tiere . . . *rage Kastanierne ud af Ilden* for Andre (Ntd.).

Da «Overførelse» beror paa Overensstemmelse (Analogi) og Lighed, kan den opfattes som et Særtilfælde af Sammenligningen og er med Rette kaldet en «forkortet Sammenligning», f. Ex. Ridderen var en Løve i Kampen [her findes, paa Sammenligningspartiklen nær, alle Sammenligningens Led (nemlig: begge Sammenligningsleddene og Sammenligningspunktet). Forskellen er da væsentlig den, at i «Overførelsen» 2det Sammenligningsled ligefrem udsiges om 1ste]. — Denne Mistanke *saarer* mig [her mangler baade Sammenligningspartiklen og 2det Sammenligningsled.]

Anm. «Overførelsen», der vel maa kaldes paa én Gang

den mest anskueliggørende og den naturligste «Trope»,¹ er dybt grundet i Sproget, der efter sit Væsen, — tildels ubevidst — skrider frem i Retningen fra Sanseligt til Aandeligt [f. Ex. Aand (af: at aande). — Begreb (gribe). — Længsel (lang). — Hændelse (Haand). — Nemme (ist. nema, tage). — Angst (Sanskrit a(n)g, gøre trang) o. s. v.]. — Men netop fordi «Overførelsen» ligger saa snublende nær, medfører den saare let: *Misbrug* (Katachresis), der — mer eller mindre ubevidst — kan fremkomme enten ved Brug af Billeder, som ere forslidte (f. Ex. *Hymens Lænker*. — *Amors Pile* . . .), upassende (f. Ex. «den himmelske Æggekage» [ɔ: Maanen]. — «Corinths Erobring var en *fed Steg* for Romerne.» —), søgte og derved uklare (f. Ex. Verdens *Øje* [enten = Solen, eller = Guds Forsyn]. — Basans *Oxer* [ɔ: de Mægtige i B.]. — «*Arnens Skib*» [ɔ: Huset]. — «*Gratiernes Raadgiver*» [ɔ: et Spejl.]), eller ved Sammenhobning af forskjelligartede, mer eller mindre uforenelige Forestillinger, i det Helé ved broget Billedvrimmel, f. Ex. «den adelig' *Stamme* forlængst er *slukkt*» — «ogsaa den anden Statens *Støtte* er borte, og det uden at *have taget Afsked* eller at *have søgt mit Samtykke* dertil». — Væk! væk! lad alting synke! || *Tandklokken* briste i mundens kapel! || *Høialterhertet* synke til Hel! || Lad det blive et *morads!* || Jeg har aldrig lært at ynke || brustet, splintret, knust palads». — . . . hele *Reoler af gulligt Lys* og den *modne Lugt* af ophedet Træ. — En Plet, hvor tusind *Bladetunger synger* || al Livets Larm og Uro af ens Sind || og *dysser* Sjælen sødt i Slummer ind || og *leder* i en Verden frem ens Fod, || hvor . . .

Af Exempler paa den parodiske Virkning, forsætlig «Misbrug» kan øve, nævnes følgende: Leander: Allerkjæreste Jomfrue og tilkommende Brud! naar jeg eftertænker mine egne *Meriters Nieter* og *Nuller* at være saa høit anskrevne udi hendes kjære Faders *Tankers Hovedbog*, ere alle mine *Sandser* færdige at *gøre Fallit* og *spille Banquerot* (Holberg). — Paa mit Hiertes *Skorsteen* brænder || En *harpixet* Elskovs Brand, || . . . Hver, som Røgen seer opstige, || (*Røgen er min Aria*) || Tænke maa . . . (Wessel). —

Personification kaldes den «Overførelse», der fremstiller det Livløse, Upersonlige eller Usanselige som levende, handlende og talende Væsen, f. Ex. Haab og Opfyldelse, || de *mødtes*

¹ Aristoteles bruger Ordet Metafor som almindeligt Navn for «Trope».

den Dag (Richardt). — Palnatoke: *Klogskaben* tidlig *gaaer fra Drikkelaget* || Med Quinderne; den *skranter*, *maa til Sengs*, || Den er af *skrøbelig* Natur, den *modstaar* || Ei Miødens Kraft . . . (Øhl.). — Der oppe *messer Fos og Skred*, || Der *præker Vind* paa Jøklens Vold, || Saa du blir baade hed og kold (H. Ibsen). — Endnu strømmede Regnen ned, saa *Tagrenderne* fik den *forkert i Halsen* og spruttede og spyede til alle Sider (C. Møller). — Musikanterne ophørte at spille, saa *Offenbachs Polka* blev *staaende med det ene Ben i Luften*. (A. Daudet). — Nille: Hei Jeppe! har du Lyst til at *tale med Mester Erich* end engang? (Holberg). [Flere Gudenavne ere Personificationer: Thor (Torden), Loke (Lue), Hebe (Ungdom)].

Billed-Kæde eller (Sind-) *Billed-Tale* (Allegoria), en udvidet Overførelse, der anskueliggør et Begreb eller en Begrebsrække ved et udmalende Billed-Sammenhør — Billed-Maleri — af større eller mindre Omfang, [det vilde saaledes være en «Overførelse» at sige: «Klogskaben skranter»; en Allegori er det, naar Palnatoke siger: Klogskaben tidlig *gaaer fra Drikkelaget*: || Med Quinderne; den *skranter*, *maa til Sengs*, || Den er af *skrøbelig* Natur, den *modstaar* ei Miødens Kraft]. For saa vidt den egentlige Forestilling helt fortrænges af Billederne, kan Allegorien, der — ved at sige Et og mene et Andet — nærmer sig Ironien, saare let blive en Gaade-Tale, hvorfor man maa agte vel paa, at Overgangen fra det billedlige til det egentlige Udtryk ej sker for brat.

Exempler: Hakon: Mit Liv er svundet hen i Kamp og Uro, || og mange Stene, meget vildsomt Krat || først maatte gennem-brydes, luges, ryddes, || før denne Gran var mægtig frem at skyde || med Kraften, som Alfader gav den (Øhl.). — Gerner: Jeg morer mig slet ikke: *Morskaben er løbet bort fra mig*, og jeg kan ikke *indhente den* (E. Brandes). — I Unge . . . , Hvis *Kundskabs Flødeskind* endnu er *tyndt*, — O hører mig og gjører Ondt ei værre! || *Afskummer*, mens I kunne, det *Skind*, || Studering paa *Fornuftens Mælk* udbreder, || Og troer, dens *søde Mælk* jer Krop og Sind || Langt bedre *feder*, end den *sure feder!* (Baggesen). — Tiden øder med *skarpen Tand*, || Saa lidet monne hun *levne*. — || Fort hun *graver* med *skarpen Tand*, || Dertil hun haver stor Drift (Øhl.). — Det forekommer os, at der paa Bunden af de engelske Hjerter *ulmer Gløder*, som blot ved den ringeste Foranledning kunne bringe *Hadet* til at *staae ud i lyse Flammer* (Ntd.). — Fuldmægtig Boserup og hans *Ægteviv* . . . saa med tilgivelig *Forfatterstolthed* paa de fire *stereotyperede, forkortede Udgaver af Boserupperne* — et *Værk, hvoraaf der med*

en for Fuldmægtigen ganske betænkelig Nøjagtighed *hvert Aar udkom en ny Del, lige stik imod Skik og Brug* ved *ethvert Subscriptionsforetagende* (C. Møller). — Det gør saa godt at bænke sig ved *Popularitetens store Skaal*; men man *skolder sig* rigtig nok slem, *naar den vælter* (A. Daudet). — Eller hvorledes skulde han befinde sig vel i den hele politiske *Flok af selskabelige Grinder*, der *trykkes og stødes* for vexelvis at komme til at *opsnøfle* en Monolog (Søren Kj.). — Derfor tager Guds fulde Rustning paa . . . Saa staar da omgjordede om Eders Lænder med Sandhed, og iførte Retfærdigheds Pantser, Fødderne ombundne med Færdighed i Fredens Evangelium. For Alting griber Troens Skjold, med hvilket I skulle kunne slukke alle den Ondes gloende Pile. Og tager Saliggjørelsens Hjelm og Aandens Sværd, som er Guds Ord (Efes. c. 6).

Anm. 1. Medens Metaforen («Ordbilledet») og Personificationen («Sætningsbilledet») hvile paa «Sammenligningen», hviler Allegorien («Billed-Kæden») paa «Lignelsen». Forøvrigt gaa Metafor, Personification og Allegori mangelunde over i hverandre.

Anm. 2. «Gennemført» kaldes Allegorien, naar den (som Tilfældet er med Fablen, Parablen, Gaaden) giver en hel Digtning eller Digtart dens Særpræg.

Mærk. Af Exempler paa Talesprogets «staaende» Metaforer, Personificationer og Allegorier kunne nævnes: I Talens (Tidens) *Løb*. — *Dydens Vej*. — Samfundets (højere eller lavere) *Lag*. — et *skarpt Blik*. — *tunge Sorger*. — *ulmende Had*. — *indgroet Vane*. — *oparte* med Historier. — *dyrke Kunsten*. . . . — *Sligt strider mod alle Regler*. — *Skjebnens Vilje*. — en *tiltalende Anskuelse*. — *Tidens Tand*. — at *tage Bladet fra Munden*; *samlé gloende Kul paa Ens Hoved*; *tage en ved Næsen*; *have en Ræv bag Øret*; *bære Kappen paa begge Skuldre*; *lægge Hænderne i Skødet*. . . .

II. Navneombytning (Metonymi, denominatio),

en Ombytning af Begreber med Hensyn til deres Indhold, sætter i Stedet for en given Forestilling (et givet Begreb) en anden i Rummet, i Tiden eller efter sit Væsen nær liggende og (udvortes eller indvortes) beslægtet. Denne «Ombytning», der beror paa en virkelig (tilfældig eller nødvendig) Sammenhæng mellem vedkommende Forestillinger, ombytter saaledes:

a) *Rummet og det Rumopfyldende*, saasom: et Sted og dets Beboere, Karret og dets Indhold (continens pro contento),

f. Ex. *Norge*, pris din *Kæmpe bold!* || *Danmark*, pris din

Tordenskjold! (Ingemann). — I Kirkens Korsgang for det høje Alter || Der mødes Ung og Gammel, *Fløj!* og *Pjalter* (Richardt). — Hele *Kjøbenhavn* var paa Benene ved Jubilæums-Højtiden. — Han spiste 2 *Tallerkener* Erter og var endda sulten. — Lad os drikke et *Glas* paa den Sags lykkelige Fremme. — Da udgik *Jerusalem* til ham og *det ganske Judæa* og *alt Landet omkring Jordanen*. Og de døbtes af ham. . . . (Matth. 3). — *Parquetet* hyssede, mens *Parterret* klappede. —

b) *Tiden* og *Det, der foregaar i Tiden*,

f. Ex. *Oldtiden* havde en god Skik: || Arbejde maatte krydre Maden (Tode). — «*Aarhundreders* Opfindelser og Fremskridt vare spildte paa ham [o: Wergeland]; han elskede Tingen kun i Raaform» (C. Collett).

c) *Det Foregaaende* og *det Efterfølgende*,

f. Ex. . . lad os fly || Fra dette melancholske Fængsel . . . || Hvor *hør!* (o: Lydighed) og *ti!* og *frygt!* og *fly!* || Er Reglen for at leve sikker (Tullin). — Saa *luk dog Øjnene op* og læs, hvad dér staar! — Han *aabnede* ikke *sin Mund* (o: taledede) uden at sige en Dumhed. — Min Fader *hviler i Graven* (o: er død). — Det *tager* nok (o: vil nok tage) en Ende med Forskrækkelse. — Jeg *gaar* (o: vil gaa) ikke herfra, før Du *har givet* mig Din Velsignelse. — Han skulde ikke *se Vaaren* [o: han døde ved Vintertide]. — Ha Olaf! skynd dig ei saa stærkt; den *kommer*, || den lange Hvile, før Du venter den (Øhl.). — Jeg *dør* [o: er nær ved at dø] af Nysgjerrighed. —

d) *Æmnet* og *det deraf Udarbejdede* (Stof og Product),

f. Ex. Du har havt *mit Lær* i Hænder (Ps. 43,2). — Alle fredløse Mænd, dem give I Fred || Og lade alle Fanger af *Jern* (o: Jernlænker) [Folkevisen]. — Ære være den Guders Gud! || Nu daled Fred til *Støvet* (Ps. 610,3). — Ude stod hans Moder, svøbt i *Maar(d)* [o: Maarskindskaabe] (Folkev.). — Han lever af sin *Pen*, hun af sin *Naal*. — Hvo beundrer ikke Thorvaldsens *Mejsel*? — Har Du *Sølv* hos Dig? Nej kun *Sedler*. — Der er mange *Ribs* og *Stikkelsbær* (o: Buske med R. og S.) i Præstens Have.

e) *Aarsag* (Grund) og *Virkning* (Følge): Forfatter og Værk, f. Ex. Da han red over Randbøl Hede, || Da *fulgte* hannem *semten Svende*; || Men der han kom til Ribe Bro, || Da *red den Herre alene* (Folkev.) [o: Virkningen af det hurtige Ridt]. — *Mercutio*: . . . Kom og spørg efter mig imorgen, saa skal I see, hvad jeg er for *en alvortig Mand* (o: at jeg er død) [Shaksp.]. — Man Skolebøger saa om Ørene at flyve; || En af *Hesiodo* fik Næse, Mund i

Blod; || en Kant af *Pindaro* i Andens Pande stod (Holberg). — Jarl Hakon, Du skal *blegne* (o: dø) (Øhl.). — Vær rolig, *han lyber aldrig mere* (o: han er død) [Bjørnson]. — Hun havde læst og følt sin *Lafontaine*, og jeg behøvede blot at nævne «Lotte» og «Mariane», for at fremkalde Taarer (Blicher).

f) *det Betegnende* (Navn, Billede, Symbol) og *det Betegnede* (Fremstillede),

f. Ex. *Doctorhatten* (o: Opnaaelsen af Doctorværdigheden) var hans Ønskers Maal. — Den bærer *Kronen*, som er *Kronen* voxen. — Olaf: *Himlen* vil træffe Dig med sine Flammer! Hakon: Nej, Thor skal splintre *Korset* med sin *Hammer!* (Øhl.). — Hil den Drot, hvis *Scepter* værner || Om Athenes ædle Magt (Hejberg). — *Egekransens Løv* skal pryde Din Isse. — Hendes *Brudesløv* blev hendes *Liglagen*.

g) *Personen* (Tingen) og *Egenskaberne* (især tidt Sanseligt og Aandeligt),

f. Ex. Og denne Sveed, Madam, som er snart ingen Ting, || *Din Godhed* falder paa at kalde høje Sving (Wessel). — Gerner: . . . Der skal ikke skræbes meget bort [nl. af den unge Nandrup], inden man kommer til *Staldkarten* [o: det Plumpe] (E. Brandes). — Harald: Med Høvlespaaner stoppes *Dødens* (o: den Dødes) Pude (Øhl.). — *Vinteren* (o: Vinterens Kulde) vil snart dræbe de spæde Blomsterspirer. — Han kyssede *den søde Uskyldighed* paa Panden (H. C. Andersen). —

Anm. 1. For saa vidt som «Navneombytningen» sætter det Usanselige i Stedet for det Sanselige (især Personen), kan den kaldes det Omvendte af Personificationen. Dog gives der Tilfælde¹⁾, i hvilke det samme Exempel, fra forskellige Synspunkter, kan opfattes enten som «Navneombytning» eller som Personification. Saaledes er «Nøden raaber», hvis man gaar ud fra det abstracte Begreb: en Personification, hvis man gaar ud fra de Nød lidende Personer: en «Navneombytning».

Anm. 2. Da «Navneombytningen», efter sit Væsen, taler til Erkendelsen nok saa meget som til Indbildningskraften, finder den ogsaa i Prosa rig Anvendelse, ligesom den i Talesproget har afsat mange staaende Udtryk og Vendinger, saasom: «Jeg og mit *Hus*»; det nuværende *Cabinet*; *Statskassen* udreder Omkostningerne; han ynder et godt *Bord*; *Udstillingen* er lukket; at sidde i *Retten*; i disse trange Tider; følge med Tiden; Høsten er slet; det var hans sidste Ord — man saa ham aldrig mer; betale med Sølv; hun var

¹⁾ jfr. Landmark «om Troper og Figurer» p. 26.

klædt i Silke; her voxer Vinen vild; det er ingen *Rubens*; læse *Øhlenschläger*; føre en god *Pen*; komme paa *Thronen*; hvile paa sine *Laurbær*; staa med *Palmer* i Hænderne; Hans *Majestæt* er i Udlandet; Deres *Højærværdighed* mindes nok, hvad De har lovet mig; *Retten* har talt o. s. v.

III. Medopfattelse (Synekdoche),

en Ombytning af Begreber med Hensyn til deres Omfang, sætter i Stedet for en given Forestilling (et givet Begreb) en anden nær sammenhørende, hvorfor man har opfattet den som en Slags «Navneombytning». Dog beror ved «Medopfattelsen» Slægtskabet mellem Begreberne paa den Lighed, der finder Sted mellem det videre og snevrere, højere og lavere, almindelige og særlige Begreb, idet «Medopfattelsen» ombytter: 1) Art og Slægt, 2) Helhed og Del, 3) Enhed og Flerhed.

1) *Ombytning af Slægt (genus) og Art (species)*, i det Hele Alment og Særligt,

f. Ex. Han holder paa *Skillingen* og lader *Daleren* springe. — *Forbryderen* (∴ Tyven) har tilstaaet Alt. — *Kunstneren* (∴ Maleren) hilstes ved sin Hjemkomst med Begejstring. — De *Dødelige* (∴ Menneskene) ere i Forhold til Verdensaltet kun Infusorier. — Han har nok en stor Gaard $\frac{1}{2}$ Mil fra Hovedstaden; men denne *Ejendom* er beheftet med stor Gæld.

2) *Ombytning af Helhed og Del* [totum pro parte og pars pro toto],

f. Ex. Hvad har denne *Barm* forbrudt, at den skal knuses? (Øhl.). — Blegnet er saa mangen *Kind*, færre er de *Faa*; || men for Danmarks *Ære* vi end er nok at slaa (Ploug). — Den unge *Frihed* smiler dig imøde || *Fra Bondens* lykkelige *Tag* (Thaarup). — Han vendte sig om og mødte *Øjnene* [∴ Pigen, med de smukke Øjne] fra igaar (Kr. Kristoffersen). — Bred og uforstyrret . . . vandrede den røde *Lakejryg* [∴ den rødklædte L.] afsted . . . Denne røde *Ryg* lukkede ham Vejen tilbage, syntes han (V. Stuckenberg). —

3) *Ombytning af Enhed og Flerhed*,

f. Ex. Han kommer *fattig Spurv* i Hu, || Han *Markens Lilie* klæder (Ps. 578,s). — I aabne *Dør* til qualme Bo || *Den rødede Bonde* staaer om Natten (Øhl.). — *Himlene* fortælle Guds *Ære*. — Jeg har læst den Artikel i *Dagbladene* (∴ i et af *Dagbladene*). — *Mennesket* er dødeligt.

Anm. Paa «Medopfattelsens» forskellige Arter kunne findes

Exempler nok i Ordsprog og i «staaende» Vendinger, f. Ex. *Brændt Barn* skyr Ilden. — af de offentlige *Midler* (Penge). — i vore *Dage*. — at tjene *sit Brød*. — sidde i *gode Omstændigheder*, o. s. v.

Som særlige Tilfælde af «Medopfattelsen» har man opført:

a) *Ombytning af Fællesnavne og Egennavne*, den saa kaldte *Antonomasi* (Navnevexling), der altsaa sætter Slægten (Arten) for Enkeltvæsenet (Individet) eller omvendt,

f. Ex. Mit *Chaldæa* her jeg fandt. || Ak! I elskte danske *Sletter* || Vise jo i lange *Nætter* || Himmelen til hver en *Kant* (Højberg). — Ordener hænger man paa *Idioter* || . . . Men om de *Mallinger*, *Suhmer* og *Rother* || Man ei et Ord i Aviserne seer (P. A. Højberg). — O tænk, en *Nikodemus-Nat* || Hos Jesus i det *Stille* (Ps. 619,). — Tacitus saae *Frihed* og *Eenevælde* i *Strid* med hinanden under *Domitianer* og atter kierlig forenede under *Trajaner* og *Nerver*. Hans *Oversætter* har seet *Sejaner* med *Friheden* i *Munden*. . . (J. Baden).

Anm. Det vrimler i daglig Tale med slige «Navnevexlinger», f. Ex. en *Lazarus*, *Kroisos*, *Nimrod*; den *gamle Adam*; *Per* og *Povel* [∴ Petrus og Paulus]; fremdeles (med opdiget Egennavn): *Per Nittengryn*, *Vigtig-Per*, *Pigernes Jens*; *Hr. Sørensen* (∴ de Danske). [Af Fællesnavne, der stamme fra Egennavne, kunne nævnes: *Kejser* (af *Cæsar*), *Palads* (af *Palatium*)].

b) *Overdrivelsen*, der fremtræder enten som *Hyperbole*, forsættlig Forstørrelse af det i og for sig *Store* (ironisk af det *Smaa*) eller som *Litotes*, forsættlig Formindskelse af det i og for sig *Smaa* (ironisk af det *Store*).

Exempler: For dig, o Herre, som *Dage* kun || *Aartusinder* er at regne, || *Et Øjeblik* er den *liden Stund*, || *Vi aande i Støvets Egne* (Ps. 595,1). — Lovsynger Herren, som bærer den evige *Krone*! || *Jorderig* er kun hans *Skammel*, men Himlen hans *Throne* (Ps. 4,4). — Den ganske *Jord* med *Klipper graae* || *Som Vox* er i hans *Hænder* (Ps. 663,1). — Han i hvis *Haand et Hav* er en *Draabe* (Ewald). — Mig *Timer* synes *Aar* og *Øjeblik* som *Dage*, || *Indtil* jeg bliver din, og du min *Ægtemage* (Wessel). — *Et Marmorstot* er ham [∴ Grønlands arme Søn] *hans Hytte*, || *Og Fjeldet* er ham *Kanaan* (Thaarup). — Ja, *fik jeg Sol* og *Maane* og *alle Stjerner Ring*, || *Jeg bytted ei mod hende; de veje Ingenting* || *Mod hende*, den *Dejligste* paa *Jorden* (Bergsøe). — *Julie*: Naar skal jeg sende *Bud* || *imorgen tidlig* til *Dig?* *Romeo*: *Klokken Ni*. || *Julie*: *Godt*. — *Indtil den Tid* er *det tyve Aar* (Shakspeare). — (Skildring af *Gundlødes Skønhed*): *Et*

Øiepar, hvis Ild gjør Mørket lyst, || Hvis Smile skabe Dage i Dødens Grav || . . . og et Bryst, || Imod hvis Sneeglands Alabast er sort (Baggesen). — [Tu crois, o beau soleil! || Qu' à ton éclat rien n'est pareil || En cet aimable temps, || Que tu fais le printemps || Mais quoi! tu pâlis || Auprès d'Amarillys (Chanson par Louis XIII.)]. — Sværdet før med *Lynets Hast* ud af Skeden. — Vil De have en Tand trukket ud, saa kan jeg trygt anbefale Dem Dr. Petersen — han har *de hundrede Gange* trukket Tænder ud paa mig (Ntd.). — (Af «Fliegende Blätter»): Lieutenanten: Frøken! I Sammenligning med *Deres Tiltrækningskraft* er *selve Jordens lig Nul*. — Anekdote: I Paris lever der en Mand, hvis Hals er saa lang, at han aldrig kan faa varm Mad eller Drikke. Maden bliver nemlig kold, før den naar igennem Halsen. — Dette Menneske har stor Lyst til at *gøre en Myg til en Elefant*. — Skolebestyrer Fris . . . glode Jørgen ind i Ansigtet, som vilde han *stirre ham tværs ud igennem Muren* (V. Stuckenberg), — Det pludselige Knæk, hvormed hun [nl. den stærkt haltende Frøken Agnes] sank ned i den ene Side, havde mere end een Gang bevirket, at *Folk*, der fulgte bag efter hende, *greb hende i Nakken i den Tro, at hun uforvarende stak et Ben ned i en Kjælderhals og var ved at slaa en Kolbøtte ned af Trappen* (C. Møller). — Hakon: Om nu han virkelig . . . || er standset . . . for at fylde || sin Lunge med *et Par Drag Klippeluft*, || veed ikke jeg og vil ej vide det (Øhl.). — (David til Sål:) Efter hvem er Israels Konge udgangen? Hvem jager Du efter? efter *en død Hund* eller *en Loppe*? (1 Sam. 24, 15.). — At være Forfatter i Danmark er noget nær ligesaa generende som *at skulle leve paa en Præsenteer-Bakke* . . .; det . . . er for en stor Deel identisk med at være Forfatter i Kjøbenhavn, hvilket noget nær er ligesaa generende som *at skulle skjule sig paa en Tallerken* (Søren Kj.). — I stærk Storm vilde jeg nødig betro mit Liv til den *Nøddeskal* (= lille Skib), som sejler der. — Dette Menneske er *kun Skind og Bén*.

Anm. Vor store Tilbøjelighed til stærke Udtryk — lige som til stærke Drikke — spores dels omvejs (indirecte) deraf, at flere Ord, der før vare stærke, nu have faaet en mere ubestemt Betydning (f. Ex. Du træffer ham *sikkert* (= rimeligvis) ikke hjemme paa den Tid af Dagen. — Det er *vist nok* (= muligvis) bedst at gaa. — Imorgen vil der *maaské* indtræde Bedring . . .), dels ligefrem (directe) af forsætlige Forstørrelser som: et *bundløst Svælg*; juble (skrige) *i vilden Sky*, sætte *Himmel og Jord i Bevægelse*; *overøse* med Skældsord; *uendelig* nysgjerrig; *ube-*

gribelig Dumhed [Paa en Slags «Overdrivelse» menes fremdeles at bero: 1) det høflige Tiltale-Flertal til en Enkelt, f. Ex. Vêd *De*, hvor han bør? 2) den Talendes (Skrivendes) Flertal, brugt om ham selv (Pluralis majestatis), f. Ex. *Vi* (o: jeg) skulle i det Følgende . . . — «*Vi* alene vide.» — *Vi* Christian VIII gjøre herved vitterligt, at . . .] eller forsætlige Formindskelser som: at indbyde *En paa et Stykke Smørrebrød og en Kop Thee*; tage *en Bid Brød*; ikke unde sig *et Minuts Hvile*; det er *ikke af Vejen, ikke saa ilde, ikke at kimse ad, ikke at spøge med*; han er *ikke fri for at være* noget nævnis.

Den forsætlige Formindskelse (af det Store), der sædvanlig er nægtende udtrykt [f. Ex. Dalens Sønner *i Skjul ei krøb*, || Det maatte Herr Zinklar sande . . . De Bønder fra Vaage, Lessøe og Lom . . . med Skotten vilde de *snakke* . . . *Riften hænger ei meer paa Væg*, || Hist sigter graahærdede Skytte . . . Da *ønsked sig* Skotten *hjem* igjen, || *Han var ei ret lystig tilmode* (E. Storm). — Han er *ikke tabt bag ad en Vogn*. — Du, Bethlehem i Judæ Land! er *ingenlunde den mindste iblandt* Judæ Fyrster; thi fra dig skal udgaae en Fyrste, som skal være mit Folks Israels Hyrde (Matth 2, 6). — Du sætter nok *ikke dit Lys under en Skjeppe*. — Det er nok *ikke første Gang de snakke* sammen. — Uden at ville fornærme Nogen er det min Mening, at ikke enhver theologisk Candidat vilde have været istand til at fremsætte Problemet blot med den dialektiske Taktfasthed, hvormed det er gjort i Piecen (Søren Kj.), o. s. v.], falder væsentlig sammen med:

Eufemismen eller «Læmpe-Udtrykket», der i Stedet for et stærkere (sædvanlig ubehageligt) Udtryk, sætter et mildere og mere tiltalende,

f. Ex. Han *sover sødt* (o: han er død). — Sæt, at *Noget* (istdf. en Ulykke) skulde hændes. — Jeg *anmodede ham om at forsvinde* (kan være = jeg truede med at kaste ham paa Døren). — [Mer eller mindre «staaende» Læmpe-Udtryk ere: *om Død og Grav*; «vandre heden», «hængangen», «ombytte Tiden med Evigheden» . . . — *om Drukkenskab* (Beruselse) eller *Sindsforvirring*: «at have lidt i Hovedet», «være en Smule omtaaget», «ikke rigtig vel» (klar, normal), «ikke rigtig i Hovedet» o. s. v.]

Som det af oven staaende Exempler vil ses, er «Eufemismen» i nær Slægt med:

Ironien eller «Skrømt-Talen», ved hvilken man siger noget Andet end eller, vel oftest, det Modsatte af, hvad man mener.

Uden her at indlade os paa Drøftelsen af Ironiens Væsen i og for sig eller af det Spørgsmaal, om Ironien er en Trope eller

ikke, skulle vi indskrænke os til, forinden vi afslutte denne Oversigt over «Sprog-Kunstens» væsentligste Former, at anføre nogle Exempler paa forskjellig Slags Ironi:

Exempler. «*Jo der*», saa faldt hans hvasse Ord, || «*der skal man Christne finde!* || *Ja Christne Folk om Drikkebord* || *Med Kande, Kruus og Kvinde*» (Grundtvig). — (Jakob:) Hvad vil det ellers sige quidditas? Var det ei saa? (Montanus:) Det veed jeg nok, hvad det vil sige. (Jakob:) *Monsør veed det kanske selv, men kan ikke forklare det for andre.* Da er det Lille, jeg forstaaer, saadant, som alle Mennesker kan begribe, naar jeg siger dem det. (Montanus:) *Ja du est en lærd Karl, Jakob! hvad veedst Du?* (Holberg). — Montanus: [grædende] Ach gid jeg aldrig havde studeret, saa havde jeg ikke geraadet i denne Ulykke. Lieutenanten: *Ei det er kun en Begyndelse; naar du har siddet en halv Snees Gange paa Træhesten eller staaet paa Pælen først, saa agter du siden saadant for Bagatelle* (id.) — Johan (til den «*utro*» Grete): Hvi blev din Mund ei syed? || Du hører, som jeg seer, Madam! med Hiertens Fryd, || Hvordan du elskede, hvordan du syede Navne. || *Vil du ei kysse ham? vil du ham ei omfavne?* || *Jeg skal ei hindre dig.* (Wessel). — «Jeg [nl. Holberg] siger, at man bør ogsaa være kyndig udi det gamle nordiske eller islandske Sprog (han var saa *enfoldig*, gamle Holberg, der dog havde *norsk* Blod i sig, at han kaldte dette Maal *det gamle nordiske*), for at lære Oprindelsen til brugelige Ord, som i Almindelighed ignoreres» (N. M. Petersen). — Forklaringen laa saa snublende nær: sønnen var *krigsmand i vor norske hær*. (H. Ibsen). — Naar Ungersvend og Mø hverandre møde || i Elskovs Morgenskjer, og begge gløde || af samme Ild: de med en hellig Ed || bekræfte fast en evig Kjærlighed, || *der varer — naar man regner stift — || til Parret bliver gift.* (Blicher). — *Tidssvarende* Annonce: Et *Herskab, der anbefales paa det Bedste af sine Tjenestefolk*, søger en Kokkepige til den 1ste i næste Maaned (Ntd.). — Luthers største *Fejl* var, at han greb Paven fat ved Kronen og Munkene ved Bugen (Erasm. Rotterd.). — I hvilken Vildfarelse svæve vi ikke! Judas Ischariotes en Forræder! O, nej! Han var en Fædrelandsven! Han har forstaaet at «besejre sine Fordomme!» «Han har forstaaet at opfylde en ubehagelig Pligt,» en Pligt af «høj Moralitet!» Han har opretholdt Loven og Constitutionen. Han har gjort Alt, hvad han har kunnet for at «frelse Unionen!» «Judas, du er en Helgen!» «Guds Lov foreskriver aldrig Ulydighed mod Menneskenes Love!» Sancte Iscariote, ora pro nobis! (Th. Parker). — Da Du [nl. Catilina] afvistes af Prætoeren

Q. Metellus, flyttede Du hen til Din Svirebroder, den *brave* M. Marcellus, hvem Du, *kan jeg tænke*, [videlicet], har holdt for den *omhyggeligste* til at vogte, den *snueste* til at udspejde og den *kækkeste* til at revse Dig (Cicero).

Anm. Medens *Sarkasme* («Ordsnert», «Saareord») og *Persiflage* («Skramt-Alvor», «Spøg» eller «Ros», der udtaler alvorlige Ting paa en latterlig Maade eller Latterligheder paa en alvorlig Maade), vel nærmest og væsentlig ere at opfatte som mér eller mindre onskabsfuldt udslyngede «Spydigheder» og «Stikpiller», med andre Ord som rent spottende Udtryksmaader, kan Ironien, der i videste Forstand indbefatter Alt, hvad der gaar ind under «indirecte Meddelelse», siges at rumme baade noget Positivt (Opbyggende) og noget Negativt (Nedrivende). [Man har uden Tvivl med Urette anset den sokratiske Ironi for idel Spot; tværtimod vil den vel i de fleste Tilfælde vise sig at være paa en spøgefuld Maade belærende og falder da tidt sammen med det, man kalder «Humor»]. Kun i snevrere, for øvrigt gængs, Forstand er Ironien at opfatte under Synspunkt af Spot, og har som saadan afsat Digtarter (Satire, Parodi og Travesti), der pege ud over Stil lærens «ydre Form».

Rettelser og Tilføjelser.

- S. 3 L. 5 f. o. Anm. 1 læs: Anm.
- 6 - 10 f. n. Udlændinge læs: Udlændinger.
- 8 - 14 f. o. Luther udtaler etsteds: «Man musz nicht die Buchstaben in der lateinischen Sprache fragen, wie man soll deutsch reden —; sondern man musz die Mutter im Hause, die Kinder auf den Gassen, den gemeinen Mann auf dem Markte darum fragen, und denselben auf das Maul sehen, wie sie reden.» — Heyse (System der Sprachw.) siger: «Die Schriftsprache musz sich immer von neuem aus der Volkssprache regenerieren . . .»
- S. 10 L. 20 f. o. vente en læs: vente, en
- 12 - 2 f. o. «giver læs: «give
- 13 - 12 f. o. tilføj: jfr. Horats (A. P. v. 70 f.): «Mange Ord, som ere gaaede af Brug, ville genfødes, og Ord, som nu ere i Hæder og Ære, ville blive ugængse, hvis Sprogbrugen, der er Talens Herre, Dommer og Rettesnor, saa vil det.» — Quintilian (I, 6. 3.): «Men Sprogbrugen er Talens sikkreste Lærerinde, og Ordet maa bruges ganske som en Mønt, der bærer Statens Præg.» — Madvig (Universitetsprogr. 1857 S. 56): «den færdige og anerkjendte Sprogbrug fejler ikke.»
- S. 13 L. 13 f. o. fejl» der læs: fejl», der
- 15 - 6 f. o. Skøndt læs: Skønt
- 15 - 10 f. n. Skade o. s. v. læs: Skade» o. s. v.
- 15 - 2 f. n. Tegnsætning læs: Tegnsætning,
- 16 - 2 f. n. imidlertid læs: imidlertid.
- 22 - 19 f. n. Som Exempel læs: [Som Exempel
- 24 - 3 f. o. de frygtelige læs: det frygtelige.
- 27 - 9 f. n. efter: sammenstødende Selvlyd tilføj: eller ved svage mellemskudte «j» eller «v» Lyde, f. Ex. i (j) alle de Riger og Lande; Du (v)aander; u(v)artig o. s. v.
- S. 28 L. 10 f. o. p. 7 læs: p. 6.
- 28 - 13 f. o. Position» læs: Position.
- 30 - 11 f. n. un — læs: um —
- 38 - 20 f. n. Wergelands læs: Welhavens.
- 43 - 15 f. o. Betydning læs: Betydning;
- 44 - 17 f. o. Sved læs: Sved,
- 44 - 20 f. n. grødebugnende læs: grødebugnende,
- 45 - 3 f. n. Molières læs: Molières
- 47 - 9 f. o. (Pall. — læs: (Pal. —
- 50 - 1 f. n. hinanden, læs: i hinanden,
- 51 - 7 f. o. dct læs: det
- 58 - 1 f. o. Forsøyg læs: Forsøgt,
-